Rapport
3/2005

Formelle og totale skattesatser på inntekt for personer med svak tilknytning til arbeidsmarkedet

Elisabeth Fevang
Morten Nordberg
Knut Røed

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
Ragnar Frisch Centre for Economic Research

Rapport 3/2005

Formelle og totale skattesatser på inntekt for personer med svak tilknytning til arbeidsmarkedet

Elisabeth Fevang
Morten Nordberg
Knut Røed

Sammendrag: I denne rapporten beskriver vi hvilke økonomiske gevinster personer som befinner seg i "arbeidsmarkedets utkant" (personer som enten mottar en inntektsavhengig trygdeytelse eller som er hjemmeværende med små barn) vil kunne oppnå ved å jobbe heltid eller halvtid. Skatte- og trygdesystemet ses i sammenheng. Ved utregning av de økonomiske gevinstene ved å arbeide tas det hensyn til at eventuelle trygdeytelser vil bli redusert eller falle helt bort dersom man jobber. I gjennomsnitt anslår vi at trygdemottakere i Norge vil oppnå en økonomisk gevinst (i disponibel inntekt) på omlag 70.000 kroner (2001-kroner) ved eventuell overgang fra trygd til fulltids arbeid. Vi beregner også 'totale skattesatser', definert som den delen av en arbeidsgivers eventuelle lønnskostnader som ikke tilfaller arbeidstakeren i form av økt disponibel inntekt. Personer som mottar trygd står i gjennomsnitt overfor en total skatt på ca 70 prosent ved full jobb framfor ingen jobb. Etter våre beregninger vil enkelte (om lag tre prosent) faktisk tape penger på å jobbe fullt framfor å ikke jobbe i det hele tatt.

Nøkkelord: Skatt, trygd, arbeidstilbud

Kontakt: knut.roed@frisch.uio.no, www.frisch.uio.no, tlf 22 95 88 13

Rapport fra prosjektet "Forholdet trygd/skatt og insentiver til arbeid" (internt prosjektnummer 1316), finansiert av Arbeids- og sosialdepartementet

ISBN-13: 978-82-7988-061-5
ISBN-10: 82-7988-061-5
ISSN 1501-9721

Forord

Siktemålet med denne rapporten er å beskrive de økonomiske insentivene til å arbeide for personer i Norge som enten ikke er i jobb eller som har en svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Rapporten fokuserer på personer som mottar trygd eller sosialhjelp og på personer som er hjemme med små barn. Rapporten er først og fremst empirisk, og bygger på administrative registerdata. Den tar utgangspunkt i personer med løs eller ingen tilknytning til arbeidslivet ved utgangen av 2000. For disse personene gis det så anslag på nettoinntekt knyttet til alternative arbeidsmarkedstilpasninger i 2001, og disse nettoinntektene sammenlignes med lønnskostnadene slik at "totale skattesatser" kan beregnes.

Vi har forsøkt å skrive rapporten slik at den ikke må leses i sin helhet for å få innsikt i hovedresultatene. Her følger en kort leserveiledning: Kapittel 1 gir en nærmere beskrivelse av rapportens motivasjon, innhold og struktur. Kapittel 2 inneholder en gjennomgang av økonomisk teori som er relevant for vurdering av mulige effektivitetstap knyttet til skatt på arbeid, og spesielt avveiningen mellom effektivitets- og fordelingshensyn. Dette kapitlet er for "spesielt interesserte", og trenger ikke leses som bakgrunn for de øvrige kapitlene. Kapittel 3 inneholder en ren beskrivelse av det datamaterialet som er benyttet i de påfølgende kapitlene. Kapittel 4 beskriver de metodene vi bruker for gi anslag på personers inntekt ved ulike arbeidsmarkedstilstander og på de skattesatser de står overfor, og gir også en oppsummering av noen hovedresultater. Dette kapitlet gir viktig informasjon knyttet til forståelse av den usikkerhet som ligger bak våre anslag. Kapittel 5 og 6 presenterer rapportens hovedresultater for henholdsvis personer som mottar trygd/sosialhjelp og hjemmeværende med barn. Framstillingen er lagt opp slik at det foretas en gjennomgang av gruppe for gruppe (arbeidsledige, sosialhjelpsmottakere, personer under rehabilitering/attføring, uføre, AFP-pensjonister i kapittel 5, hjemmeværende med barn i kapittel 6). Vi har valgt å forklare hvordan resultatene kan forstås nokså grundig for den første av disse gruppene, mens de øvrige resultatene i stor grad presenteres uten kommentarer. Det anbefales derfor at man leser Kapittel 5.1. Kapittel 7 inneholder en kortfattet oppsummering og konklusjon.

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse 3
1. Innledning 4
2. Avveiningen mellom effektivitet og fordeling – hva kan vi lære av økonomisk teori? 8
3 En beskrivelse av den potensielle arbeidsstyrken i Norge 2000 14
4. Beregning av potensielle inntekter og skatt ved alternative arbeidsmarkedstilstander 17
4.1. Beregning av potensiell lønn 17
4.2. Beregning av formell og total skatt 22
4.3. Anslag på inntektsgevinster ved alternative arbeidsmarkedstilpasninger. 24
5. Nærmere om fordelingen av gevinster ved å arbeide for personer med trygderettigheter 33
5.1 Arbeidsledige 34
5.1.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb 35
5.1.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb 41
5.1.3 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor halv jobb 43
5.2 Sosialhjelpsmottakere 45
5.2.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb 46
5.2.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb 50
5.3 Rehabiliterings- og attføringspengemottakere 52
5.3.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb 52
5.3.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb 56
5.4 Uføre 57
5.4.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb 59
5.4.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb 63
5.4.3 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor å tilpasse seg rundt friinntektsgrensen 64
5.5 Personer med AFP-rettigheter 67
5.5.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb 68
5.5.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb 72
6. Nærmere om fordelingen av gevinster ved å arbeide for hjemmeværende med små barn 74
6.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb 75
6.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb 79
7. Oppsummering og konklusjoner 81
Referanser 85
Appendiks A: En beskrivelse av datagrunnlaget for denne rapporten 86
Appendiks B: Gevinster/ totale skattesatser ved å gå fra halvtid til fulltid 86
Appendiks C 92

1. Innledning

I denne rapporten kartlegger vi de økonomiske insentivene til å arbeide for personer som befinner seg i arbeidsmarkedets "utkant", dvs. personer i arbeidsdyktig alder som enten mottar en eller annen inntektsavhengig trygdeytelse eller som er hjemme med små barn. Rapportens fokus ligger på hvordan trygdesystemet og skattesystemet *samlet sett* påvirker gevinsten ved å arbeide, både målt i kroner, og i relasjon til en eventuell arbeidsgivers lønnskostnader. Skattesystemet og trygdesystemet blir sjelden sett i sammenheng. I utformingen av skattesystemet er man typisk opptatt av å finne en riktig balanse mellom hensynene til effektivitet og fordeling. Fordelingshensyn kan isolert sett tilsi stor grad av progressivitet i skattesystemet, med høye skattesatser på høye inntekter. Effektivitetshensyn antas normalt å innebære at vi ønsker lave (maksimale) skattesatser på bredest mulig skattegrunnlag. Ved å se skattesystem og trygdesystem i sammenheng vil man imidlertid få et annet bilde av hvem som reelt sett står overfor de høyeste skattekilene enn når man betrakter skattesystemet isolert. I denne rapporten viser vi at det er personer i arbeidsmarkedets utkant som står overfor de høyeste skattekilene i Norge, på tross av at mange av disse personene ikke vil tjene nok til at de behøver å betale toppskatt.

Standard økonomisk teori beskriver et grunnleggende motsetningsforhold mellom hensynene til fordeling og effektivitet. Skattesystemet kan brukes til å oppnå en jevnere inntektsfordeling enn det markedskreftene uforstyrret gir opphav til. Men det er en kostnad forbundet med denne omfordelingen: Når de med høye inntekter ilegges høyere skatt enn de med lave inntekter, reduseres også folks motivasjon til å skaffe seg høye inntekter. Omfordelingens pris er derfor at økonomiens aktører stilles overfor gale insentiver. Jevnere fordeling av "kaka" kan tilsynelatende bare oppnås på bekostning av at kaka totalt sett blir mindre. Det er imidlertid to forhold som kompliserer bildet av at et omfordelende skattesystem påfører økonomien særlig store effektivitetstap. Det første er at ulike mennesker reagerer ulikt på de samme skattesatsene. Empirisk forskning tyder på at personer med høye inntekter (og dermed høy skatt i et omfordelende skattesystem) i mindre grad lar sitt samlede arbeidstilbud påvirke av en lønnsendring enn personer med lave inntekter (og dermed lav skatt i et omfordelende skattesystem). Siden effektivitetstapet forbundet med inntektsskatt normalt er større jo sterkere skatten påvirker arbeidstilbudet i negativ retning (gjennom den såkalte substitusjonseffekten), kan det godt tenkes at det er større

effektivitetstap forbundet med beskatning av lave inntekter enn av høye inntekter. Isolert sett representerer dette et rent effektivitetsargument for et omfordelende (progressivt) skattesystem. Det andre kompliserende forhold er at skattesystemet bare er ett element i et større omfordelingssystem, som også involverer ulike former for trygder og sosiale stønader. Siden trygder og sosiale stønader normalt er inntektsavhengige virker disse i mange tilfeller som en slags omvendt skatt. Den totale skattesats på arbeidsinntekt en person med trygdeytelser (eller rett til slike ytelser) står overfor vil derfor ikke bare være bestemt av den skatt som må betales av en eventuell arbeidsinntekt, men også av de trygdeytelser som eventuelt faller bort dersom vedkommende tar imot denne inntekten.

Grovt anslått er det for tiden omlag 700.000 personer i arbeidsdyktig alder, eller ca. 25 prosent av den totale potensielle arbeidsstyrken i Norge, som på en typisk arbeidsdag mottar en eller annen form for trygdeytelse, enten pga uførhet, arbeidsledighet eller sykdom (St.Prp. nr. 46 (2004-2005)). For svært mange av disse personene er insentivene til å arbeide fullstendig irrelevante (og skatt på arbeidsinntekt således ikke forbundet med noe effektivitetstap i det hele tatt), ettersom de er ute av stand til å arbeide, enten av helsemessige årsaker, eller fordi de ikke får arbeid. Samtidig er det en klart uttrykt målsetting fra myndighetenes side at flere trygdede skal inkluderes i arbeidslivet, og at man også skal dempe tilgangen av nye passive trygdeytelser. I den grad man skal lykkes med dette er det åpenbart at de økonomiske gevinstene ved å arbeide kan ha betydning, selv om andre forhold ofte kan være viktigere, slik som tilrettelegging av arbeidsoppgaver for personer med svekket funksjonsevne, og et generelt godt arbeidsmiljø. I gjennomsnitt har trygdede personer utsikter til relativ lave arbeidsinntekter (sammenlignet med personer som allerede er i fullt arbeid), i den grad det finnes noen jobbmuligheter over hodet. Med basis i empirien referert til over innebærer dette at de av de trygdede som har et potensial for deltagelse i arbeidsmarkedet, kan være karakterisert ved relativt sterke arbeidstilbudsresponser. En annen gruppe som også er karakterisert ved sterke arbeidstilbudsresponser er hjemmeværende personer med små barn. Også for denne gruppen vil jobb-beslutningen typisk være av en ”enten-eller”-karakter. En beslutning om å gå ut i arbeidslivet vil typisk innebære behov for (kostbart) barnetilsyn, tap av skattefordeler for ektefelle, og i noen tilfeller tap av kontantstøtte. For enslige forsørgere kan det være snakk om tap av overgangsstønad.

Datagrunnlaget som benyttes i denne rapporten er koblede (avidentifiserte) administrative registerdata, med en fullstendig beskrivelse av individers faktisk trygdeytelser og arbeidsinntekter i år 2000. Dette benyttes som utgangspunkt for å beskrive avkastningen ved å jobbe halvtid eller heltid det påfølgende år, dvs. 2001. For personer uten observert fulltids arbeidsinntekt blir denne estimert på basis av observerte kjennetegn ved individene og deres tidligere arbeidsmarkedshistorie. De økonomiske insentivene beskrives både i form av anslag på netto inntektsgevinst ved fulltids (eller halvtids) jobb (målt i kroner), og i form av det vi kaller totale skattesatser. De totale skattesatsene uttrykker hvor stor andel av arbeidsgivers lønnskostnader (inklusive arbeidsgiveravgift) som *ikke* tilfaller arbeidstakeren i form av netto inntektsgevinst (og som altså "forsvinner" i skatt eller tapt trygd/stønad). De totale skattesatsene representerer således den reelle skattekilen på arbeidsinntekt, og er et uttrykk for skatte- og trygdesystemets totale vridningseffekt for de aktuelle personene. Vi beskriver både hvordan disse totale skattesatsene er fordelt innenfor ulike grupper potensielle arbeidstakere, og hvordan de samvarierer med de formelle skattesatsene (som framkommer ved å betrakte skattesystemet isolert).

En viktig begrensning i vår analyse av insentivene til å arbeide er at vi kun beskriver de kortsiktige gevinstene. De langsiktige gevinstene vil ofte være større enn de kortsiktige, ettersom varige avbrekk fra arbeidslivet kan begrense framtidige karrieremuligheter og framtidig lønnsvekst, og også bidra til å redusere framtidige pensjonsutbetalinger. På den annen side kan det tenkes at avbrekket fra arbeidslivet også representerer et element av investering i egen helse og framtidige jobbmuligheter, ved at man får restituert seg og sikret mulighet for lengre yrkesdeltagelse senere.

Vi understreker at vi ved å foreta en beskrivelse av arbeidsinsentiver for personer med inntektsavhengige trygderettigheter ikke på noen måte har tatt stilling til spørsmålet om, eller eventuelt for hvem, disse arbeidsinsentivene kan tenkes å ha betydning for den faktiske tilpasningen i arbeidsmarkedet. Her er det åpenbart store variasjoner både mellom ulike grupper og ulike individer. Vi har heller ikke gitt uttrykk for noen normativ oppfatning knyttet til trygdenes tilgjengelighet eller størrelse. Trygden representerer åpenbart en svært viktig del av landets sosiale forsikringssystem. Dens uttrykte formål er å gi mennesker økonomisk trygghet, bl.a. mot konsekvensene av inntektsbortfall grunnet sykdom, uførhet, og arbeidsledighet, og å bidra til utjevning (se § 1.1 i Folketrygdloven). For at myndighetene kan foreta

en avveining av ulike hensyn er det likevel viktig at man har kunnskap om hvordan skatte- og trygdesystemet samlet sett påvirker individers insentiver til å delta helt eller delvis i arbeidslivet. I den grad man anser at grupper av trygdede har for lite å tjene på å arbeide, er det grunnleggende sett to måter å dempe dette problemet på: Man kan gjøre det mindre økonomisk attraktivt å være trygdet (ved å redusere trygden eller stramme inn på inngangskriteriene) eller man kan gjøre det mer attraktivt å arbeide (ved å innføre øremerkede jobbsubsidier eller ved å redusere skatten på eventuelle arbeidsinntekter).

Denne rapportens bidrag ligger først og fremst i at den gir en første samlet beskrivelse av arbeidsinsentivene til den delen av befolkningen som (for tiden) befinner seg i arbeidsmarkedets ”utkant”. En slik beskrivelse involverer to viktige trinn. For det første trenger vi kunnskap om hva personer som ikke deltar fullt ut i arbeidslivet *hadde* oppnådd i arbeidsinntekt dersom de (rent hypotetisk) hadde deltatt. Siden dette er et tall som ikke kan observeres, må det estimeres. Siden slike estimater aldri er helt korrekte bringer dette en feilkilde inn i tallmaterialet. Når den potensielle inntekten er beregnet benyttes så de eksisterende regler for beregning av skatt og avkorting av trygdeytelser for å beregne formelle og totale skattesatser.

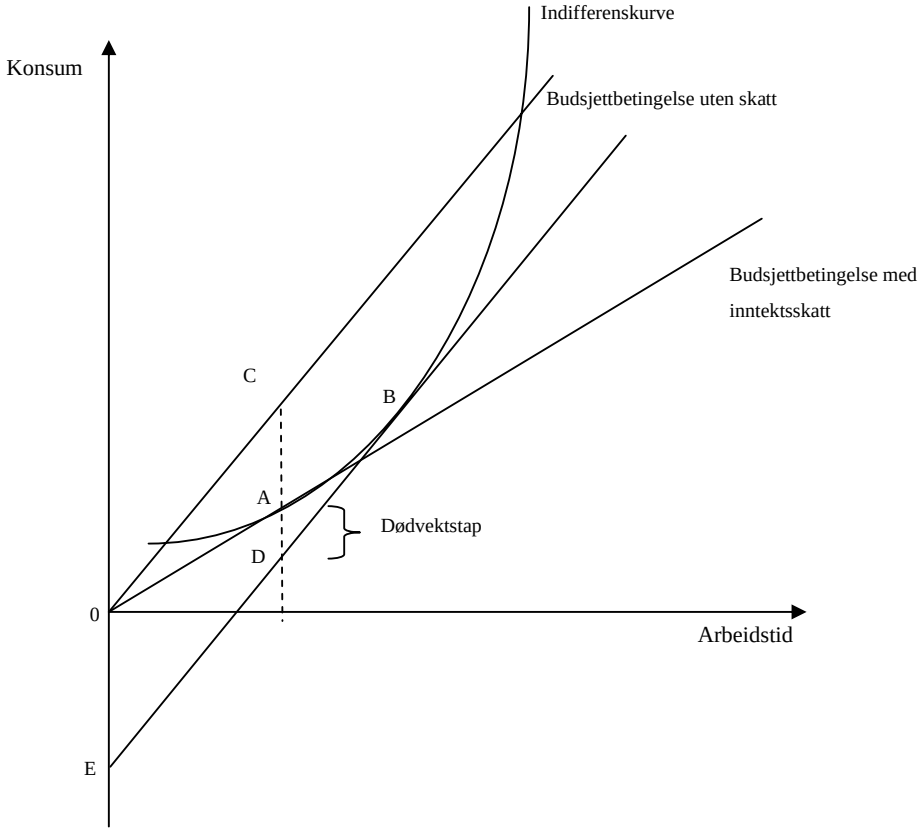
Rapporten er bygget opp på følgende måte. I neste avsnitt gir vi først en kortfattet oppsummering av relevant økonomisk teori, knyttet til skatt på arbeidsinntekt og mulige effekter på arbeidstilbudet. Spesielt forklarer vi her hvorfor heterogenitet mellom individer (hva angår både sensitiviteten i arbeidstilbudet og tilgangen til eventuelle trygdeytelser) kan innebære at omfordelende (progressiv) skatt ikke nødvendigvis er i konflikt med effektivitetshensyn. I avsnitt 3 gir vi en kortfattet beskrivelse av den populasjon vi har valgt å fokusere på, og hvis insentiver rapporten skal kartlegge. I avsnitt 4 beskriver vi den metoden vi har benyttet for å estimere arbeidsinntekter og for å beregne skattesatser, og vi presenterer noen hovedresultater knyttet til fordelingen av inntektsgevinster ved overgang til jobb og beregnede skattesatser. Avsnitt 5 og 6 gir en nærmere beskrivelse av insentivstrukturen, for henholdsvis personer med trygderettigheter (pga arbeidsledighet, helseproblemer eller rett på tidligpensjon) og for hjemmeværende med små barn. Avsnitt 7 oppsummerer. Datagrunnlaget er nærmere beskrevet i Appendiks.

2. Avveiningen mellom effektivitet og fordeling – hva kan vi lære av økonomisk teori?

Et standard resultat fra økonomisk teori er at effektivitetstapet knyttet til beskatning av inntekt er større jo mer progressivt skattesystemet er, dvs. jo høyere marginalskatten er i forhold til gjennomsnittsskatten. Grunnen til dette er at det i stiliserte økonomiske modeller typisk er skatten på den sist tjente kronen som virker forstyrrende inn på aktørenes tilpasning i arbeidsmarkedet. Når en arbeidstaker skal ta stilling til om han/hun vil arbeide noen timer ekstra hver uke, så er det den tilleggsskatt vedkommende må betale på disse ekstra kronene som forårsaker uheldige vridninger i tilpasningen, ikke skatten som sådan. Dette resonnementet bygger på en grunnleggende antagelse om at alle arbeidstagere fritt kan velge den arbeidstid som er best for dem. I praksis vet vi at mange er rasjonert i arbeidsmarkedet, og at noen jobber har en mer eller mindre gitt arbeidstid. I den grad skattesystemet påvirker tilpasningen til personer som må velge mellom jobber med gitt arbeidstid (eller ikke å jobbe i det hele tatt), så er det den totale skattebyrde knyttet til hvert enkelt av disse valgene som er relevant, ikke marginalskatten. Resonnementet bygger også på en antagelse om at alle mennesker er like, dvs. at de har de samme preferansene og at de står overfor de samme timelønningene. Rent formelt kommer dette vanligvis til uttrykk ved at økonomiske modeller beskriver en såkalt ”representativ aktør”. Denne antagelsen gjøres naturligvis ikke fordi noen virkelig tror at alle mennesker er like, men fordi det gir en enklere modell. Dette er en teknikk som i mange sammenhenger er helt ”uskyldig”, i den forstand at den ”representative” aktør kan hjelpe oss til å få fram sammenhenger som også vil gjelde under mer generelle antagelser. Når det gjelder analyser av skatt og effektivitetstap skal vi vise at antagelsen om representativ aktør kan gi opphav til feilslutninger. Modellen er likevel et godt utgangspunkt for å illustrere hvorfor skatt på inntekt forårsaker ineffektiv bruk av arbeidskraften.

Figur 3.1 illustrerer hvordan et individ som fritt kan velge arbeidstid til en gitt lønnssats vil tilpasse seg i arbeidsmarkedet. Budsjettbetingelsen reflekterer her at jo mer individet arbeider, desto høyere inntekt vil det oppnå og jo høyere konsum kan man ha. Når det er skatt på inntekt reduseres helningen på denne budsjettlinjen tilsvarende skattesatsen, ettersom en del av den økte inntekt knyttet til økt arbeidsinnsats inndras i skatt. Det antas vanligvis at individet verdsetter både fritid og

konsum. Den såkalte indifferenskurven – som beskriver de kombinasjoner av arbeidstid og konsum som individet oppfatter som akkurat like ”bra” – vil dermed krumme slik det er vist i figuren. Hvis man skal arbeide mer, og likevel ha det akkurat like bra som før, så må også konsumet økes noe (og omvendt). Jo lenger opp og til venstre i diagrammet indifferenskurven ligger, desto høyere er nytten. Gitt budsjettbetingelsen vil individet derfor prøve å nå den høyest mulige indifferenskurve, og det oppnås der indifferenskurven tangerer budsjettbetingelsen. I tilfellet med inntektsskatt ser vi at dette vil skje i punktet A i figuren. Siden den totale arbeidsinntekten knyttet til denne tilpasningen er gitt ved C, vil skatteinntekten i dette tilfellet være gitt ved linjestykket A-C.

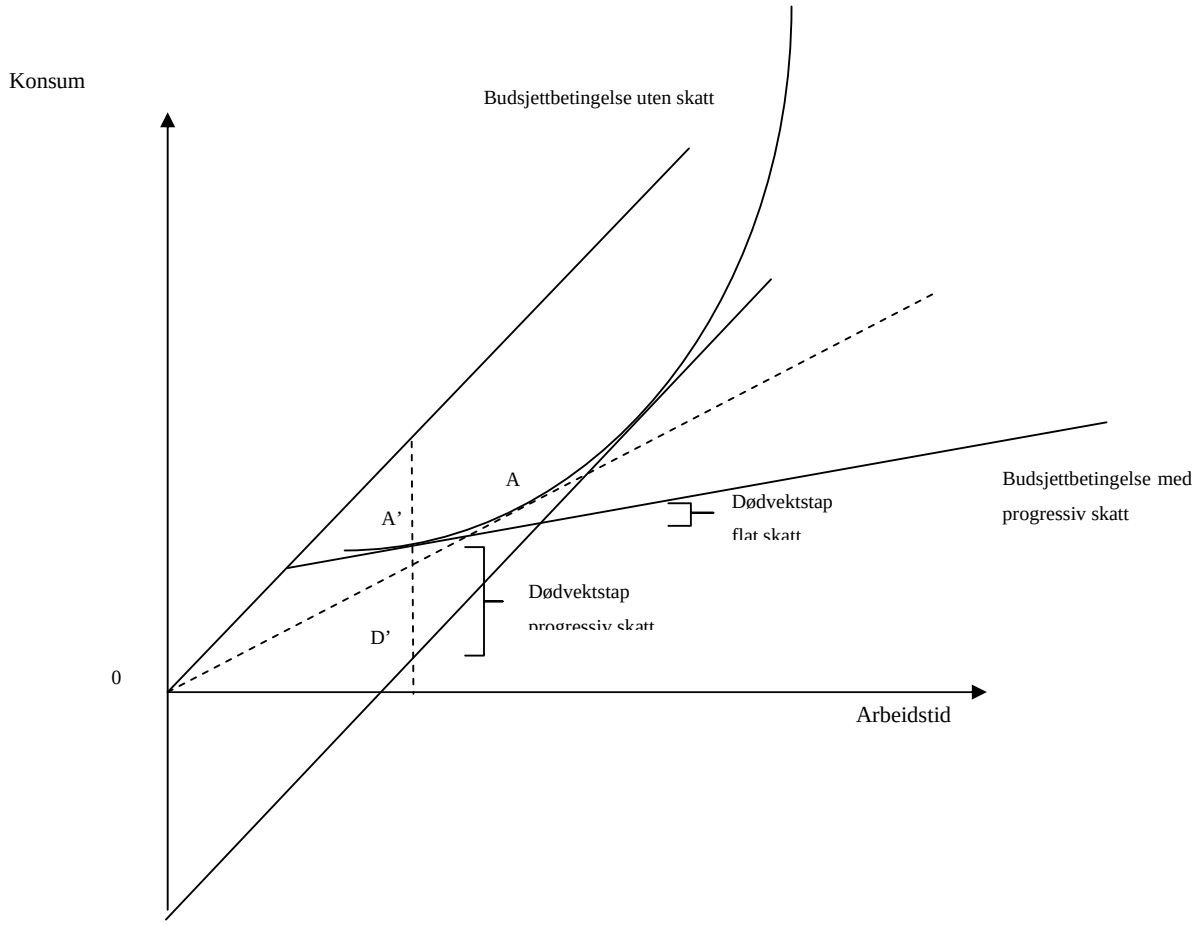

Figur 3.1: Dødvektstap ved flat inntektsskatt

Anta nå at vi erstattet inntektsskatten med en såkalt lumpsumskatt (koppskatt), dvs. en skatt som er helt uavhengig av individets egen atferd, og at denne skatten ble fastsatt slik at vår representative aktør kommer akkurat like godt ut som før. Siden en lumpsumskatt er kjennetegnet av at den ikke påvirker helningen på budsjettbetingelsen kan vi finne størrelsen på den nødvendige lumpsumskatt ved å

parallellforskyve den opprinnelige budsjettbetingelsen (uten skatt) nedover, helt til den tangerer den opprinnelige indifferenskurven. Vi ser nå at individet, stillet overfor en slik skatt, vil velge å arbeide mer enn før, og tilpasse seg i punktet B. Videre ser vi at skatteinntekten (den vertikale differansen mellom inntekt før og etter skatt) er gitt ved linjestykket D-C. Denne skatteinntekten er større enn den skatteinntekten som ble oppnådd med inntektsskatten (linjestykket A-C). Samtidig er vår representative aktør akkurat like fornøyd som før, ettersom han/hun befinner seg på samme indifferenskurve. Vi har med andre ord gjennomført en skattereform som innebærer en ren gevinst for samfunnet som helhet. Vi har fått høyere skatteinntekt, samtidig som den som betaler skatten har nøyaktig samme nytte som før (alternativt kunne vi ha beholdt samme skatteinntekt som før, men økt individets nytte). Differansen i de to skatteinntektene (linjestykket A-D) kalles ofte for dødvektstapet. Det svarer til den verdiskapning som går fullstendig tapt som følge av inntektsskatten, og er et rent effektivitetstap for samfunnet. Den underliggende årsaken til at tapet oppstår er at vår representative aktør stilles overfor ”gal” pris på sin fritid. Den egentlige prisen på fritid er jo gitt ved lønna før skatt (forutsatt at denne gir et riktig bilde av arbeidets verdi). Men den prisen aktøren selv må betale for økt fritid er den lavere lønna etter skatt. Fritid blir dermed et for billig gode, og som følge av dette velger aktøren å arbeide mindre enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt.

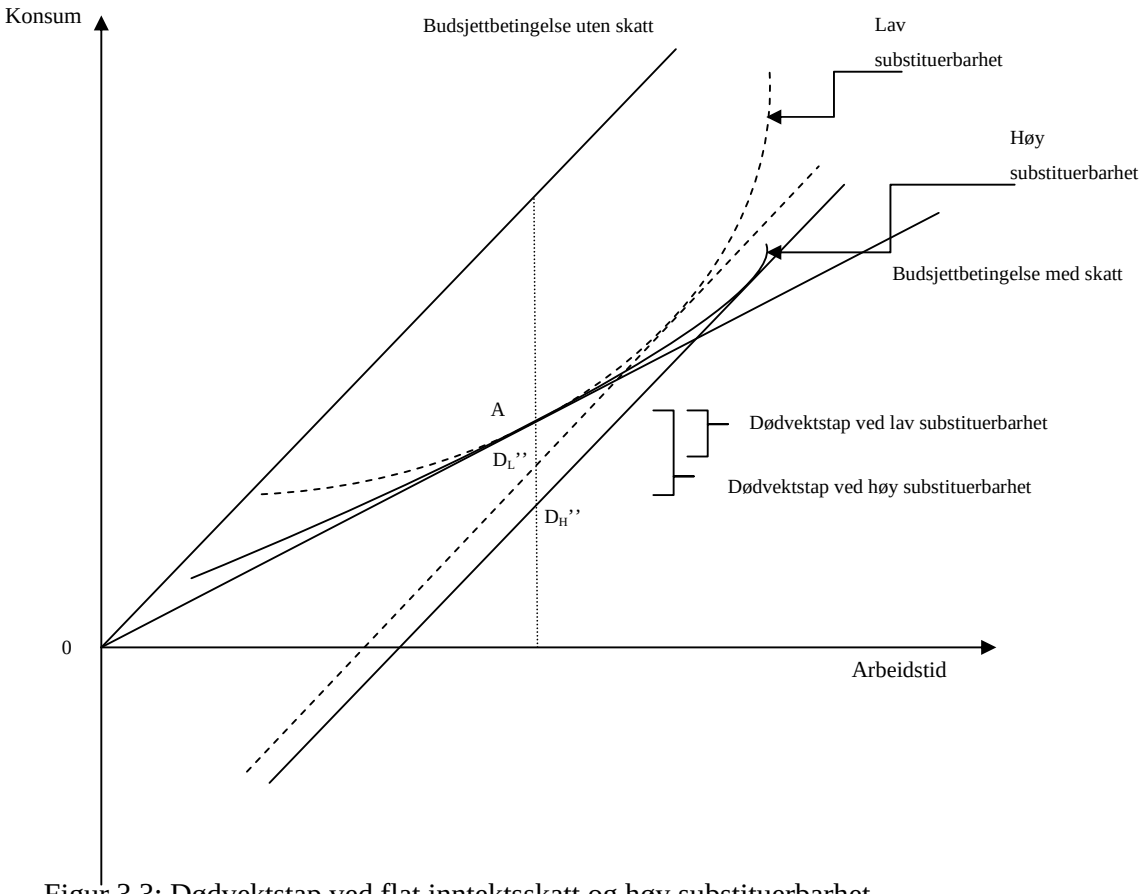
Det er minst tre viktige lærdommer å trekke av resonnementet knyttet til figur 3.1. Den første er at skatt på inntekt påfører økonomien et udiskutabelt effektivitetstap. Et viktig poeng her er at effektivitetstapet ikke skyldes at skatten påvirker arbeidsinnsatsen, men at arbeidsinnsatsen påvirker skatten. Det er med andre ord ikke slik at en økning i skatten er harmløs dersom den ikke fører til endringer i arbeidsinnsatsen (selv om dette er en svært vanlig misforståelse). Tvert imot: Økt skatt bør påvirke arbeidsinnsatsen. Høyere skatt innebærer jo at det må frigjøres mer ressurser til det offentlige. Dette kan oppnås ved at det totalt sett skapes mer verdier eller ved at det private konsum reduseres. De fleste vil i utgangspunktet ønske å fordele den økte skattebyrden slik at det både blir litt mindre konsum og litt mindre fritid. Den andre lærdommen er at dødvektstapet vil være større jo høyere skattesatsen er (dvs. jo slakkere budsjettlinjen etter skatt er) i punktet der budsjettlinjen tangerer indifferenskurven. Hva skattesatsen har vært på lavere inntekter er egentlig irrelevant. Dette er årsaken til det sterke fokus på marginalskatten. Det er kun marginalskatten

som påvirker størrelsen på dødvektstapet. Dette poenget er illustrert i figur 3.2, med basis i den enkleste form for progressiv skatt, nemlig et såkalt bunnfradrag.

Figur 3.2: Dødvektstap ved progressiv inntektsskatt.

Budsjettlinjen for progressiv skatt følger her budsjettlinjen uten skatt for lave inntekter (lave inntekter er fritatt for skatt). Til gjengjeld blir skattesatsen høyere for inntekter som går ut over bunnfradraget. Dermed er budsjettlinjen flatere i tangeringspunktet med indifferenskurven, og den skatteinntekt som kan oppnås med et gitt nyttenivå for aktøren blir som følge av dette liten. Dødvektstapet blir dermed tilsvarende større. Siden et progressivt skattesystem typisk er forbundet med høye marginale skattesatser er det også dette resonnementet som har ligget til grunn for skattereformer som har siktet mot redusert progressivitet.

Figur 3.3: Dødvektstap ved flat inntektsskatt og høy substituerbarhet

Den tredje lærdommen er at dødvektstapet vil være større jo flatere indifferenskurven er i tangeringspunktet, dvs. jo større substituerbarhet det er mellom fritid og konsum. En flat indifferenskurve innebærer at man – for et gitt nivå på samlet nytte – vil prioritere fritid mye høyere dersom fritid blir et billigere gode, og tilsvarende arbeide mye mer dersom belønningen for å jobbe blir høyere. En bratt indifferenskurve innebærer at man – fortsatt for et gitt nivå på samlet nytte – ikke vil ønske seg noen store justeringer i arbeidstiden selv om lønna skulle endres. Poenget er illustrert i figur 3.3, der vi der vi viser det resulterende dødvektstap for to aktører med ulik vilje til å substituere mellom konsum og fritid. Jo større grad av substituerbarhet (jo flatere indifferenskurve) desto større blir justeringen av arbeidstilbudet langs indifferenskurven. Dermed blir også dødvektstapet større enn før.

Hvis det virkelig er slik at folk er forskjellige med hensyn til graden av substituerbarhet mellom fritid og konsum kan det ikke være effektivt å utsette alle

individer for nøyaktig samme marginale skattesats. For ved å flytte litt av skatten fra en person med flat indifferenskurve (som i Figur 3.3) til en person med bratt indifferenskurve (som i figur 3.1) vil det åpenbart være mulig å redusere de samlede dødvektstapene. Nå kan vi naturligvis ikke utsette ulike individer for ulike skattesystemer på basis av kunnskap om deres indifferenskurver. Men dersom det skulle vise seg å være en systematisk samvariasjon mellom lønnsnivå på den ene siden og indifferenskurvens krumning på den annen, så kan dette være et argument for å utsette ulike inntektsnivåer for ulike marginale skattesatser. Er det grunn til å tro at det er en slik systematisk variasjon? Ja, det er det. Indifferenskurvens krumning karakteriseres ved den såkalte kompenserte substitusjonselastisiteten. Og empirisk forskning viser nokså entydig at denne elastisiteten er svært mye høyere for personer med lave inntekter enn for personer med høye inntekter (se Røed og Strøm, 2002, for en oversikt over litteraturen). For de med høyest inntekt vil man typisk finne at den kompenserte substitusjonselastisiteten er tilnærmet lik null. Personer med lav lønn har også en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet som sådan. Mens høytlønnede ofte jobber mer eller mindre full tid gjennom hele yrkeskarrieren, vil mange lavtlønnede bevege seg ut og inn av arbeidsmarkedet. For den førstnevnte gruppen vil arbeidstiden ofte være mer eller mindre institusjonelt bestemt, og den individuelle tilpasningen begrenser seg til noen overtidstimer fra eller til. For den sistnevnte gruppen kan en bedring i lønnsforholdene medføre at de endrer tilpasningen fra ingen jobb til en deltids jobb eller til og med fulltids jobb.

Mange kvinner med små barn og personer med trygderettigheter befinner seg ofte nettopp i en slik ”enten-eller”-situasjon i forhold til arbeidsmarkedet. Den relevante avveiningen vil typisk være knyttet til om man skal forsøke å gå ut i (eller trekke seg ut av) arbeidslivet i form av, f.eks., hel eller halv stilling, ikke til om skal arbeide en time mer eller mindre. Samtidig er dette en gruppe mennesker som står overfor mye høyere totale skattesatser (hensyn tatt til bortfall av inntektsavhengig trygd) enn det satsstrukturen i det formelle skattesystemet gir inntrykk av. Det er derfor ikke opplagt at det er reduksjoner i de høyeste formelle skattesatsene som gir den største effekt i form av bedrede arbeidsinsentiver.

3 En beskrivelse av den potensielle arbeidsstyrken i Norge 2000

I dette kapittelet gir vi en kortfattet beskrivelse av den potensielle arbeidsstyrken i Norge, som antas å omfatte personer mellom 20 og 66 år, ved utløpet av år 2000. Framstillingen er basert på koblede administrative registerdata (arbeidstagerregister, trygderegistre, ligningsopplysninger etc.). Tabell 3.1 viser hvordan den aktuelle populasjonen (ca. 2,7 mill personer) fordelte seg på ulike typer arbeidsmarkedstilstander ved utløpet av år 2000, i henhold til våre data.[1] Hovedfokuset i denne rapporten ligger på å beskrive det vi kan oppfatte som en slags potensiell "arbeidskraftsreserve", dvs. personer som for tiden arbeider lite eller ingenting. Vi vil derfor i særlig grad fokusere på tilstandsgruppene 7-13 i Tabell 3.1 (dvs. mottagere av inntektsavhengige overføringer). I tillegg vil vi fokusere på gruppe1, i den grad medlemmer av denne gruppen har små barn (mellom 2 og 6 år).

Tabell 3.1. Fordeling av tilstander desember 2000 (20-66 år)

Tilstand	Antall personer	Andeler (i prosent) i de ulike tilstandene
1. Ingen registrert aktivitet og ingen trygd	287.733	10,7
2. Selvstendig næringsdrivende	134.780	5,0
3. Kort deltid (4-19 timer pr. uke)	122.594	4,6
4. Lang deltid (20-29 timer per uke)	146.686	5,5
5. Heltid (Over 30 timer per uke)	1.246.496	46,4
6. Utdanning	202.500	7,5
7. Sosialhjelp	23.731	0,9
8. Ledig[2]	86.253	3,2
9. Syk (minst 6 måneder i løpet av 2000)	43.931	1,6
10. Rehabilitering	85.630	3,2
11. Delvis ufør (mindre enn 2/3)	40.305	1,5
12. Helt ufør (mer enn 2/3)	233.717	8,7
13. AFP	31.030	1,2
Sum	2.685.386	100,0

[1] Disse tilstandene er gjort gjensidig utelukkende ved at vi har pålagt en "hierarkisk struktur". Ved forekomst av flere registrerte tilstander samtidig velger vi en hovedtilstand hvor høyest nummer gis prioritet. Hvis en person både mottar sosialhjelp og er registrert arbeidsledig vil vedkommende f.eks. bli klassifisert som arbeidsledig i vår tabell. Vi understreker at inndelingen i Tabell 3.1. er foretatt spesielt for analysene i denne rapporten, og at tallene i tabellen ikke nødvendigvis vil svare til de man finner i den offentlige statistikken.

[2] Innenfor gruppen ledige har vi inkludert helt ledige (både med og uten dagpengerettigheter), ordinære tiltaksdeltakere og delvis ledige med dagpengerettigheter. Blant de ledige er 62,1 % helt ledige, 12,8 % er tiltaksdeltakere og 25,2 % er delvis ledige.

I henhold til tallene i Tabell 3.1. er det noe over 60 prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder som får definert arbeid som sin hovedtilstand i desember 2000. Det er i virkeligheten flere enn dette som er sysselsatt, ettersom noen bare har et midlertidig fravær og andre kombinerer arbeid med noen av trygdetilstandene. I alt var det 66,4 prosent av populasjonen som, i henhold til det såkalte arbeidstakerregisteret, hadde et eller annet pågående arbeidsforhold i desember. I tillegg kan det tenkes at en del arbeidsforhold (feilaktig) ikke er fanget opp i registrene, slik at gruppen med ”ingen registrert aktivitet” blir noe overvurdert. På den annen side vil det også være personer som står oppført i arbeidstakerregisteret uten at de er i arbeid, som følge av manglende utmelding fra registeret ved avslutning av arbeidsforholdet. I Tabell 3.2. ser vi nærmere på hvordan noen av gruppene i Tabell 3.1. er sammensatt når det gjelder alder, nasjonalitet, utdanning etc. Det er verd å merke seg at personer som arbeider heltid gjennomgående har vesentlig høyere utdanning enn ulike grupper av trygdede. Mens det for eksempel blant heltidsansatte (og lang deltid) bare er 11,6 prosent som ikke har utdanning ut over grunnskolenivå, gjelder dette 41,4 prosent av de helt uføre. Kvinner er klart overrepresentert i alle de helserelaterte trygdegruppene, mens menn er overrepresentert blant arbeidsledige og sosialhjelpsmottagere. På langt nær alle trygdemottakere har full trygd. Sykepengemottakere har i gjennomsnitt en sykdomsgrad på 88 %, mens rehabiliteringspengemottakere i snitt mottar 78,2 % trygd. Blant de delvis uføre er flesteparten halvt ufør. Dette innebærer at mange kombinerer jobb og trygd. Eksempelvis vil mange av de som mottar halv uførepensjon jobbe i halv stilling. Omkring 70 prosent av de som er delvis uføre har en jobb i henhold til Arbeidstakerregisteret (ikke vist i tabellen).

Ikke overraskende, er innvandrere fra ikke-vestlige land sterkt overrepresentert i gruppen sosialhjelpsmottagere. De er også noe overrepresentert i gruppen arbeidsledige.

Tabell 3.2. Kjennetegn ved sysselsatte, trygdemottakere og personer utenfor arbeidsstyrken. Desember 2000

	Heltid (lang deltid)	Kort deltid	Utenfor arbeidsstyrken[3]	Sosial-hjelp	Arbeids-ledig	Rehab-ilitering/ attføring	Ufør (mindre enn 2/3)	Ufør (mer enn 2/3)	AFP
Andel kvinner	41,2	83,5	63,2	37,4	45,2	51,7	70,5	55,5	42,8
Gjennomsnittlig alder	42,0	42,0	40,6	36,8	39,6	40,8	52,3	53,6	64,0
Gjennomsnittlig yrkeserfaring (år)	19,6	15,5	11,3	6,4	15,3	15,6	23,3	17,8	30,3
Nasjonalitet									
Nordmenn	90,6	89,2	76,4	62,6	81,6	87,3	94,5	92,9	96,8
Vestlig innvandrer	6,0	5,4	10,7	5,4	6,1	5,3	3,8	3,7	2,6
Ikke-vestlig innvandrer	3,4	5,3	13,0	32,1	12,3	7,4	1,7	3,4	0,6
Utdanning									
Obligatorisk	11,6	15,9	16,5	27,8	17,5	21,9	25,5	41,4	28,6
Videregående	58,5	63,9	52,8	51,6	67,8	66,8	58,1	49,4	45,5
Universitet/ høyskole	28,7	18,3	19,5	5,1	11,3	9,6	15,9	6,8	25,4
Ukjent	1,3	1,8	11,3	15,5	3,4	1,8	0,5	2,5	0,5
Gjennomsnittlig grad av sykdom/ pensjoneringsgrad						78,2	50,8	98,3	91,3
Omsorg for barn (andel)									
Overgangsstønad	0,9	3,5	3,9	7,6	3,0	2,5	0,4[4]	0,1	0,0
Yngste barn 0-3 år	15,7	19,0	25,8	17,6	19,2	11,8	2,6	1,9	0,1
Yngste barn 4-5 år	5,8	7,9	5,4	7,1	6,0	6,7	1,8	1,1	0,0
Yngste barn 6-12 år	17,0	20,6	11,9	17,5	14,1	19,5	9,5	5,9	0,2

[3] Innenfor denne gruppen inngår de som ikke er registrert med noen jobb i henhold til Arbeidstakerregisteret, de er ikke selvstendig næringsdrivende og er heller ikke klassifisert som trygdemottakere.

[4] I følge Folketrygdlovens §15-14 mister man retten til overgangsstønad hvis man mottar uførepensjon. At vi likevel finner en liten andel som mottar overgangsstønad kan skyldes upresis datering i Likningsfilene.

4. Beregning av potensielle inntekter og skatt ved alternative arbeidsmarkedstilstander

I dette avsnittet ser vi nærmere på den delen av den potensielle arbeidsstyrken (jfr. forrige avsnitt) som ved utgangen av 2000 mottok en eller annen trygdeytelse eller som var hjemmeværende med små barn. Siktemålet er å beskrive hvordan eventuell deltagelse i arbeidslivet i det påfølgende året (2001) ville ha påvirket deres inntekt, før og etter skatt. For å kunne beregne den potensielle gevinst personer har ved å delta i arbeidslivet (heltid eller deltid), trenger vi et anslag på den inntekt/lønn de kan oppnå hvis de går tilbake til arbeidslivet (eller øker sin arbeidstid). Dette er naturligvis ingen enkel oppgave. I prinsippet er det to måter å gjøre det på: Vi kan forsøke å finne ut hva de aktuelle personene har hatt i lønn tidligere, og anta at de vil beholde denne lønna også i en ny jobb, eventuelt skalert for generell lønnsvekst og for eventuelt anslått effekt (tap) forbundet med det aktuelle avbrekk fra arbeidslivet. Eller vi kan forsøke å estimere framtidig lønn på basis av observerte kjennetegn, slik som utdanning og yrkeserfaring. I denne rapporten velger vi en kombinasjon av disse løsningene. I de tilfeller vi har opplysninger om en tidligere fulltids inntekt (dvs. mer enn 30 timer per uke) tar vi utgangspunkt i denne. I de tilfeller vi ikke har opplysninger om inntekten forut for avbrekket fra fulltidsjobb forsøker vi å estimere denne tidligere inntekten. Deretter benytter vi estimatene på tidligere inntekt til å gi anslag på framtidig inntekt. Grunnen til at vi går denne omveien, dvs. at vi først estimerer tidligere inntekt og deretter bruker denne til å predikere framtidig inntekt, framfor å estimere framtidig inntekt direkte, er at vi for en langt større andel av gruppen trygdede har opplysninger om inntekt *før* trygdeforløpet enn vi har om inntekt *etter* trygdeforløpet. Dermed blir de tilhørende seleksjonsproblemene knyttet til en slik estimering også mindre.

4.1. Beregning av potensiell lønn

Vårt forsøk på å estimere potensiell lønn involverer altså inntil tre trinn:

1. Det første vi gjør er å undersøke i arbeidstagerregisteret om en person har arbeidet full tid hele året (mer enn 30 timer i uka) i løpet av de siste 5 år.[5] Hvis svaret på dette spørsmålet er ja, velger vi ut den høyeste av disse årsinntektene, og legger til grunn at denne inntekten representerer personens opprinnelige inntektspotensiale ved full tids arbeid, dvs. *før* avbrekket fra heltidsjobb inntraff (begrunnelsen for å velge den høyeste inntekten er at vi dermed reduserer risikoen for at inntekten er påvirket av at man ikke har deltatt fullt ut i arbeidslivet hele året).

2. For personer som ikke har hatt en fulltids inntekt i løpet av de siste fem årene, setter vi opp en modell for å estimere deres opprinnelige inntektspotensiale. Denne modellen er en såkalt seleksjonsmodell, der det tas hensyn til at det ikke er tilfeldig hvem som er observert med en slik inntekt og hvem som ikke er det. Denne teknikken bygger på Heckman (1976, 1979) og er beskrevet relativt lettfattelig i Johnston og DiNardo (1997, 446-450).[6] Det estimeres separate modeller for ulike grupper av trygdede.[7] For hver av trygdegruppene estimeres modellen separat for menn og kvinner. Modellen, og hvilke variable som benyttes er beskrevet mer detaljert under.

3. Til slutt sammenligner vi de predikerte inntektspotensialene med de inntekter som faktisk ble realisert blant dem som *to* år etter den aktuelle trygdetilstand var kommet tilbake i heltidsjobb. Det prosentvise avvik mellom de to inntektene blir da tolket som et uttrykk for feilprediksjon, dels forårsaket av at avbrekket i yrkeskarrieren (forbundet med den aktuelle trygdeutbetaling) kan ha hatt en kausal effekt på framtidige inntektsmuligheter, og dels av at vi benyttet den beste av inntil fem tidligere årsinntekter som grunnlag for prediksjonen. Det gjennomsnittlige prosentvise avviket innen hver av

---

[5] Fulltidsjobb kjennetegnes ved at personen har vært ansatt hele året i en jobb hvor arbeidstiden er 30 timer eller mer pr. uke. I tillegg kreves at inntekten er over lønnstrinn 1 i Staten, noe som tilsvarer 153 500 kroner i 2001.

[6] Heckman foreslo å estimere modellen i to trinn. Vi estimerer deltakerbeslutningen og inntektspotensialet simultant, med en såkalt "Full Maximum Likelihood" metode som åpner for at restleddene i lønns- og deltakerligningen kan være korrelerte.

[7] Et unntak her er sosialhjelpsmottakere. Antallet hvor vi har observerer fulltidsinntekt er så lavt at vi baserer inntektsestimeringen på gruppen attføringspenge- /rehabiliteringspengemottakere.

gruppene blir så benyttet til å justere alle predikerte inntekter[8]. Den underliggende antagelse er at den relative forskjellen mellom hva man vil oppnå i framtidig inntekt og det inntektspotensiale man hadde før avbrekket fra arbeidsmarkedet inntraff er det samme for alle innen hver gruppe.

Lønnsligningen som estimeres i punkt 2. over er gitt ved ligning 1) under, hvor avhengig variabel er (logaritmen til) maksimal årlig fulltidsinntekt siste 5 år.[9] Forklaringsvariable (**X**) er erfaring, bostedsfylke, alder, utdanning, om man er innvandrer, arbeidsledighets- og sykdomshistorie; se Nordberg (2005) for detaljer. Ligning 2) er "deltakerligningen", hvor vi estimerer tilbøyeligheten for å være observert som fulltidsarbeidende i løpet av de 5 siste årene. Vi observerer ikke denne tilbøyeligheten, bare at person er observert hvis denne er tilstrekklig stor ($\mathbf{Z}_i\gamma > u_i$). Variable som inngår i **Z** er alle variablene i **X** pluss seks dummyvariable for ektefelles inntekt, fire dummyvariable for om personen har barn i ulike alderskategorier, samt om personen er gift eller ikke. Disse "ekstravariablene" kan tolkes som såkalte *instrumenter*. Dette er variabler som antas å påvirke hvorvidt en person jobber heltid eller ikke, men som ikke påvirker lønna, gitt at vedkommende jobber heltid. Slike variabler er viktige fordi de gjør det mulig å *identifisere* modellen, dvs. at de utgjør det datamessige grunnlaget for å avdekke hvordan seleksjonsmekanismene inn i heltids jobb egentlig har fungert.

1) $w_i = \mathbf{X}_i\beta + \varepsilon_i$,

2) $y_i^* = \mathbf{Z}_i\gamma + u_i$,

$y_i = 1$ hvis $\mathbf{Z}_i\gamma > u_i$

$y_i = 0$ hvis $\mathbf{Z}_i\gamma \leq u_i$

og (ε_i, u_i) er binomisk normalfordelte restledd med forventning lik 0.

---

[8] Inntekten vektes separat for hver gruppe etter gjennomsnittsinntekten vi observerer for gruppen i 2002.

[9] Her beskrives den estimeringsmetode som er benyttet som grunnlag for beregningene i denne rapporten. Vi har prøvd en del alternative metoder for å estimere/predikere personers inntektspotensiale, inkludert andre typer seleksjonsmodeller, ulike instrumenter, og vanlig minste kvadraters metode. Hovedresultatene som presenteres i denne rapporten er robuste for valg av metode. Personer med en predikert inntekt over 1 million kroner er utelatt fra utvalget. Dette utgjør en ubetydelig gruppe i denne sammenhengen.

Estimatene fra estimeringen brukes for å predikere inntektspotensialet for personer som ikke er observert med fulltidsinntekt et helt år i løpet av de fem siste årene.[10] Hvis de er registrert med tidligere fulltidsinntekt bruker vi denne og vekter den ned med den observerte reduksjonsfaktoren for gruppen.

På basis av metoden beskrevet i punktene 1-3 over kommer vi fram til et anslag på potensiell fulltids arbeidsinntekt i 2001 for alle personer i datasettet. Tabell 4.1.1 viser fordelingen av slike predikerte inntekter for de gruppene vi fokuserer på i denne rapporten. Tabellen viser gjennomsnittlig inntekt predikert for hver gruppe, sammen med den 10. og den 90. percentilen. F.eks. ser vi at gjennomsnittlig predikert fulltids årsinntekt for sosialhjelpsmottagere for 2001 er 248.000 kroner. 80 prosent av personene i denne gruppen anslås å oppnå inntekter mellom 180.000 og 310.000 kroner. Som tidligere nevnt er disse predikerte inntektene usikre. I enkelte av gruppene (spesielt blant de uføre) er det svært få personer som faktisk kommer i arbeid igjen, og det inntektsfallet disse personene får (i forhold til observert eller predikert inntekt forut for trygdeforløpet) er ikke nødvendigvis representativt for gruppen uføre som helhet. Dersom det er personer med lavest inntektsfall som kommer tilbake i jobb, vil vi tendere til å overvurdere trygdedes inntektspotensial (ettersom det er de som faktisk kommer tilbake som danner grunnlaget for beregning av ”reduksjonsfaktoren”). På den annen side kan det tenkes at vi feilaktig tolker en 80-90% stilling som en fulltidsinntekt, siden ”fulltidsinntekt” i Arbeidstakerregisteret representerer en arbeidstid på 30 timer eller mer per uke. Dette innebærer at vi kan undervurdere inntektspotensialet i en heltidsjobb.

Merk at alle disse gruppene er kjennetegnet ved at de arbeider lite eller ingenting ved inngangen til 2001. Merk også at antallet personer i de ulike gruppene i Tabell 4.1.1 avviker noe fra antallet personer i Tabell 3.1. Dette skyldes at vi nå har tatt ut personer som enten ikke har trygderettigheter (arbeidsledige uten dagpenger) eller der opplysningene om trygd er for dårlige (eller inkonsistente) til at vi kan bruke dem til å beregne arbeidsinsentiver.

[10] Vi bruker både de observerbare kjennetegnene og det at de ikke er observert med fulltidsinntekt når inntekten predikeres.

Tabell 4.1.1 Estimerte fulltids arbeidsinntekter (2001)

	Antall personer	Andel (i prosent) hvor vi observerer en tidligere fulltids-inntekt	Andel (i prosent) hvor vi observerer fulltidsinntekt i 2002	Gjennomsnittlig reduksjons-faktor	Predikert inntekt 2001 eksklusive arbeidsgiveravgift (i tusen kroner). Gjennomsnitt (10. og 90. percentil)
Sosialhjelpsmottakere	19 954	8,2	3,6	-13,1%	248 (180, 310)
Arbeidsledige	60 942	57,1	25,4	-7,3%	275 (197, 376)
Rehabilitering/ attføring	72 878	49,1	10,1	-10,0%	260 (198, 348)
Mindre enn 2/3 ufør	36 284	38,2	2,4	-15,7%	241 (196, 289)
Mer enn 2/3 ufør	217 780	15,2	0,14	-9,8%	261 (218,310)
AFP-pensjonister	24 970	82,0	3,3	-8,0%	304 (226, 402)
Hjemmeværende med små barn (uten annen trygd enn eventuelt overgangsstønad)	58 722	39,3	22,0	-3,7%	327 (217, 473)
Til sammenligning: Observert inntekt for alle som var fulltids sysselsatte i hele 2002, omregnet til 2001-kroner	1188689			-3,4%	343 (226,502)

I Tabell 4.1.1 har vi også tatt med en beskrivelse av observerte inntekter for de personer som faktisk jobbet full tid hele året (nederste linje i tabellen), slik at vi har et sammenligningsgrunnlag for våre predikerte inntekter. Alle gruppene som har vært (helt eller delvis) ute av arbeidsmarkedet anslås å oppnå vesentlig lavere lønninger hvis de skulle gå tilbake til arbeidslivet enn dem som allerede er der. De laveste lønningene predikeres for sosialhjelpsmottagere, personer på rehabilitering/attføring og for uføretrygdede. Tabell 4.1.1 gjengir også våre anslag på inntektstapet som er forbundet med å gå tilbake til fulltidsjobb i 2001, sammenlignet med det predikerte inntektspotensialet for årene før avbrekket fra arbeidslivet. For personer med trygdeytelser anslås dette inntektstapet til å ligge mellom 7 og 16 prosent. Tapet er minst for arbeidsledige, og størst for personer på rehabilitering, attføring og uføretrygd. Merk at vi ikke uten videre kan anta at de anslåtte reduksjonsfaktorene i Tabell 4.1.1 i sin helhet skyldes avbrekk fra arbeidslivet. Også blant de fulltids sysselsatte er inntekten i 2002 i gjennomsnitt ca. 3,4 prosent lavere enn de anslåtte inntektspotensialene. Dette skyldes at de anslåtte inntektspotensialene for hver person

er basert på det beste av de siste fem inntektsårene.[11] For mange personer sammenligner vi dermed med inntekten oppnådd i et "særlig godt år". Her er det imidlertid store variasjoner mellom de ulike aldersgrupper, med større reduksjonsfaktorer for eldre enn for yngre arbeidstakere. Fulltids sysselsatte over 50 år har f.eks. en reduksjonsfaktor på 8,7 prosent, mens personer under 40 år faktisk har en høyere inntekt (1,4 prosent) enn deres anslåtte inntektspotensial. Disse aldersprofilene kan dels skyldes at lønnsveksten stagnerer ettersom arbeidstakere blir eldre, og dels at det finner sted uobserverte reduksjoner i arbeidstiden (innenfor rammen av det vi oppfatter som fulltids arbeid).

Det er likevel liten tvil om at personer som kommer tilbake til arbeidslivet etter et (helt eller delvis) avbrekk med behov for trygdeytelse, står overfor en forventet reduksjon i sin inntekt, sammenlignet med personer som har befunnet seg i arbeidsmarkedet hele tiden. Dette kan innebære at de langsiktige økonomiske konsekvensene av å stå utenfor arbeidsmarkedet en periode kan være mer negative enn det som reflekteres i det kortsiktige (årlige) inntektstapet (som er det vi fokuserer på i resten av denne rapporten). Ettersom vi ikke har tilstrekkelig presis informasjon om arbeidstid har vi imidlertid ikke grunnlag for å si med sikkerhet i hvilken grad dette tapet skyldes svakere timelønnsvekst og i hvilken grad det skyldes lavere arbeidstid.

4.2. Beregning av formell og total skatt

På basis av anslag for potensiell arbeidsinntekt kan vi så beregne hvordan det formelle og det uformelle skattesystemet påvirker den enkeltes gevinst ved å arbeide. For å vurdere vridningseffektene av skatte- og trygdesystemet konstruerer vi to skattemål, og vi fokuserer her på gjennomsnittskatten ved halv- og fulltidsarbeid.

Ligning 3) er hva vi kaller *formell* skattesats ved å gå fra tilstand *j* til tilstand *k*. *j* og *k* kan være fulltid, halvtid og ikke å jobbe.

$$3)\ t_{jk} = \frac{T_k - T_j}{GI_k - GI_j}$$

[11] Dette er også årsaken til at vi finner en reduksjonsfaktor for AFP-pensjonister.

T er skatten tilknyttet en aktuell stillingsbrøk (inklusive arbeidsgiveravgiften), mens GI er den anslåtte bruttoinntekten (beskrevet i avsnitt 4.1.) i denne tilstanden (også den inklusive arbeidsgiveravgift). Grunnen til at vi inkluderer arbeidsgiveravgift i dette uttrykket er at vi ønsker et mål på den såkalte *skattekilen*, dvs avviket mellom det arbeidsgiver betaler for arbeidet og det lønnsmottageren mottar. Hvis tilstand *k* er fulltid og tilstand *j* er ikke å jobbe i det hele tatt, slik at $GI_j = T_j = 0$, ser vi at 3) uttrykker gjennomsnittskatten ved fulltidsjobb.

Total skattesats (*r*) er lik uttrykket for den formelle satsen, men med den viktige forskjell at uttrykket i telleren inneholder både en endring i skatten, og en tilleggseffekt gjennom det uformelle skattesystemet slik at:

$$4) \quad r_{jk} = \frac{T_k - T_j - (B_k - B_j)}{GI_k - GI_j}$$

hvor *B* er størrelsen på inntektsavhengige ytelser en person mottar i, slik som pensjon fra folketrygden, tjenestepensjon, gavepensjon, rehabiliteringspenger, attføringspenger, dagpenger under arbeidsledighet, og/eller sosialhjelp. Vi har også valgt å inkludere i *B* eventuelle endringer i ektefelles skatt (ved overgang fra klasse 2 til klasse 1). Den totale skattesatsen viser hvor stor andel av den totale lønnskostnad (nevneren i ligning 4) som ikke tilfaller arbeidstakeren, enten fordi den betales i skatt direkte, eller fordi den resulterer i høyere skatt for andre i familien eller forårsaker tap av inntektsavhengige overføringer. Hvis man er ute etter å gi et totalanslag på hvor mye av lønnskostnaden som ikke resulterer i en tilsvarende inntektsvekst for arbeidstakere, kan man i (*B*) også inkludere andre typer kostnader forbundet med det å jobbe framfor ikke å jobbe, slik som utgifter til barnehage og (eventuelt) reisekostnader.

I beregninger av inntektsgevinster og skattesatser har vi lagt til grunn at alle gruppene beskrevet i Tabell 4.1. vil beholde de trygdeytelser de fikk ved årsskiftet dersom de ikke endrer sin tilpasning. Antagelsen om at alle kan beholde sine trygdeytelser hele året vil naturligvis ikke alltid være korrekt, ettersom en del av ytelsene kun er midlertidige ytelser. Når vi likevel velger å betrakte avkastningen av arbeid kontra trygd på ”helårsbasis” er det fordi hele vårt skattesystem er definert på basis av årsinntekter. På grunn av det progressive skattesystemet vil det prosentvise inntektstap forbundet med kortere fravær ofte være mindre enn det reduksjonen i årsinntekten gir inntrykk av. Med unntak av AFP-pensjonister forutsetter vi at ingen

kan ”velge” å øke graden av sykdom/ ledighet/ uførhet, slik at de oppnår høyere trygdeytelser enn det de allerede har.

4.3. Anslag på inntektsgevinster ved alternative arbeidsmarkedstilpasninger.

I dette avsnittet viser vi hvordan vi på basis av beregningene beskrevet i avsnitt 4.1. og 4.2., kan gi anslag på de ulike gruppers inntektsgevinst knyttet til det å arbeide. Vi gir også en grov beskrivelse av hva slags skattesatser som er forbundet med ulike arbeidsmarkedstilstander. I kapittel 5 og 6 gir vi en nærmere beskrivelse av arbeidsinsentiver og skattesatser, gruppe for gruppe. Det er viktig å være oppmerksom på at de mål vi presenterer for lønnsomheten av å arbeide alle er basert på inntekt i ett enkelt år. På lengre sikt er det grunn til å tro at gevinsten ved å arbeide vil være større enn det som reflekteres i det enkelte års inntekt, ettersom arbeid typisk danner grunnlag for framtidig lønnsvekst, og også gir høyere opptjening av pensjonspoeng.

Tabell 4.3.1 gir en oversikt over anslagene på potensielle inntekter knyttet til tilstandene full jobb, halv jobb og ingen jobb for de ulike gruppene i datamaterialet. Også her har vi tatt med 10. og 90. percentiler for å gi et bilde av spredningen i materialet. Bruttoinntekten ved full jobb er her målt inklusive arbeidsgiveravgift, og uttrykker dermed anslag på hva potensielle arbeidsgivere er villige til å betale for arbeidskraften, dvs. arbeidskraftens markedsverdi. Nettoinntekten måler den inntekt personene sitter igjen med etter at skatt er betalt. For mange av personene i vårt datasett er inntektene forbundet med varig trygd/stønad relativt lave. For dem som er i stand til å arbeide, er det derfor betydelige inntektsgevinster knyttet til å gjøre nettopp det. Dette gjelder spesielt arbeidsledige personer (med lavt dagpengegrunnlag) og personer som mottar graderte ytelser.

Det er naturligvis stor usikkerhet knyttet til anslagene i Tabell 4.3.1. Spesielt er det vanskelig å gi presise anslag på sosialhjelp, ettersom det her ikke finnes noe regelverk for beregning av ytelser. Anslagene er bygget på det som er observert av sosialhjelpsutbetalinger for 2000, og vi ser av det er stor spredning i de anslåtte netto sosialhjelpsinntektene uten jobb, med 10. percentilen rundt 39.000 kroner og 90. percentilen rundt 167.000 kroner.

Tabell 4.3.1 Gjennomsnittlig bruttoinntekt og alternative nettoinntekter for personer med svak eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet (i tusen kroner). Eventuell supplerende sosialhjelp og overgangsstønad[12] er inkludert (10. og 90. percentil)

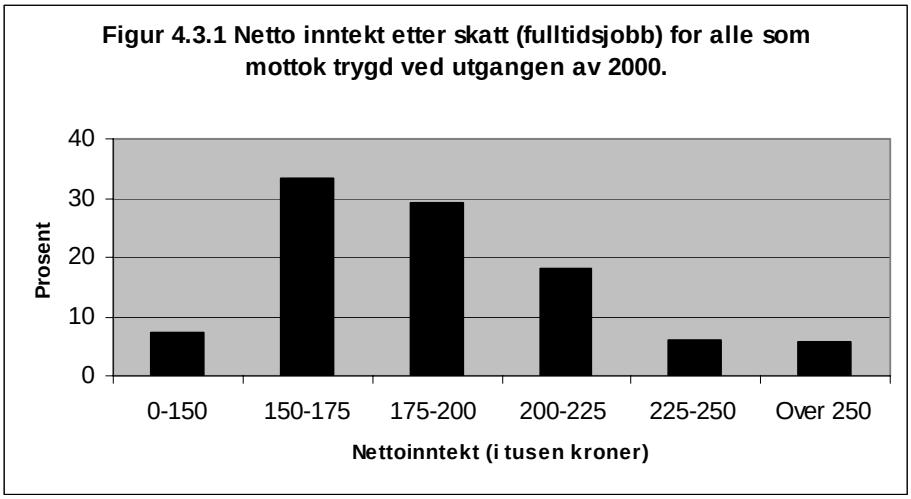
	Antall individer	Bruttoinntekt ved full jobb (inkl. arbeidsgiveravgift)	Nettoinntekt ved fulltidsjobb	Nettoinntekt ved halv jobb og evt. halv trygd	Nettoinntekt ved ingen jobb (bare evt. trygd)
Alle	488 831	305 (232,399)	187 (151,231)	147 (106,188)	97 (35,143)
Sosialhjelpsmottakere[13]	17 257	283 (206,354)	180 (138,216)	125 (81,182)	98 (39,167)
Ledige	60 942	308 (218,424)	193 (147,250)	144 (104,188)	77 (29,132)
Rehabiliterings-/ attføringspenger	72 878	292 (220,392)	185 (148,235)	150 (114,187)	105 (56,154)
Mindre enn 2/3 ufør	36 284	271 (217,327)	174 (145,205)	153 (120,192)	71 (44,107)
Mer enn 2/3 ufør	217 778	293 (241,351)	186 (160,216)	153 (124,187)	120 (85,164)
AFP- pensjonister	24 970	343 (253,455)	210 (165,262)	179 (140,233)	144 (87,199)
Hjemmeværende (med barn 2-6 år i 2001)	58 722	369 (243,536)	187 (120,263)	114 (72,164)	28 (0,101)

[12] Overgangsstønad blir beregnet ut fra gjeldende regler om utbetaling. Årlig overgangsstønad utgjør 1,85G (se Folketrygdlovens §15-7). Overgangsstønaden reduseres med 40 % av inntekt over ½ G. Som inntekt regnes også dagpenger, rehabiliteringspenger og attføringspenger (se Folketrygdlovens §15-9). Om man mottar uførepensjon mister man retten til overgangsstønad

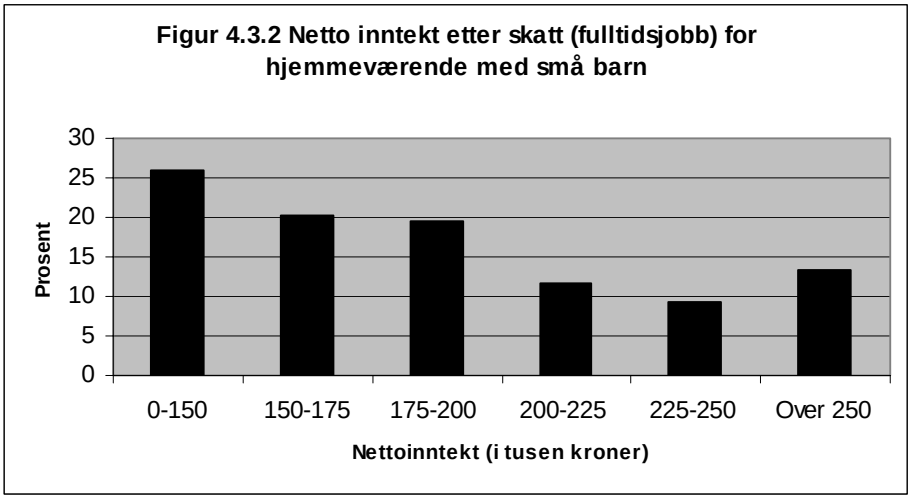
[13] Innenfor denne gruppen gjelder kun de som bare mottar sosialhjelp og ikke jobber

Figur 4.3.1 gir en nærmere beskrivelse av hvordan de predikerte nettoinntektene (etter skatt) ved fulltidsjobb er fordelt blant alle personer som mottok trygd ved utgangen av 2000 (dvs. alle i Tabell 4.3.1. bortsett fra hjemmeværende med barn). Vi ser at det er en betydelig variasjon i de predikerte inntektspotensialene, med hovedtyngden plassert mellom 150.000 og 200.000 kroner.

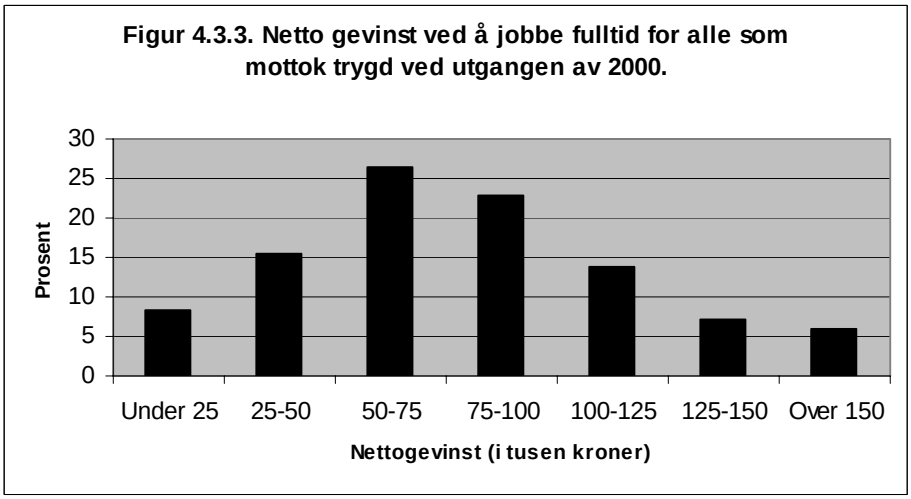
Figur 4.3.1 Netto inntekt etter skatt (fulltidsjobb) for alle som mottok trygd ved utgangen av 2000.

I Figur 4.3.2 ser vi hvordan inntekten fordeler seg for personer som er hjemmeværende med små barn. Her ser vi at det er en stor spredning i inntekter, over 25 prosent har en nettoinntekt på under 150 000 kroner, mens omkring 13 prosent sitter igjen med over 250 000 kroner. At det er såpass mange med lave inntekter skyldes at vi her har tatt med utgifter til barnehage som en ”ekstraskatt” hjemmeværende foreldre står overfor ved å gå ut i full stilling.

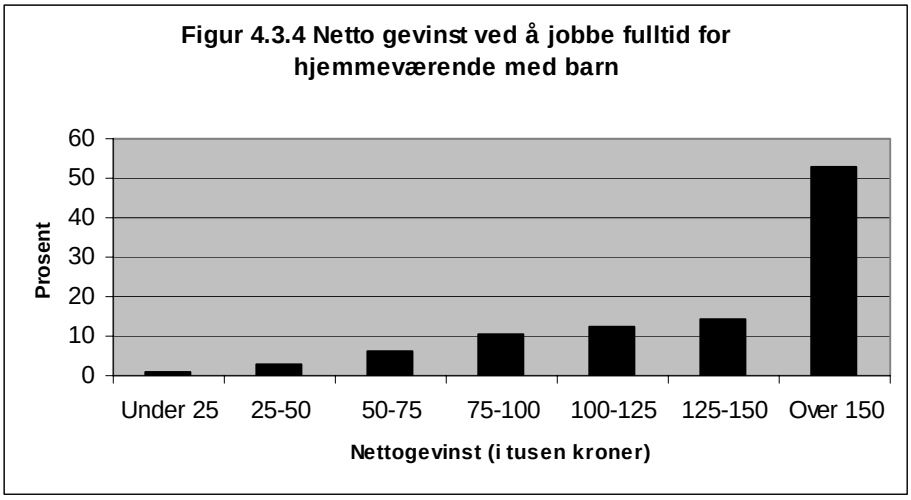

Figurene 4.3.3 og 4.3.4 beskriver de tilhørende predikerte netto inntektsgevinstene ved å jobbe fulltid sammenliknet med ingen jobb. De fleste som mottar trygd (Figur 4.3.3) vil sitte igjen med en netto gevinst et sted mellom 50.000 og 100.000 kroner. Men igjen ser vi at det er en betydelig variasjon. Nesten 25 prosent vil tjene mindre enn 50.000 kroner på å gå over i full jobb. I beregningen av inntektsgevinster tar vi, for personer med trygderettigheter, ikke hensyn til eventuelle kostnader forbundet med overgang til arbeid, slik som reiseutgifter og eventuelle utgifter til barnepass (det siste av disse elementene tar vi derimot hensyn til for gruppen "hjemmeværende med små barn"). For personer som får slike ekstrakostnader ved overgangen til arbeid, må de estimerte nettogevinstene sammenholdes med disse kostnadene for å kunne fastslå størrelsen på den reelle inntektsgevinsten ved å arbeide.

For hjemmeværende med små barn er nettogevinsten ved å jobbe fulltid betydelig høyere enn for personer som mottar trygd (Figur 4.3.4). Over halvparten vil ha fått over 150 000 kroner mer enn det de har som hjemmeværende. Allikevel vil enkelte ha relativt lite igjen for å jobbe fulltid, omkring 20 prosent vil sitte igjen med under 100 000 kroner mer om de jobber fullt framfor å være hjemme.

Figur 4.3.4 Netto gevinst ved å jobbe fulltid for hjemmeværende med barn

Tabell 4.3.2. gir en oversikt over de gjennomsnittlige estimerte skattesatsene for de ulike gruppene. Det er liten tvil om at personer med trygderettigheter gjennomgående står overfor vesentlig høyere totale skattesatser enn det populasjonen for øvrig gjør, og at disse skattesatsene typisk er langt høyere enn de høyeste satsene i det formelle skattesystemet. Alt i alt står personer med trygderettigheter overfor en gjennomsnitts total skattesats på omlag 70 prosent ved full jobb framfor ingen jobb. For gruppen "hjemmeværende med barn" har vi også tatt hensyn til barnehageutgifter og eventuelt tap/ reduksjon av kontantstøtte og/ eller overgangsstønad ved overgang til fulltids- /halvtids jobb.[14] Det innebærer at også denne gruppen står overfor relativt sett høye totale skattesatser, selv om de ikke har krav på andre ytelser.

[14] Utgifter til barnehage er basert på gjennomsnittspriser som er gjengitt i ECON (2002)samtidig som det tas hensyn til at barnehageutgifter gir rett til fradrag på skatten. Jf. ECON (2002) er eventuell søskenmoderasjon medregnet. Ved halvtidsjobb antar vi at utgiftene til barnehage utgjør 60 prosent av en fulltidsplass. Ved ingen jobb antar vi at foreldrene mottar full kontantstøtte

Tabell 4.3.2. Gjennomsnittlige totale og formelle skattesatser for personer med liten eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet. Fulltid

	Formelle skattesatser	Totale skattesatser
Alle	36,5	71,7
Sosialhjelpsmottakere	36,2	71,5
Ledige	36,4	62,5
Rehabiliterings-/ attføringspenger	36,1	73,6
Mindre enn 2/3 ufør	35,4	62,3
Mer enn 2/3 ufør	36,2	77,9
AFP-pensjonister	38,3	81,0
Hjemmeværende med barn 2-6 år i 2001	38,6	57,5
(Foreldre med kontantstøtte)	38,4	65,7

Tilsvarende skattesatser knyttet til halvtids jobb er beskrevet i Tabell 4.3.3. Disse skattesatsene er gjennomgående noe lavere enn ved overgang til fulltid, ettersom man da normalt ikke berøres av progresjonen i skattesystemet.

Tabell 4.3.3 Gjennomsnittlige totale og formelle skattesatser for personer med liten eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet. Halvtid

	Formelle skattesatser	Totale skattesatser
Alle	30,5	71,7
Sosialhjelpsmottakere	29,3	81,5
Ledige	30,0	57,1
Rehabiliterings-/ attføringspenger	29,9	70,0
Mindre enn 2/3 ufør	29,6	39,1
Mer enn 2/3 ufør	30,7	78,2
AFP- pensjonister	32,2	79,9
Hjemmeværende med barn 2-6 år i 2001	31,5	54,1
(Foreldre med kontantstøtte)	31,2	64,2

(36 000 kroner i 2001), forutsatt at de har barn i den aktuelle aldersgruppen, mens ved halv jobb regner vi med at foreldrene har avtale om barnehageplass som utgjør 17-24 timer per uke, noe som innebærer at de får 14 400 kroner i kontantstøtte. For personer med overgangsstønad blir stønad til barnetilsyn inkludert (se Folketrygdlovens §15-11).

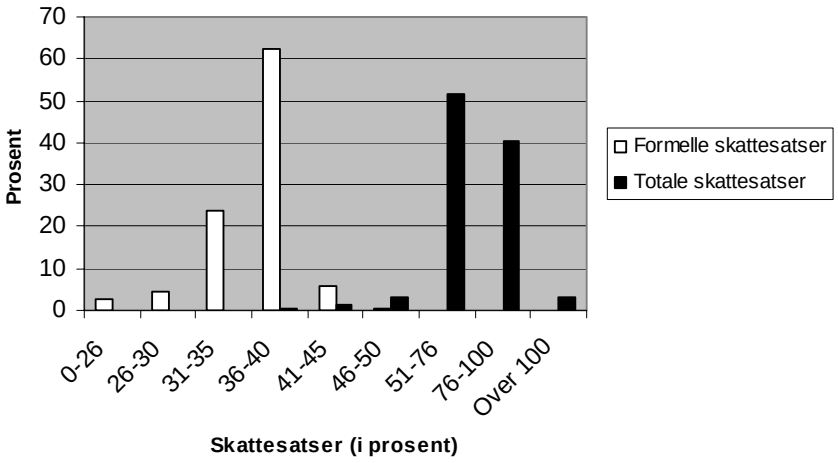
Tabell 4.3.4. beskriver skattesatser forbundet med overgang fra halvtids jobb til heltids jobb. Vi ser at inntekten forbundet med en slik overgang gjennomgående utsettes for svært høy total beskatning.

Tabell 4.3.4 Gjennomsnittlige totale og formelle skattesatser for personer med liten eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet. Fra halvtid til fulltid

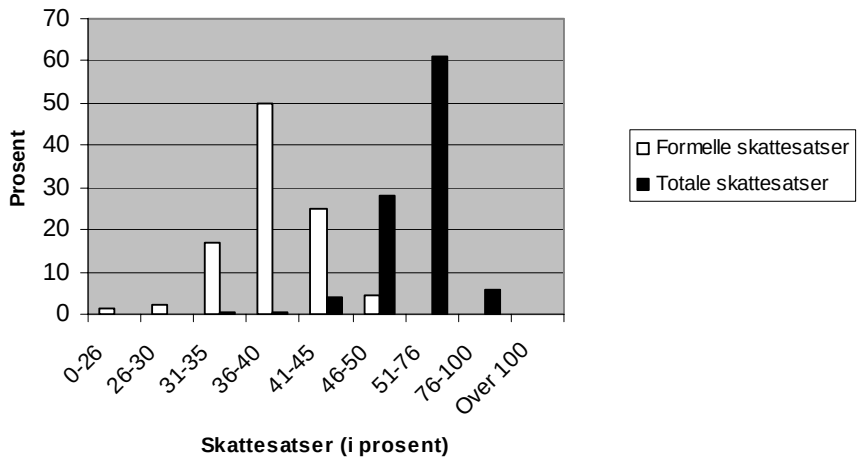
	Formelle skattesatser	Totale skattesatser
Alle	42,5	74,3
Sosialhjelpsmottakere	42,5	61,1
Ledige	42,8	67,9
Rehabiliterings-/ attføringspenger	42,3	77,1
Mindre enn 2/3 ufør	41,3	85,6
Mer enn 2/3 ufør	41,7	77,6
AFP- rettigheter	44,2	82,1
Hjemmeværende med barn 2-6 år i 2001	45,8	59,1
(Foreldre med kontantstøtte)	45,3	65,8

Figur 4.3.5. og 4.3.6 gir en nærmere beskrivelse av hvordan størrelsen på de formelle og totale skattesatsene ved fulltid er fordelt blant personer med trygderettigheter og hjemmeværende med små barn. F.eks. ser vi av Figur 4.3.5 at overgang fra ingen jobb til heltidsjobb for personer som mottar trygd innebærer en *formell* skatt på mellom 36 og 40 prosent for om lag 60 prosent av populasjonen, mens den totale skatten typisk ligger godt over 50 prosent. For mer enn 40 prosent av trygdemottakerne ligger den totale skattesatsen over 75 prosent. Når det gjelder hjemmeværende med små barn viser figur 4.3.6 at også de har totale skattesatser som er betydelig høyere enn de formelle skattene, rundt 70 prosent har en skattesats på over 50 prosent.

Figur 4.3.5 Fordeling av formelle og totale skattesatser for alle som mottok trygd ved utgangen av 2000. Fulltid

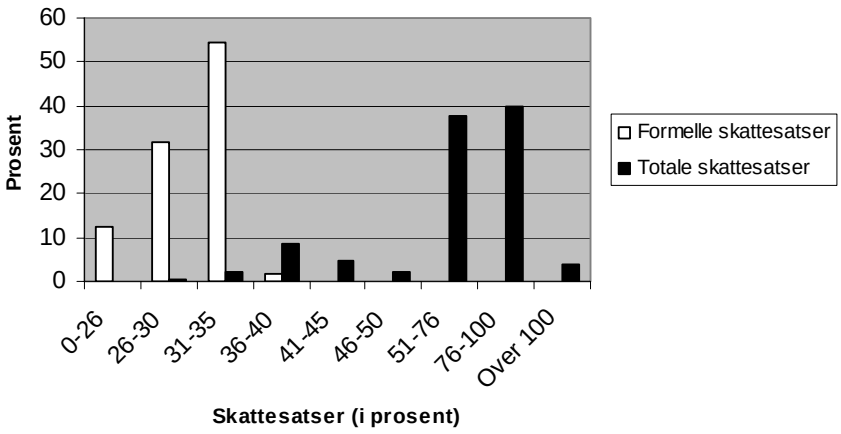

Figur 4.3.6 Fordeling av formelle og totale skattesatser for hjemmeværende med små barn. Fulltid

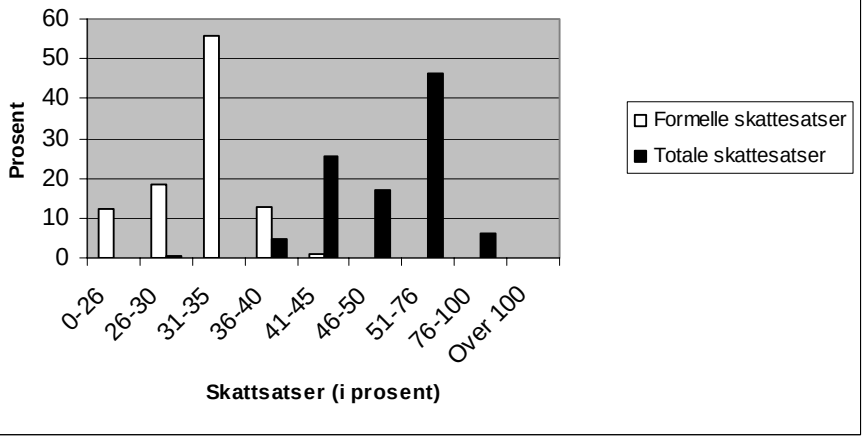

Figur 4.3.7 og 4.3.8 viser fordelingen av skattesatser ved å gå fra ingen jobb til halvtid.

Figur 4.3.7 Fordeling av formelle og totale skattesatser for alle som mottok trygd ved utgangen av 2000. Halvtid

Figur 4.3.8 Fordeling av formelle og totale skattesatser for hjemmeværende med små barn. Halvtid

5. Nærmere om fordelingen av gevinster ved å arbeide for personer som mottar trygd

I dette avsnittet beskriver vi fordelingen av de anslåtte inntektsgevinsten ved å arbeide i 2001 for personer som mottok trygd/stønad ved utgangen av 2000 (dagpenger, rehabiliterings/attføringspenger, sosialhjelp eller uføretrygd). I alt dreide dette seg om 430 109 personer. I de følgende underavsnittene ser vi nærmere på lønnsgevinster, totale skattesatser og på samvariasjonen mellom totale skattesatser og formelle skattesatser for ulike grupper trygdemottakere. For alle trygdegruppene er eventuell sosialhjelp og overgangsstønad medregnet. Blant personer på rehabiliterings-/ attføringspenger, uføretrygd og AFP er også eventuell tilleggsytelser knyttet til tjenestepensjon eller gavepensjon inkludert. Andelen blant de ulike trygdegruppene som mottar supplerende sosialhjelp og gavepensjon/tjenestepensjon er gjengitt i Tabell 5.1.

Tabell 5.1 Andel blant de ulike trygdegruppene som mottar supplerende sosialhjelp[15] og/ eller tjenestepensjon/gavepensjon

	Andel (i prosent) som mottar supplerende sosialhjelp	Utregnet beløp for sosialhjelp (for de som mottar supplerende sosialhjelp (i tusen kroner))	Andel (i prosent) som mottar tilleggsytelser (tjenestepensjon eller gavepensjon)	Utregnet beløp for tjenestepensjon og gavepensjon for dem som mottar slike ytelser (i tusen kroner)
Ledige	3,2	46		
Rehabiliterings-/attføringspengemottakere	6,7	54	23,0	44
Uføre (mindre enn 2/3)	0,9	47	48,9	27
Uføre (mer enn 2/3)	2,6	40	35,3	36
AFP-pensjonister	0,0	32	29,4	70

I vår presentasjon av skattesatser og gevinster ved å jobbe har vi valgt å fokusere på *gjennomsnittsskatt* ved å jobbe halvtid og heltid, sammenlignet med ingen jobb. I noen grad ser vi også på gevinster ved å jobbe heltid framfor halvtid, men disse

[15]Som supplerende sosialhjelp har vi inkludert trygdede som også mottar sosialhjelp desember 2000. I tillegg har vi betinget på at de mottar sosialhjelp ytterligere en måned i 2000 (dette for å unngå å ta med tilfeller hvor det kun er snakk om et lite ”julegratiale”).

resultatene er for en stor del plassert i et eget Appendiks (Appendiks B). Vi har valgt å fokusere på heltid/halvtid fordi de fleste ikke kan velge fritt hvor mange timer i uka de kan jobbe. Mange jobber har en mer eller mindre gitt arbeidstid, dermed vil det være den gjennomsnittlige skattebyrden (og ikke marginalskatten) ved denne gitte arbeidstiden som er interessant. Når vi ser på hva folk får i trygd ved halv jobb legger vi til grunn at de som hovedregel får beholde halvparten av hva de ville ha fått om de hadde mottatt full pensjon.[16] Arbeidsinntekt ved halvtidsjobb antar vi er halvparten av inntekt i fulltidsjobb. Anslagene på trygdeinntekt er hovedsakelig basert på observerte årlige ytelser i lønns- og trekkoppgavene i 2000. Ved kortere forløp er det foretatt en omregning til årsinntekt. Eksempelvis antar vi at en person som har vært trygdet i kun en måned vil få 12 ganger så mye i trygd på helårsbasis. Hvis denne/ disse månedene ikke er representative for hva han/hun vil få i løpet av et år blir våre trygdeanslag gale. I de tilfellene hvor man får gradert trygd kan det tenkes at trygden vil bli noe høyere neste år hvis man ikke er i stand til å jobbe noe i kombinasjon med trygden, noe som innebærer at vi kan undervurdere størrelsen på trygdeutbetalingene. På den annen side vil vi antakelig overvurdere trygdeutbetalingene i de tilfeller hvor det er snakk om engangsutbetalinger og/eller midlertidige stønader (f.eks. sosialhjelp og overgangsstønad).

Gruppen ”hjemmeværende med barn” analyseres i kapittel 6. I avsnitt 5.1 presenteres først en beskrivelse av arbeidsinsentiver og skattesatser for gruppen *arbeidsledige*. Vi forklarer figurene relativt grundig for denne gruppen, slik at den også utgjør et slags eksempel på hvordan de ulike figurene skal forstås. De øvrige gruppene presenteres relativt summarisk, uten noen omfattende kommentarer.

5.1 Arbeidsledige

Gruppen vi ser på i dette avsnittet er arbeidsledige mottagere av dagpenger og tiltaksytelser ved utgangen av 2000. Av disse var 53,6 prosent helt ledige, 33,7 prosent delvis ledige, og 12,7 prosent ordinære tiltaksdeltakere. Økonomiske insentiver til å arbeide beskrives på to måter. For det første ser vi på hva personer har å vinne på arbeide (etter skatt) *målt i kroner*. For det andre ser vi på hva man har å vinne på å arbeide relativt til arbeidets faktiske avkastning for arbeidsgiveren, i form

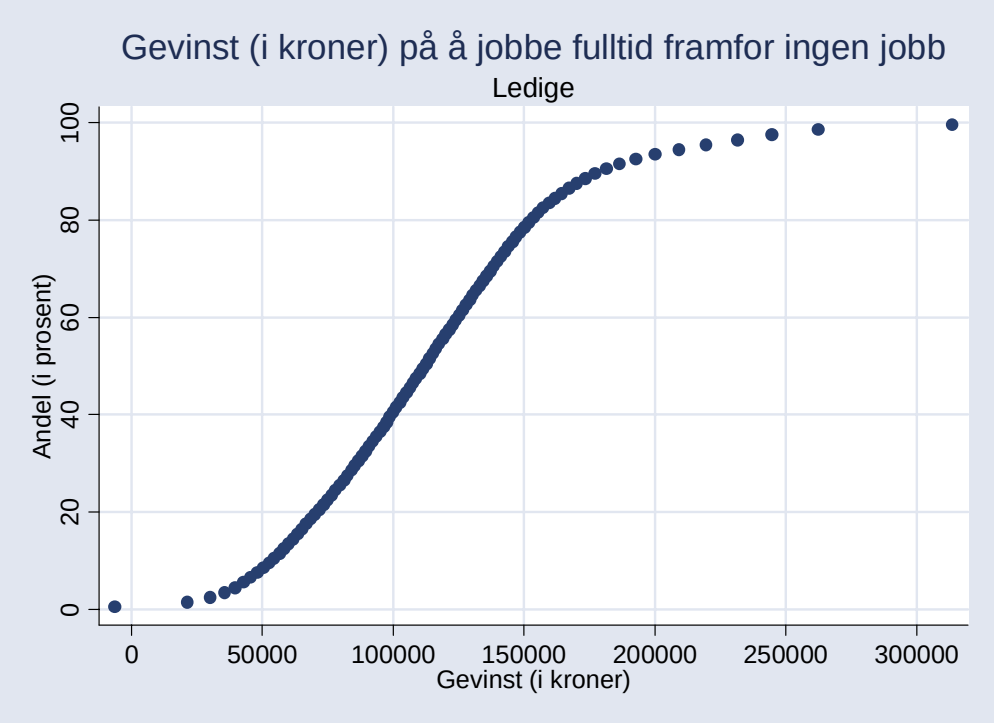
[16] Unntak her er sosialhjelp og eventuell supplerende sosialhjelp. Her antar vi at kun de som har barn under 18 år får beholde halvparten av sosialhjelpsytelsene, mens de som ikke har barn mister hele sosialhjelpen.

av totale skattesatser. De totale skattesatsene reflekterer den delen av lønnskostnaden som *ikke* tilfaller arbeidstakere i form av høyere inntekt etter skatt/trygd.

5.1.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb

For å få beskrevet hele fordelingen av insentiver (ikke bare gjennomsnittene) har vi inndelt den aktuelle populasjonen i 100 grupper (percentiler), etter deres predikerte inntektsgevinst/skattesats ved fulltids jobb. For hver av disse 100 gruppene har vi så beregnet gjennomsnittsgevinsten ved å arbeide og gjennomsnittlig total skattesats. Figur 5.1.1.1 illustrerer hvordan dette materialet kan brukes til å beskrive fordelingen av potensielle inntektsgevinster målt i kroner (2001-kroner). De 100 gruppene utgjør her 100 punkter i diagrammet. Nederst til venstre finner vi den gruppen med lavest inntektsgevinst ved å arbeide. Vi ser at de faktisk vil tape penger på å jobbe fulltid. Dette er typisk personer som kombinerer dagpenge- og sosialhjelpsytelser. Medlemmer av den neste gruppen vil vinne litt på å jobbe, omlag 20.000 kroner i gjennomsnitt. Samlet sett utgjør de 100 punktene en såkalt kumulativ fordelingsfunksjon, som vi kan bruke til å beskrive spredningen av de økonomiske gevinstene ved å jobbe fullt. Hvis vi f.eks. vil vite hvor stor andel av de ledige som har mindre enn 100.000 kroner å vinne på å gå over i full jobb (på årsbasis), kan vi lese dette direkte ut av den kumulative fordelingen på den vertikale aksen. Vi ser at dette er omlag 40 prosent. Tilsvarende kan vi se at det er omtrent 95 prosent av de ledige som har mindre enn 200.000 å vinne på å jobbe heltid framfor å ikke jobbe i det hele tatt. Hvis vi ser bort fra supplerende sosialhjelp får vi naturligvis noe større gevinster knyttet til å jobbe fullt, men utslagene blir ikke dramatiske. Eksempelvis vil det da være (kun) 0,2 prosent som taper på å jobbe fullt.

Figur 5.1.1.1

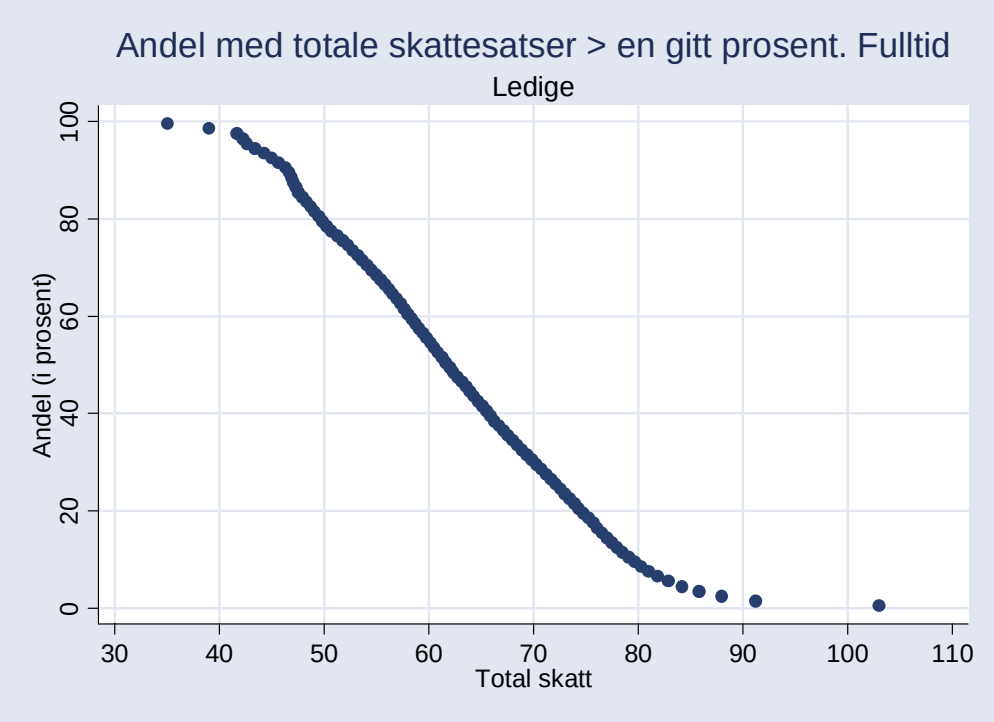

Gevinsten ved å arbeide kan være noe mindre enn figur 5.1.1.1 gir inntrykk av, ettersom det å jobbe kan medføre ekstrakostnader for arbeidstakeren. Hvis man inkluderer både reiseutgifter og utgifter til barnehageplass (for personer med barn i den aktuelle aldersgruppen) vil så mange som 4,6 prosent av de ledige i vårt datamateriale tape penger på å jobbe full tid (merk at reiseutgifter og utgifter til barnepass ikke da er inkludert for tiltaksdeltakere, ettersom de forventes å ha disse utgiftene uansett).[17]

På akkurat samme måte kan vi beskrive de totale skattesatsene som denne gruppen står overfor. Dette er gjort i Figur 5.1.1.2. Her kan vi starte øverst til venstre i figuren, og konstatere (se tallene på den horisontale aksen) at absolutt alle har totale skattesatser som er høyere enn omlag 35 prosent (35 prosent er den totalskattesats som er anslått for den av de 100 gruppene med aller lavest total skattesats). Videre ser vi at nesten 80 prosent av de ledige har en total skattesats på over 50 prosent, mens omlag 9 prosent har en skattesats på over 80 prosent. Omkring 1 prosent av de ledige

[17] Som grunnlag for denne beregningen er det antatt at reiseutgifter forbundet med fulltidsjobb er 7000 kroner året, mens reiseutgifter ved halvtidsjobb er 4000 kroner året. Disse utgiftene vil selvfølgelig variere fra person til person avhengig av avstand til arbeidsplass.

står overfor skattesatser på over 100 prosent (dvs. at de ikke har noe å tjene på å jobbe fulltid).

Figur 5.1.1.2

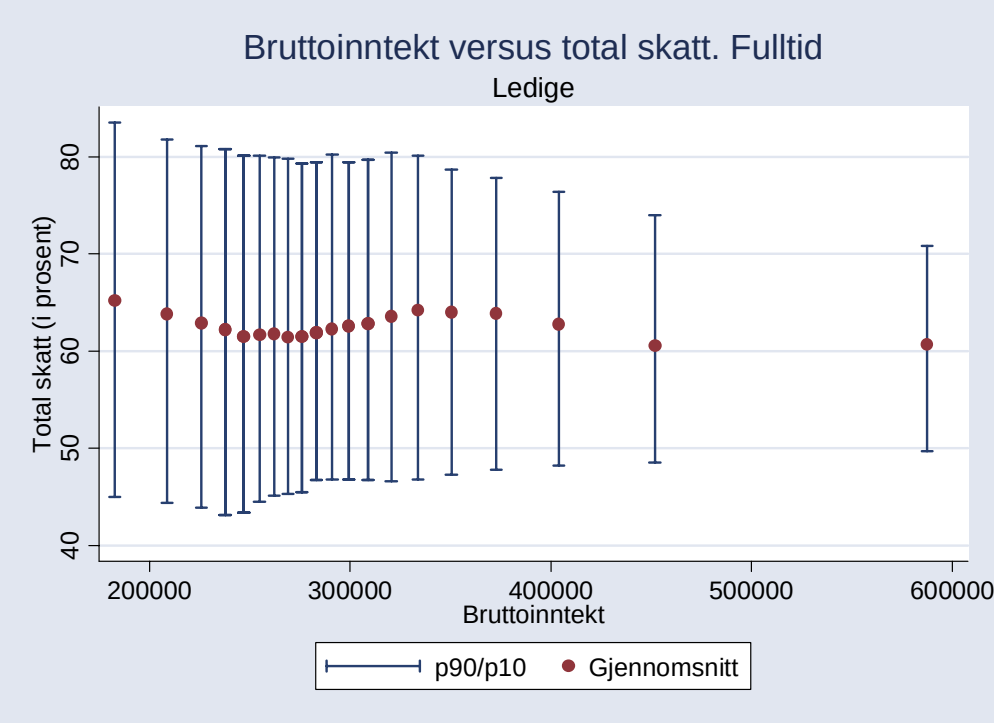

Det kan også være av interesse å vite hvordan de totale skattesatsene samvarierer med de predikerte brutto inntektene og med de formelle skattesatsene. Hvis det f.eks. er slik at det er de samme personene som står overfor høye totale skattesatser som også står overfor høye formelle skattesatser, vil en reduksjon av de høyeste skattesatsene i det formelle skattesystemet også bidra til å redusere de høyeste totale skattesatsene. Hvis personer med høyt inntektspotensial, og dermed høy formell skatt gjennomgående har lav total skatt vil dette ikke være tilfelle, og reduksjoner i f.eks. toppskatten vil dermed i liten grad bidra til å redusere de høyeste totale skattesatsene. For å se nærmere på dette spørsmålet har vi delt materialet inn i 20 grupper, fordelt etter deres predikerte fulltids inntekt eller deres formelle skattesats (det er nå altså 5 prosent i hver gruppe istedenfor 1 prosent som i figurene over). For hver gruppe har vi så regnet ut gjennomsnittlig total skatt, og sett på spredningen i hver gruppe ved å plotte den 10. og den 90. percentilen. Vi forklarer dette nærmere med basis i Figur 5.1.1.3., som viser hvordan de totale skattesatsene samvarierer med

brutto arbeidsinntekt. Gruppen lengst til venstre i figuren utgjør de fem prosentene med lavest predikert inntekt (gjennomsnittet for gruppen ligger som man kan se i underkant av 200.000 kroner). Den gjennomsnittlige totale skattesatsen i denne gruppen er omlag 65 prosent. Men, som de vertikale linjene markerer, er det stor variasjon innen gruppen. Mens den 10. percentilen i fordelingen av skattesatser for denne gruppen er rundt 45 prosent, er den 90. percentilen i overkant av 80 prosent. Hovedmønsteret i Figur 5.1.3. er at de totale skattesatsene for arbeidsledige er høyest for lave inntekter. De gjennomsnittlige skattesatsene faller opp til ett inntektsnivå på rundt 270.000, hvoretter de stiger fram til omtrent 350.000, før de igjen faller. Årsaken til dette ikke-monotone mønsteret er at de totale skattesatsene styres av en kombinasjon av formelle skattesatser og bortfall av dagpengeytelser. For lave inntekter betyr dagpengeytelsene relativt sett mye, selv om også disse ofte er beregnet ut fra et relativt lavt grunnlag. Ettersom inntekten ved fulltids jobb stiger, reduseres betydningen av dagpengene, og den totale skattesatsen faller. Når inntekten stiger ut over dette nivået kommer imidlertid den progressive beskatning av arbeidsinntekt inn i bildet, og drar kurven oppover igjen, før progresjonen er uttømt, og den fallende betydning av trygder igjen får ”overtaket”. Merk at inntektsgrensene for betaling av toppskatt i 2001 var 289.000 i skatteklasse I og 342.200 i skatteklasse II.

Den sterke variasjonen i skattesatser innen hver av de 20 gruppene drives først og fremst av variasjonen i dagpengerettigheter (som blir bestemt av inntekten det siste året, eller de siste tre årene, før ledigheten inntraff og om man er helt eller delvis ledig). Men den skyldes også i noen grad virkningen av regional differensiering av arbeidsgiveravgiften. [18]

[18] ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av inntektsgruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

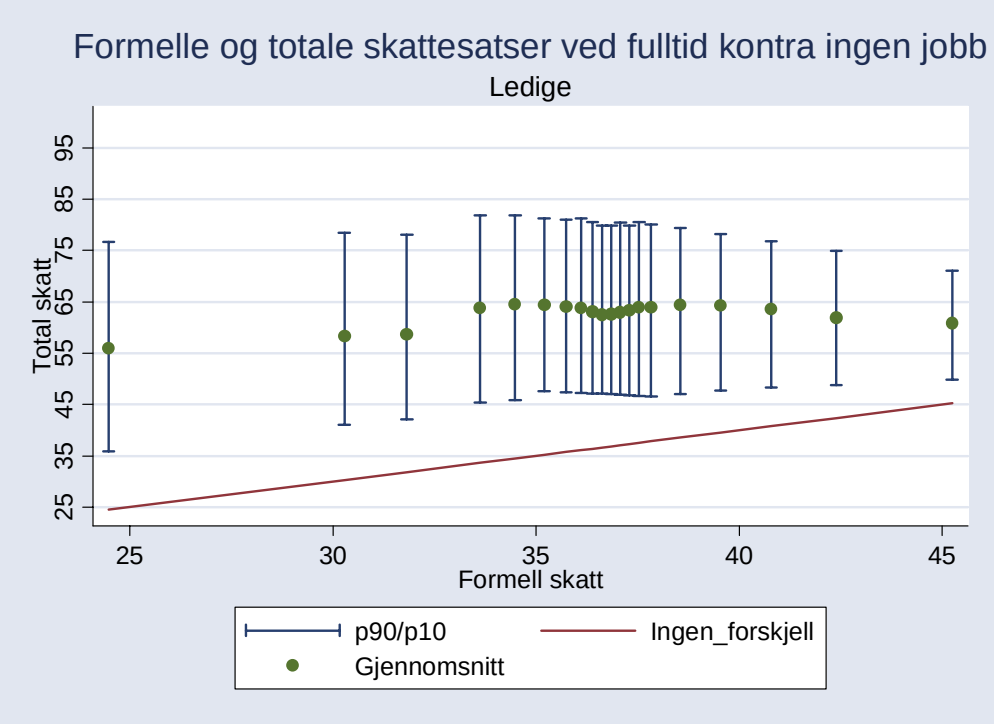
Figur 5.1.1.3

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike inntektsgrupper (fra de fem prosenten med lavest predikert inntekt til de 5 prosentene med høyest predikert inntekt). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av inntektsgruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

I Figur 5.1.1.4. ser vi på akkurat samme måte på samvariasjonen mellom formelle og totale skattesatser. Den rette linjen i figuren utgjør her 45-graders linjen, dvs. den linjen der punktene ville ha ligget hvis det ikke var noen forskjell på formelle og totale skattesatser. Vi ser at det ikke er noen klar sammenheng mellom formelle og totale skattesatser. De høyeste totale skattesatsene oppnås for personer med middels høye formelle skattesatser.

Figur 5.1.1.4

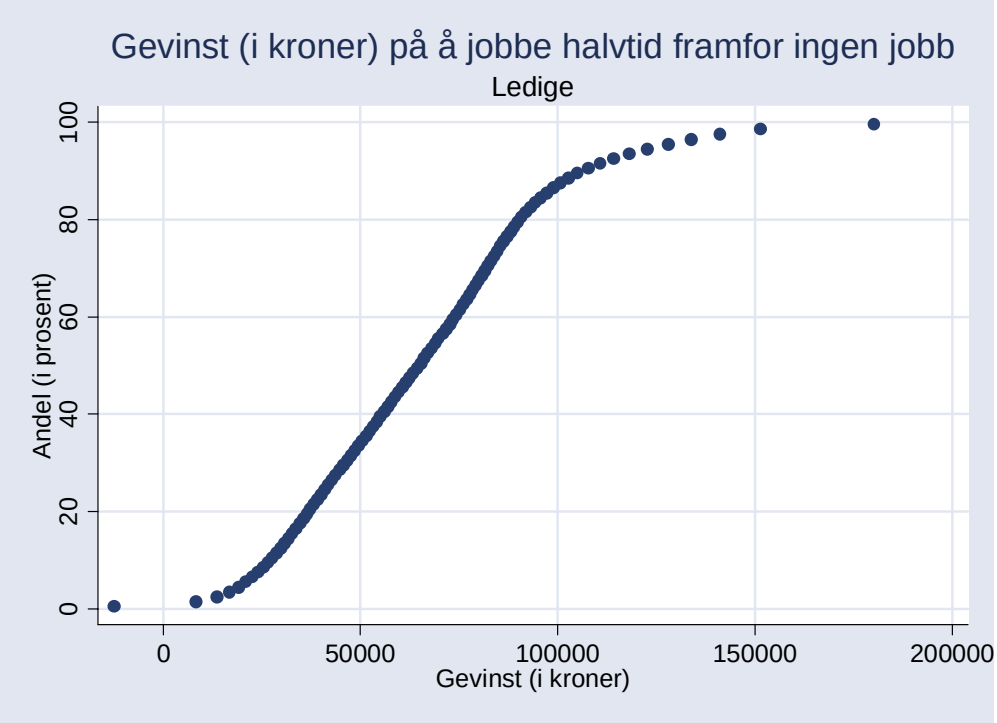

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike grupper, sortert etter deres formelle skattesats (fra de fem prosenten med lavest predikert formell skattesats til de 5 prosentene med høyest predikert formell skattesats). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av gruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

5.1.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb

For mange vil det være relevant å se på gevinsten/skattesatsene ved å skaffe seg en halvtidsjobb eller beholde den halvtidsjobben man har (mange av de delvis sysselsatte vil i utgangspunktet jobbe halvtid).[19] Av Figur 5.1.2.1 ser vi at rundt 1 prosent ikke har noe å tjene på å jobbe halv stilling, rundt 35 prosent har mindre enn 50 000 kroner å tjene på å jobbe halvtid, mens ca 15 prosent vil tjene mer enn 100 000 kroner på å jobbe halvt.

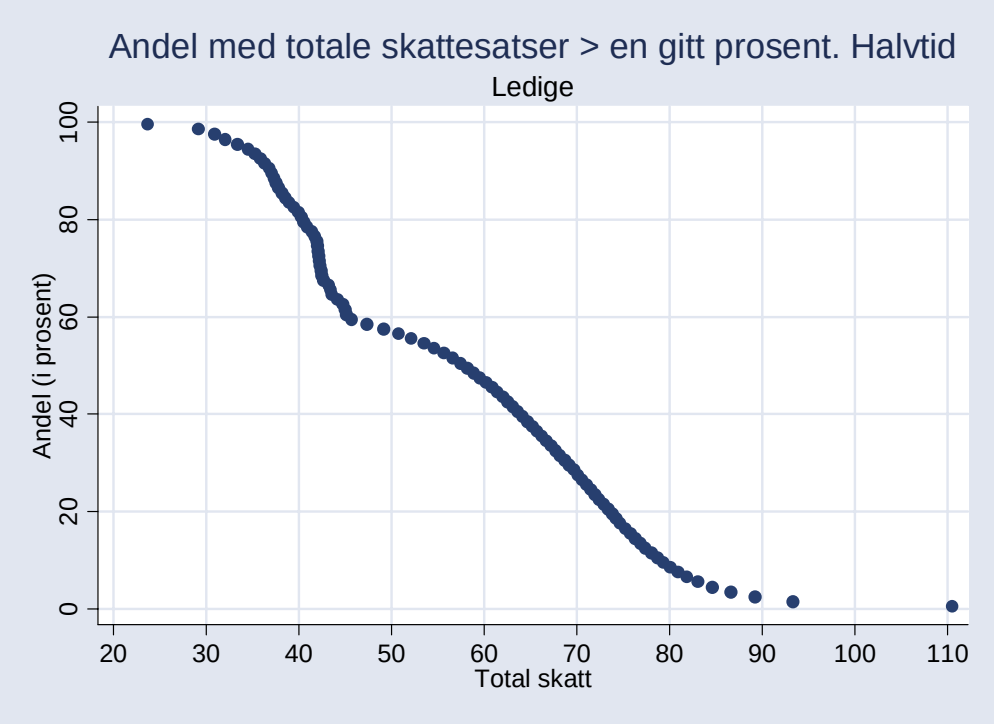
Figur 5.1.2.1

[19] Vi antar at de som er delvis ledige ikke får økt sine dagpengeytelser hvis de ikke jobber.

De totale skattesatsene forbundet med halvtidsjobb er beskrevet i Figur 5.1.2.2. Her ser vi at noen har relativt lave skattesatser, hele 40 prosent har totale skattesatser på under 45 prosent. Dette skyldes at enkelte har veldig lave dagpengeytelser (f.eks. delvis sysselsatte) og de har dermed mye å vinne på å jobbe halvtid. Andre har betydelig høyere skattesatser. I underkant av 30 prosent står overfor skattesatser på over 70 prosent.

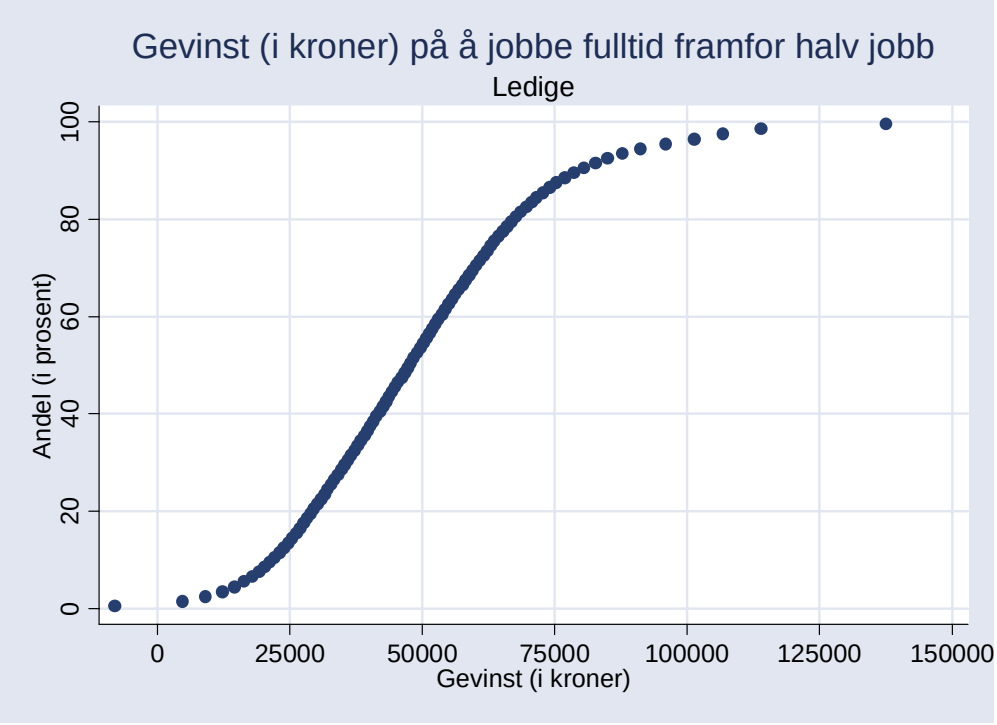
Figur 5.1.2.2

5.1.3 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor halv jobb

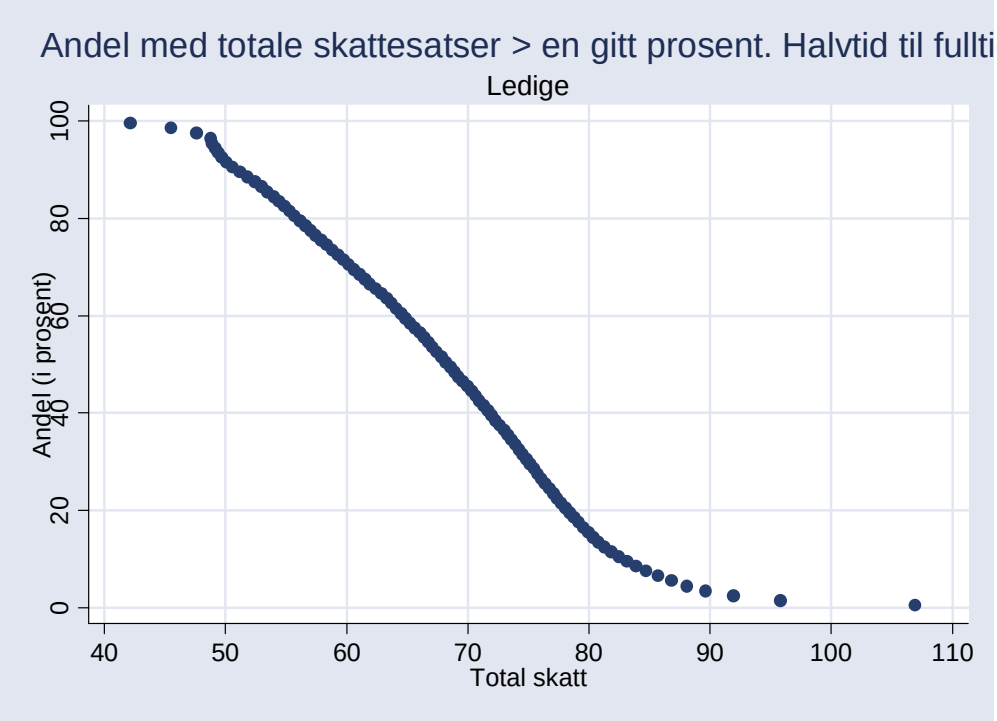
I dette avsnittet ser vi på gevinsten ved å gå fra halvtidsjobb til fulltidsjobb. Merk at dette er en sammenligning vi kan foreta også for personer som ikke jobber i det hele tatt ved utgangen av 2000 (vi betinger altså ikke på at personer for tiden er i halv stilling). Problemstillingen kan være relevant for personer som forsøker å komme seg ut i arbeidslivet, og som da må velge om de skal satse på en halvtidsjobb eller en heltidsjobb. I tillegg vil dette være relevant for delvis sysselsatte som søker utvidet stilling/ heltidsjobb. I Figur 5.1.3.1. ser vi at ca 1 prosent av dem som i utgangspunktet er ledige ikke har noe å tjene på å satse på fulltidsjobb framfor halvtidsjobb. Omkring halvparten vil ha en nettogevinst på inntil 50 000 kroner, mens 5 prosent vil sitte igjen med over 100 000 kroner mer om de jobber fulltid framfor halvtid.

Figur 5.1.3.1

De tilhørende totale skattesatsene er gjengitt i Figur 5.1.3.2. Dette er altså den reelle skatt på den *mer*inntekt som oppnås ved fulltids framfor halvtids arbeid, dvs. den delen av en arbeidsgivers merutgift ved fulltids jobb som ikke tilfaller arbeidstakeren i form av høyere netto inntekt (etter skatt og eventuell avkorting av trygd). Vi ser at disse skattesatsene er markert høyere enn de som ble beregnet for full jobb og halvtidsjobb, sammenlignet med ingen jobb (jfr. figurene 5.1.1.2 og 5.1.2.2). Dette gjenspeiler i første rekke progressiviteten i vårt formelle skattesystem.

Figur 5.1.3.2

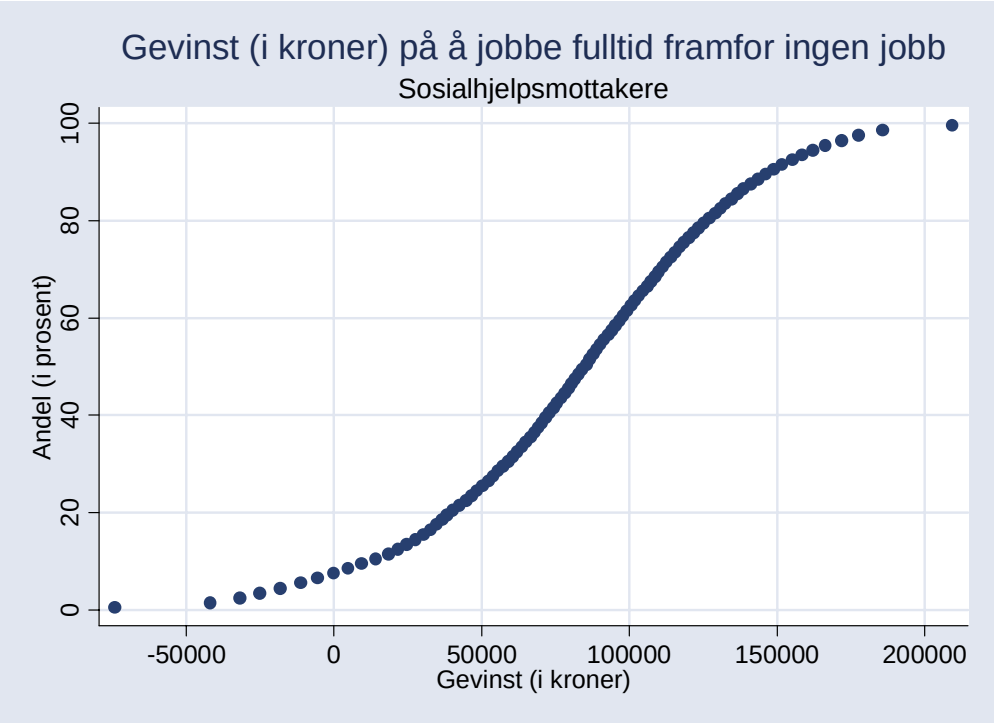
5.2 Sosialhjelpsmottakere

Resultatene som presenteres for sosialhjelpsmottakere er noe mer usikre enn de resultatene vi presenterer for de øvrige gruppene, ettersom det er en svært liten andel som er observert med en tidligere fulltids inntekt (bare 8,2 prosent). En viktig årsak til dette er at gruppen inkluderer mange innvandrere fra ikke-vestlige land (32,1%). Samtidig finnes det ingen klare regler for hvordan størrelsen på sosialhjelp skal beregnes. Dermed er det vanskelig å si om denne gruppen vil motta samme ytelser i 2001 som de mottok ved utgangen av 2000, dersom de ikke kommer i arbeid. For å unngå at våre sosialhjelpsanslag ”blåses” opp av ekstraordinære enkeltutbetalinger, har vi avgrenset denne delen av analysen til personer som ikke bare mottok sosialhjelp i desember 2000, men som også mottok dette i andre av årets måneder. Siden våre data kun inneholder opplysninger om den samlede sosialhjelpsutbetaingen hele året, har vi også tatt ut personer som var i arbeid deler av året. Ved disse inklusjonskriteriene kan vi beregne hva hver enkelt sosialhjelpsmottaker vil få neste år hvis de ikke jobber (forutsatt at størrelsene på sosialhjelp ikke blir endret). Hva de kan forvente å få i sosialhjelp ved halvtids- og fulltidsjobb er imidlertid mer usikkert. Vi antar at de som begynner å jobber halv stilling ikke får noe sosialhjelp hvis de ikke har barn. Hvis de har barn under 18 år antar vi at de vil få halvparten av hva de ville ha fått hvis de ikke jobbet. Om de jobber heltid antar vi at sosialhjelpsytelsene blir stengt helt av. Hvorvidt disse antakelsene stemmer overens med virkeligheten er vanskelig å si, og sannsynligvis vil beregningen av sosialhjelp variere fra sosialkontor til sosialkontor.

5.2.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb

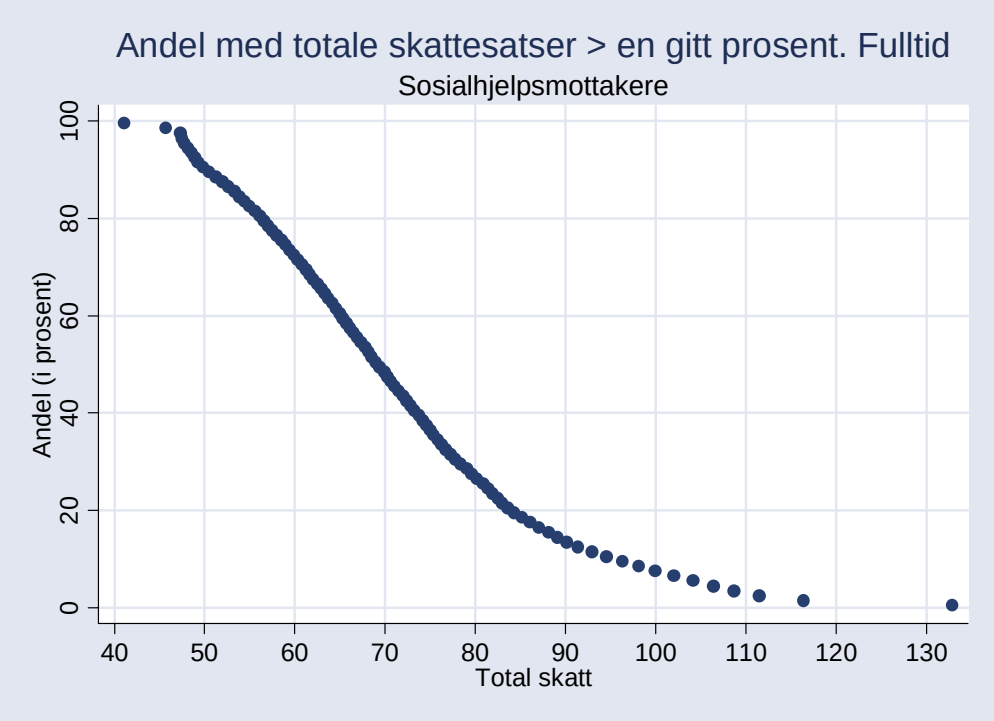
Figur 5.2.1.1 viser at det blant sosialhjelpsmottakere er nokså mange som har lite å vinne på å jobbe. Faktisk indikerer våre resultater at ca. 7-8 prosent av sosialhjelpsmottagerne vil tape penger på å gå over i fulltids arbeid. Så mange som 60 prosent vil tjene mindre enn 100.000 kroner i året på en slik overgang, og så godt som alle vil tjene mindre enn 200.000 kroner.

Figur 5.2.1.1

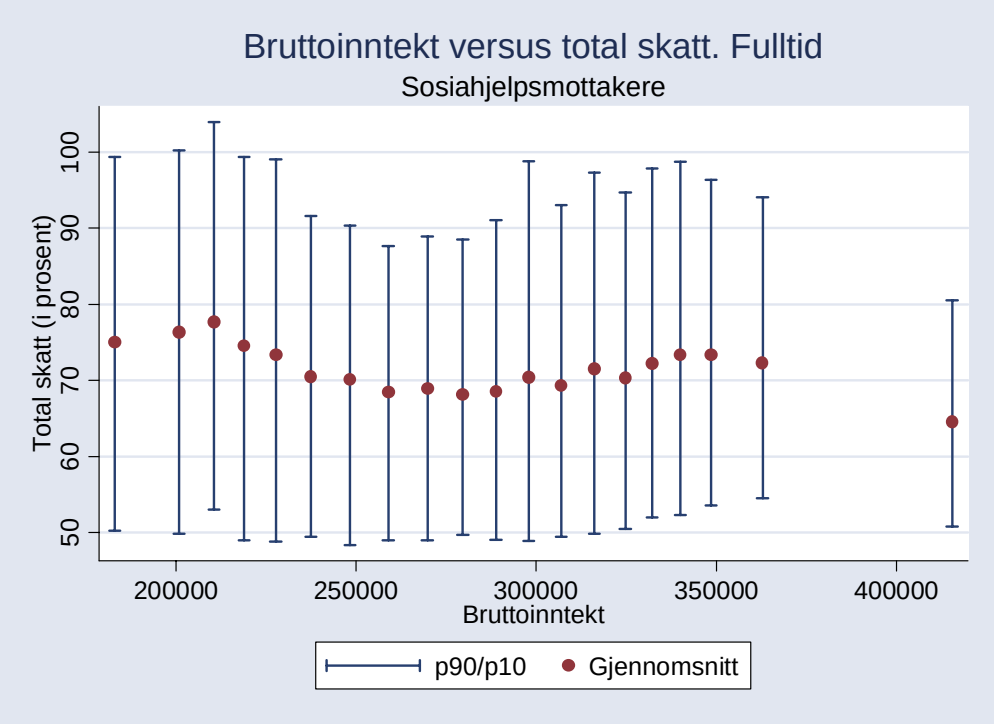
Denne insentivstrukturen er også reflektert i de totale skattesatsene beregnet i Figur 5.2.1.2. Alle sosialhjelpsmottagere har totale skattesatser forbundet med heltids arbeid på over 40 prosent. Ca. 25 prosent har skattesatser på over 80 prosent, og altså 7-8 prosent på over 100 prosent. Det er svært stor spredning i de anslåtte totale skattesatsene, fra rundt 40 prosent for percentilen med lavest skatt til over 130 prosent for percentilen med høyest skatt.

Figur 5.2.1.2

Sammenhengen mellom total skattesats og brutto arbeidsinntekt er beskrevet i Figur 5.2.1.3. Også for denne gruppen er det fraværet av sammenheng mellom total skattesats og inntekt som dominerer bildet, sammen med den svært store variasjonen innen hver av gruppene. De aller høyeste skattesatsene ser likevel først og fremst ut til å finnes blant personer med utsikter til relativt lav inntekt.

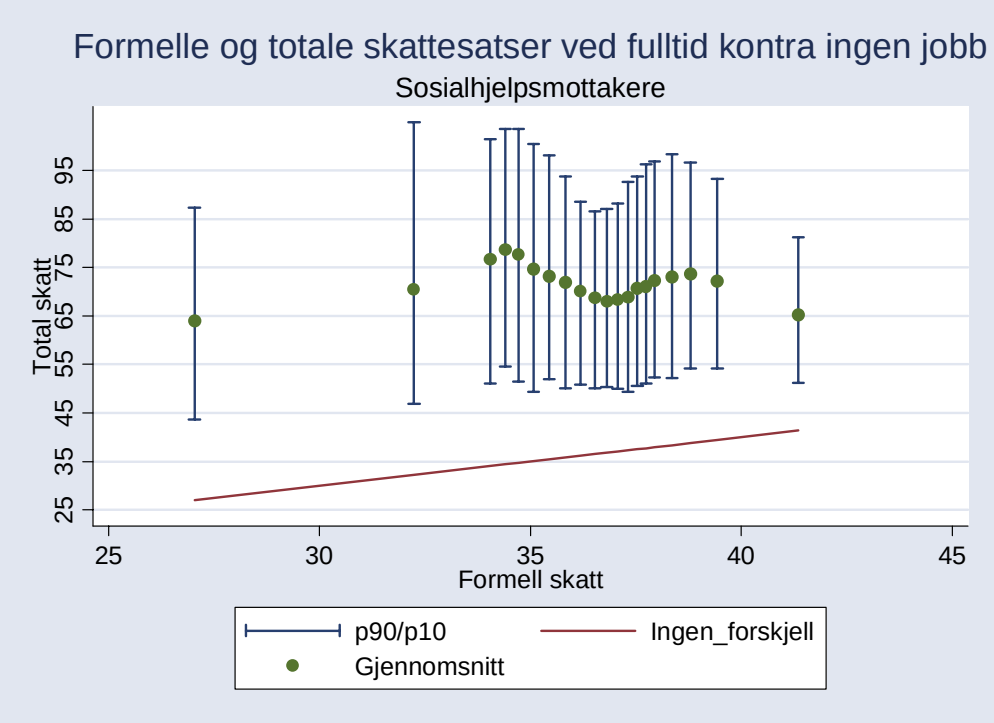
Figur 5.2.1.3

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike inntektsgrupper (fra de fem prosenten med lavest predikert inntekt til de 5 prosentene med høyest predikert inntekt). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av inntektsgruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

Sammenhengen mellom formelle og totale skattesatser er beskrevet i Figur 5.2.1.4. Vi ser at de høyeste totale skattesatsene finnes hos personer med predikerte fulltids inntekter som gir opphav til et middels formelt skattenivå (ca 35 prosent av inntekten).

Figur 5.2.1.4

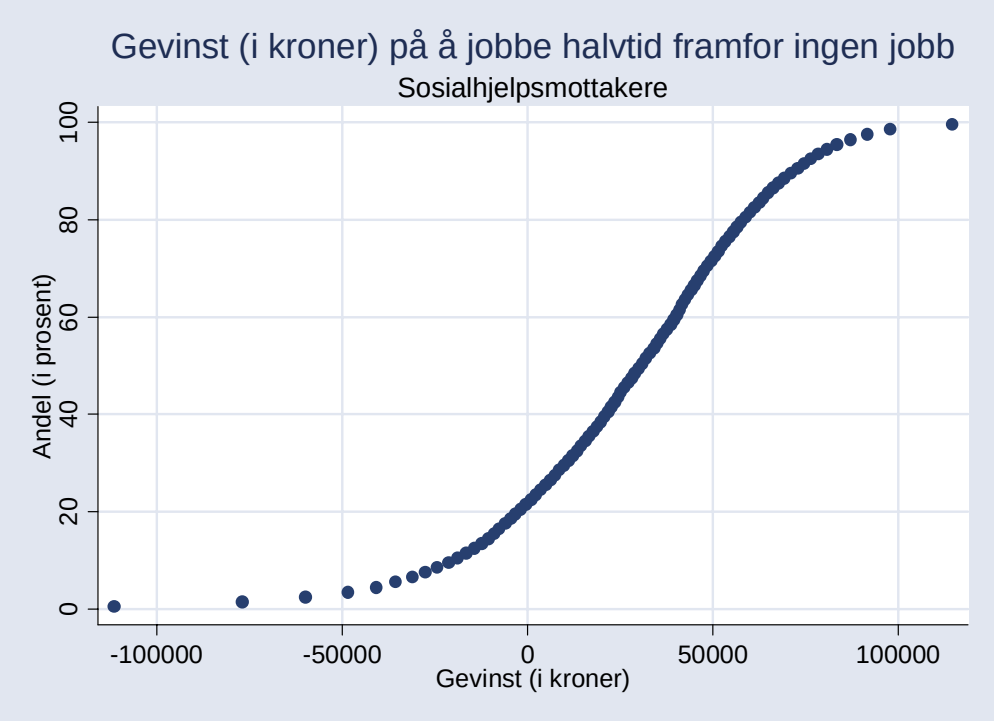

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike grupper, sortert etter deres formelle skattesats (fra de fem prosenten med lavest predikert formell skattesats til de 5 prosentene med høyest predikert formell skattesats). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av gruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

5.2.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb

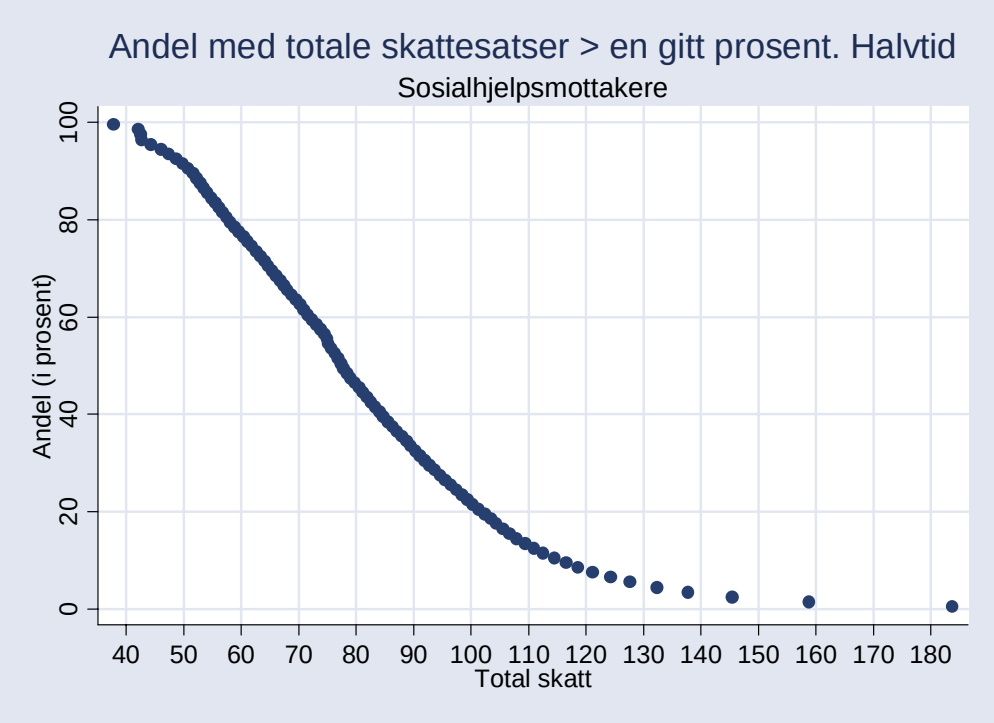
Ved overgang til halvtidsjobb er det svært mange av sosialhjelpsmottakerne som ikke har noe å vinne på å jobbe. Etter våre beregninger vil over 20 prosent tape på å gå ut i halv stilling, omkring halvparten vil tjene opptil 50 000 kroner, mens 2 prosent vil ha en nettogevinst på over 100 000 kroner.

Figur 5.2.2.1

Figur 5.2.2.2 reflekterer en betydelig variasjon i skattesatser. Omkring 10 prosent har totale skattesatser på under 50 prosent, mens enkelte har skattesatser på godt over 100 prosent. Denne store spredingen i skattesatser skyldes at størrelsen på sosialhjelpsytelsene varierer sterkt fra person til person.

Figur 5.2.2.2

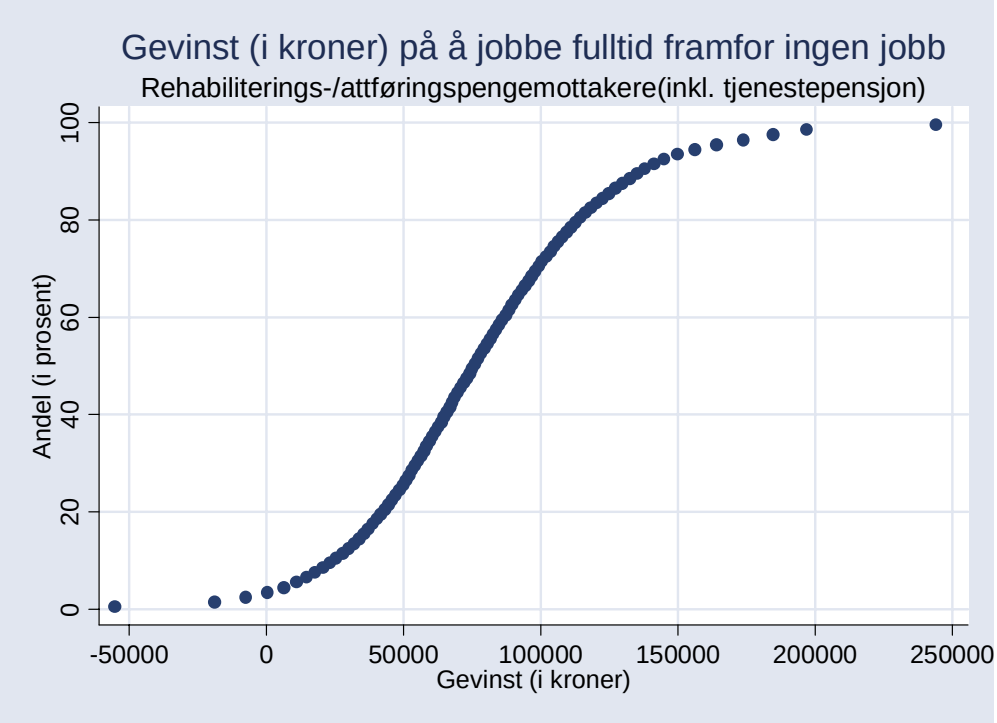
5.3 Rehabiliterings- og attføringspengemottakere

Tallene som presenteres i dette avsnittet er beregnet på grunnlag av det regelverk som gjaldt for rehabiliterings- og attføringspenger i 2001. Regelverket er senere endret, slik at utbetalingene avhenger av inntekt siste år (siste tre år) snarere enn av hele inntektshistorien. Dette har medført endringer i insentivstrukturen for denne gruppen.

5.3.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb

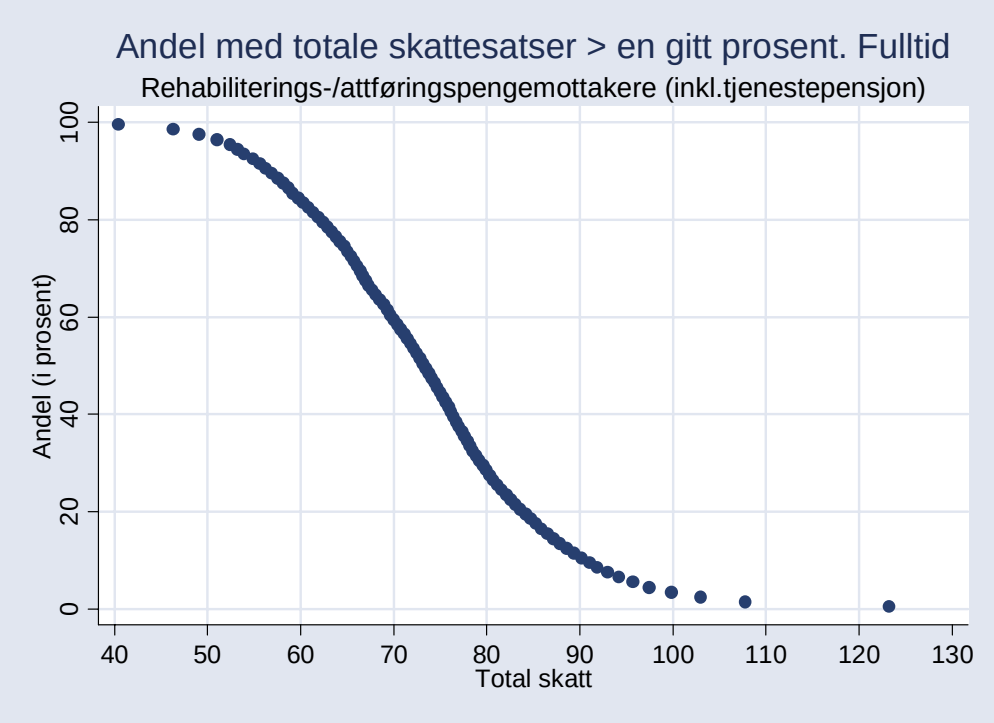
Figur 5.3.1.1 illustrerer at det er en del personer i denne gruppen som har relativt lite å vinne på å jobbe fullt, men det er ifølge våre estimater bare tre-fire prosent som taper på å gå over i fulltidsstilling framfor å ikke jobbe i det hele tatt. Omlag 25 prosent av attføringspengemottakerne har mindre enn 50.000 kroner å vinne på å skaffe seg en fulltids jobb, og ca. 70 prosent har mindre enn 100.000 kroner å vinne.

Figur 5.3.1.1

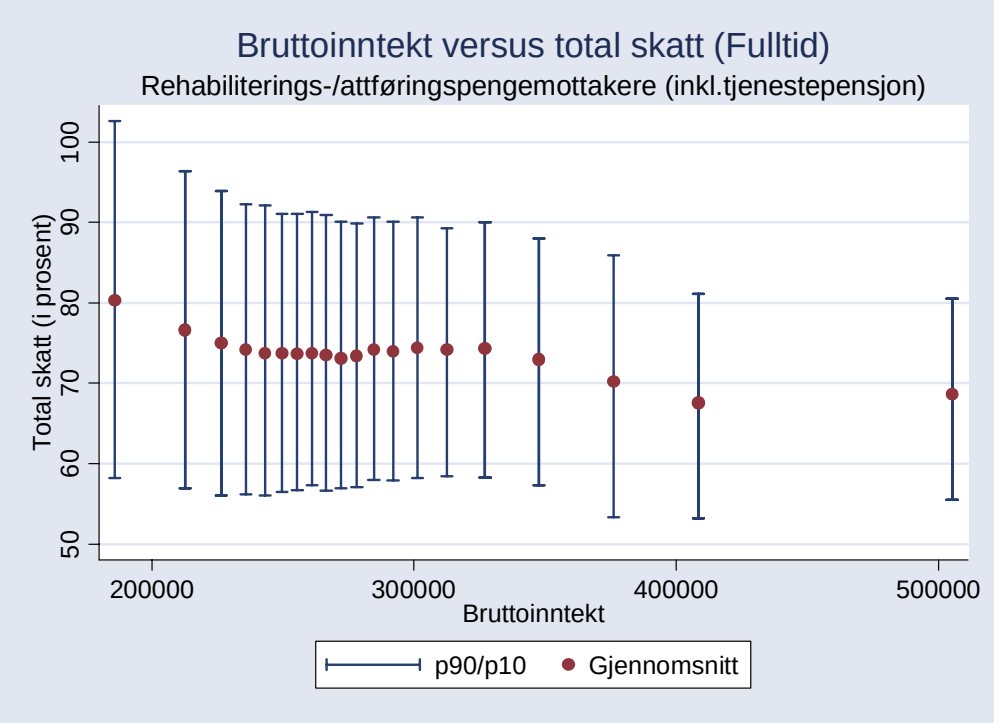
De totale skattesatsene er beskrevet i Figur 5.3.1.2. Bortimot 60 prosent av de attføre står overfor totale skattesatser som overstiger 70 prosent. Omkring 28 prosent står overfor skattesatser på over 80 prosent, og altså tre-fire prosent har skattesatser på over 100 prosent.

Figur 5.3.1.2

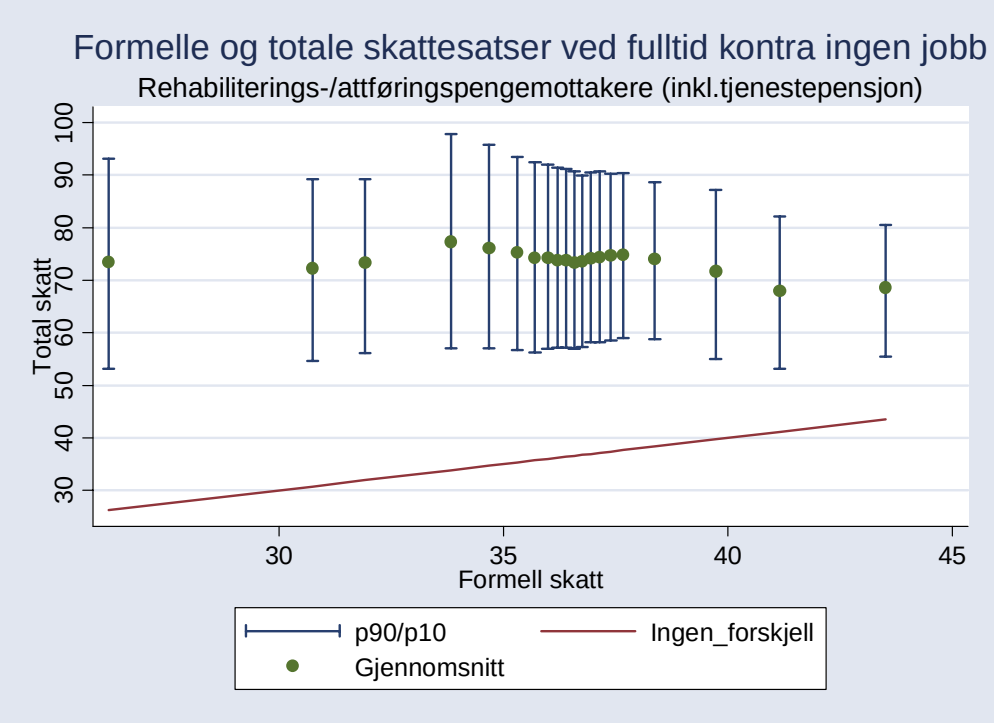
Figur 5.3.1.3. og 5.3.1.4 beskriver samvariasjonen mellom henholdsvis total skatt og predikert inntekt og total skatt og formell skatt. Det er for denne gruppen et nokså tydelig mønster at de totale skattesatsene er høyere jo lavere den forventede inntekten er i arbeidsmarkedet. Den økonomiske motivasjonen for å arbeide er med andre ord særlig svak for personer med relativt lav inntekt.

Figur 5.3.1.3

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike inntektsgrupper (fra de fem prosenten med lavest predikert inntekt til de 5 prosentene med høyest predikert inntekt). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av inntektsgruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

Figur 5.3.1.4

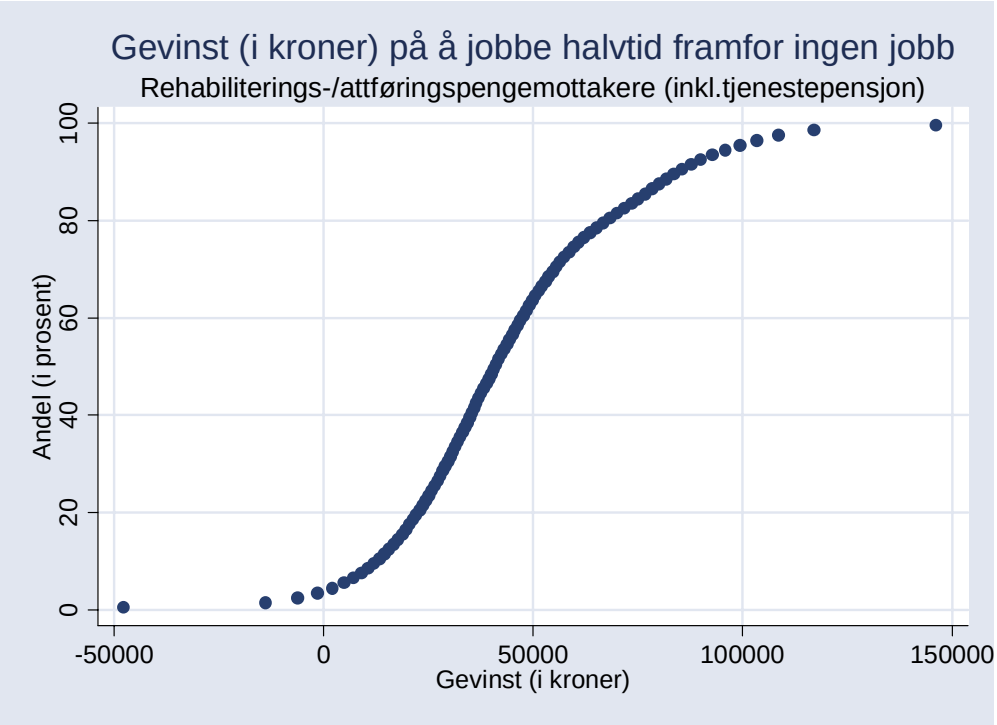

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike grupper, sortert etter deres formelle skattesats (fra de fem prosenten med lavest predikert formell skattesats til de 5 prosentene med høyest predikert formell skattesats). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av gruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

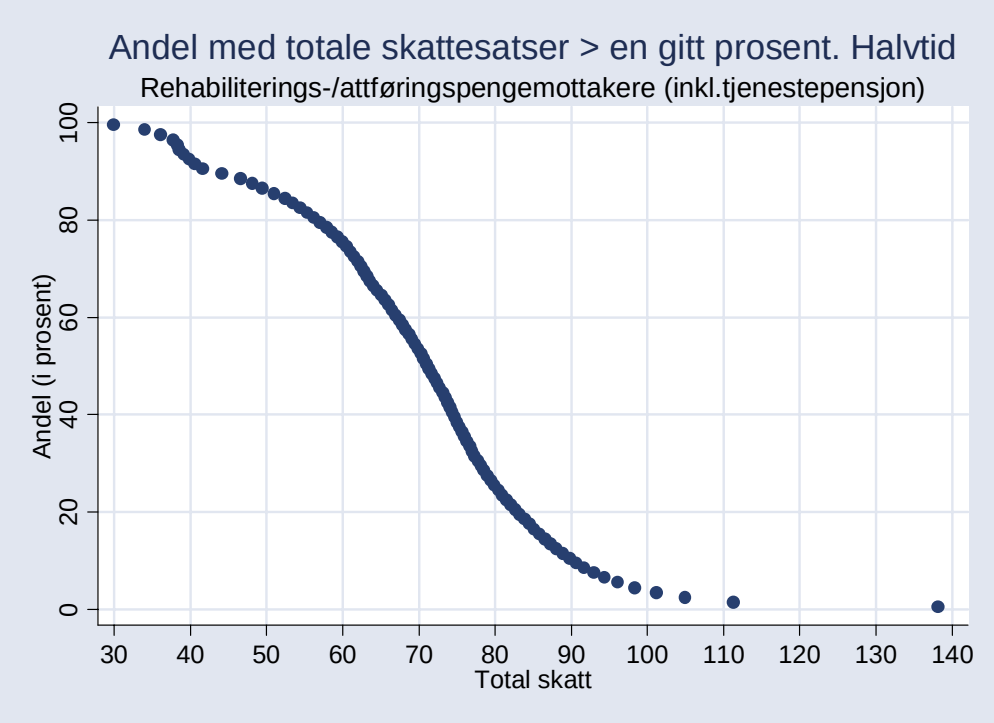
5.3.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb

I figurene 5.3.2.1 og 5.3.2.2 ser vi at de aller fleste har noe å vinne på å jobbe halvtid (kun 4 prosent vil tape på å jobbe halv stilling). Noen har relativt lave totale skattesatser, omkring 15 prosent har en total skattesats på under 50 prosent. Disse lave skattesatsene skyldes i hovedsak at enkelte har graderte ytelser og dermed lave trygdeutbetalinger.

Figur 5.3.2.1

Figur 5.3.2.2

5.4 Uføre

Det kan reises spørsmålstegn ved hvor meningsfylt det er å kartlegge arbeidsinsentivene til uføre personer, ettersom de fleste ikke vil være i stand til å arbeide. På den annen side er det en gråsone mellom uførhet og ikke-uførhet, og forholdene i arbeidslivet kan ha stor betydning for hvorvidt et helseproblem innebærer uførhet eller ikke. De økonomiske insentivene kan i slike situasjoner være et (av mange) elementer som har betydning for om personer kan komme tilbake til arbeidslivet eller ikke. Som tidligere nevnt, er det mange av de som mottar halv uføretrygd som allerede har en halv stilling, og for disse vil det nok være relevant hvor mye den halve stillingen kaster av seg rent økonomisk. I dataene våre ser vi at det er en mye høyere andel av de uføre som øker uføregraden med årene, enn det er personer som får redusert sin andel. Mange av de delvis uføre som er i en deltidsjobb, vil (av medisinske årsaker) kanskje ikke være i stand til å øke stillingsbrøken, og muligens burde det settes mer fokus på hva som skal til for at de skal kunne stå i den deltidsjobben de har. Hvor mye man har å tjene økonomisk vil da være et av elementene for hvor motiverende det er å fortsette å jobbe.

I henhold til Folketrygdlovens §12-12 kan uførepensjonister ha en årlig arbeidsinntekt på opptil 1 G uten at uføregraden skal revurderes.[20] Personer med gradert pensjon kan ha en inntekt på opptil 1G i tillegg til den inntekten som blir forutsatt ut fra restinntektsevnen. Hvor denne friinntektsgrensen bør settes er ikke opplagt. En høy friinntektsgrense kan stimulere uføretrygdede til å jobbe litt uten at det får konsekvenser for utbetaling av uførepensjon. Det kan tenkes at en høy friinntektsgrense gjør terskelen for å prøve seg i arbeid lavere - og (for enkelte) være en inngangsport til en sterkere tilknytning til arbeidslivet. Også for personer som (kun) periodevis deltar i arbeidslivet kan det være en fordel å kunne tjene noe uten at man umiddelbart får nedsatt uføregrad/ mister trygden. Samtidig kan en høy friinntektsgrense føre til at det blir for attraktivt å være uføretrygdet, siden de som tilpasser seg rundt grunnbeløpet kan ha en relativt høy samlet inntekt sammenliknet med inntekten de vil kunne oppnå ved å jobbe heltid eller deltid. Vi gir i avsnitt 5.4.3 nedenfor en særskilt beskrivelse av insentivene knyttet til overgang til fulltids arbeid for personer som har tilpasset seg rundt den eksisterende friinntektsgrensen.

Avkortningsreglene gjør at det kan lønne seg lite å jobbe noe over friinntektsgrensen, og jobber man noe over er det sannsynlig at uføregraden blir revurdert. Hvor stor andel av trygden man eventuelt risikerer å miste ved arbeid ut over friinntektsgrensen er heller ikke opplagt. En uførepensjonist kan motta gradert pensjon som utgjør 50, 60, 70, 80 eller 90 prosent av hel uførepensjon. De som antakelig vil ha minst å tjene på å øke arbeidsinnsatsen noe er de som i utgangspunktet er 50 prosent uføre, ettersom en eventuell nedsettelse av uføregrad for denne gruppen normalt innebærer avvikling av uføretrygden. Når det gjelder tjenestepensjon kan man motta gradert pensjon helt ned i 10 prosent, det innebærer at de som har rett på tjenestepensjon vil beholde noe av sin pensjon selv om de skulle bli mindre enn 50 prosent uføre.

I de neste avsnittene fokuserer vi på den økonomiske avkastningen ved både heltids og halvtidsstilling. For personer med svekket helse vil ofte en halvtidsstilling framstå som mer aktuelt enn en heltidsstilling. Tilbudet av heltids- og halvtidsstillinger varierer mye fra yrke til yrke. Mens det for enkelte yrkesgrupper kan være vanskelig å skaffe seg deltidsjobber, kan det for andre (spesielt i kvinnedominerte yrker) være lettere å få deltidsjobb enn heltidsjobb. For mange vil

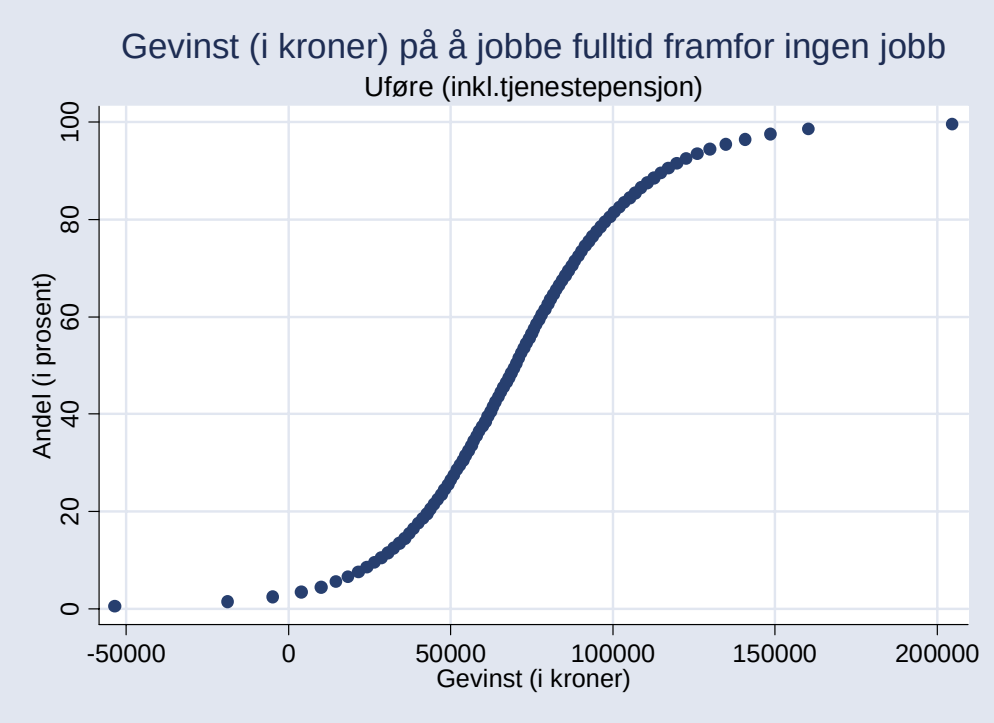
[20] G= Folketrygdens grunnbeløp. I 2000 var gjennomsnittlig grunnbeløp lik 48 377 kroner

eventuell deltagelse i arbeidslivet ha et element av ”forsøk” i seg, der det kan være vanskelig å vite på forhånd om man lykkes eller ikke. I følge Folketrygdlovens §12-12 har en uførepensjonist rett til å få tilbake sin pensjon i inntil tre år dersom man mislykkes i sitt arbeidsforsøk.

5.4.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb

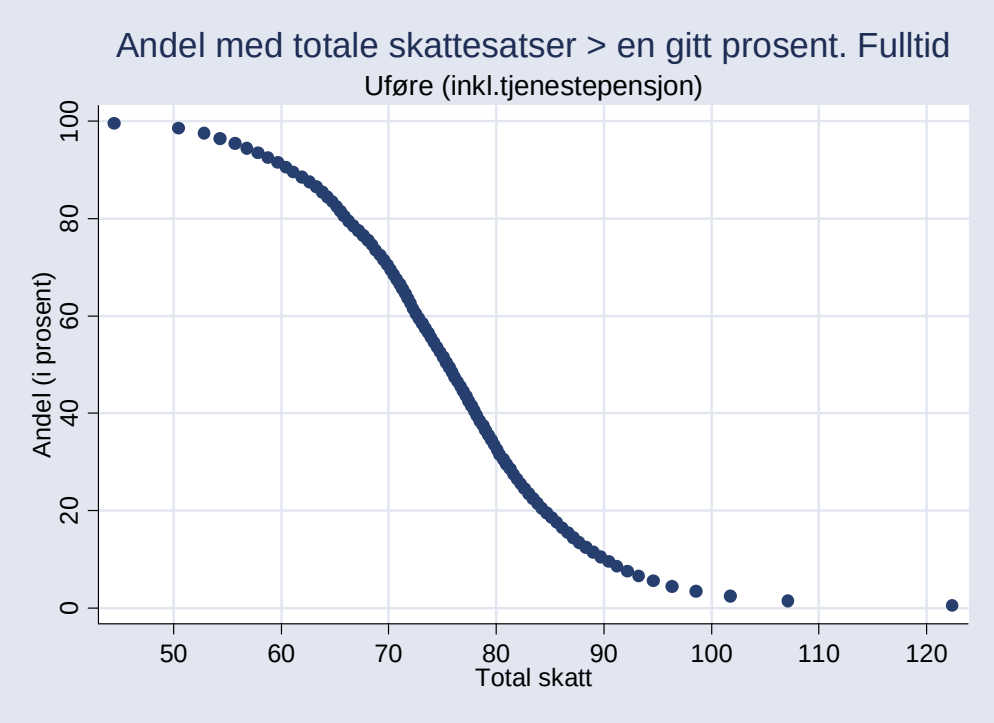
Fordelingen av predikerte gevinster ved overgang til fulltids arbeid er beskrevet i Figur 5.4.1.1 Omlag tre prosent av de uføre vil tape på å jobbe fullt framfor ikke å jobbe. De fleste (ca. 55 prosent av de uføre) vil oppnå en årlig netto inntektsgevinst på mellom 50.000 og 100.000.

Figur 5.4.1.1

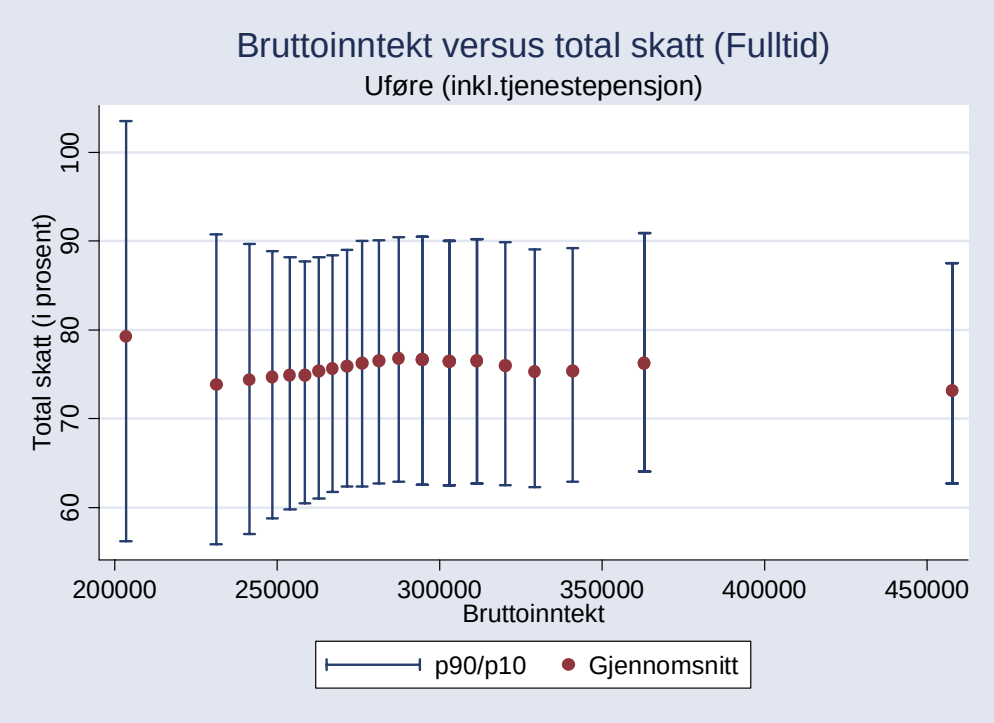
Figur 5.4.1.2. beskriver de totale skattesatsene for uføre. Uføre personer står overfor noe større totale skattesatser enn personer på rehabilitering. Årsaken til dette er bl.a. at uføretrygd er gjenstand for gunstigere beskatning enn rehabiliteringspenger. I overkant av 30 prosent av de uføre står overfor skattesatser på over 80 prosent.

Figur 5.4.1.2

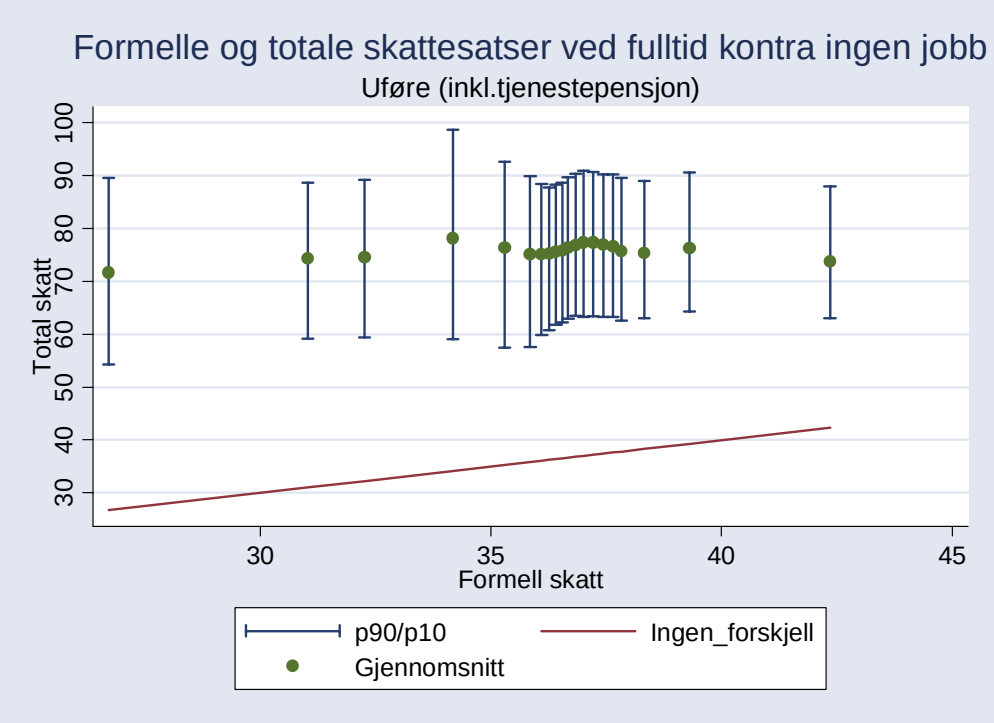
Samvariasjonen mellom totale skattesatser og predikert inntekt og mellom totale skattesatser og formelle skattesatser er beskrevet i figurene 5.4.1.3. og 5.4.4. Også for uføre finner vi de aller høyeste skattesatsene blant personene med utsikt til de laveste arbeidsinntektene. Utover dette er det ingen entydige sammenhenger mellom total skatt og predikert inntekt / formell skatt.

Figur 5.4.1.3

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike inntektsgrupper (fra de fem prosenten med lavest predikert inntekt til de 5 prosentene med høyest predikert inntekt). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av inntektsgruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

Figur 5.4.1.4

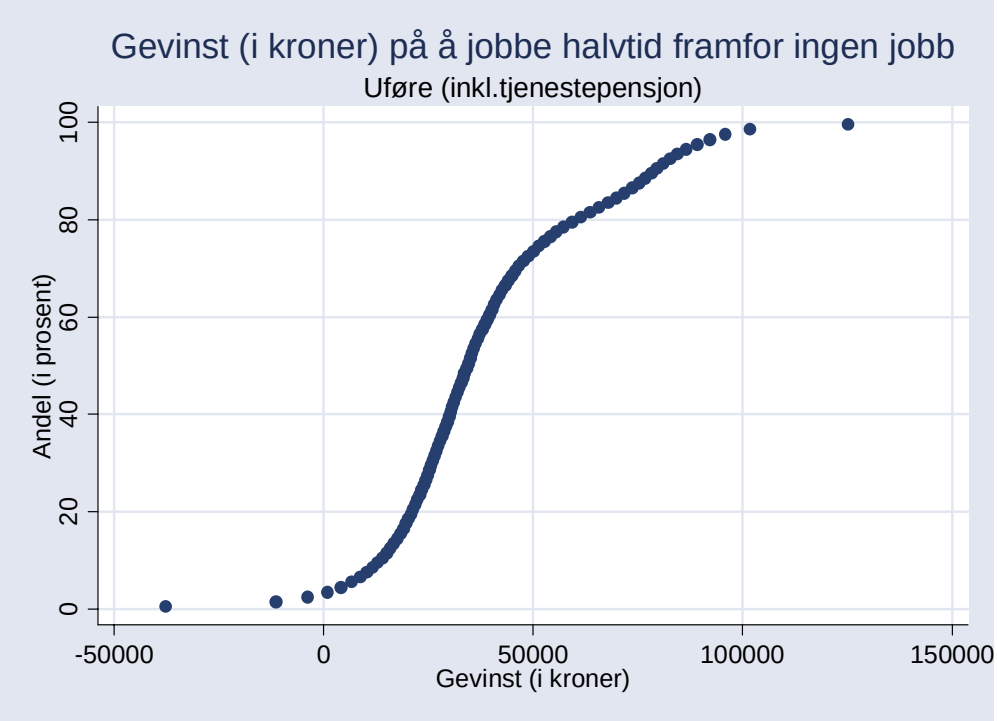

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike grupper, sortert etter deres formelle skattesats (fra de fem prosenten med lavest predikert formell skattesats til de 5 prosentene med høyest predikert formell skattesats). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av gruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

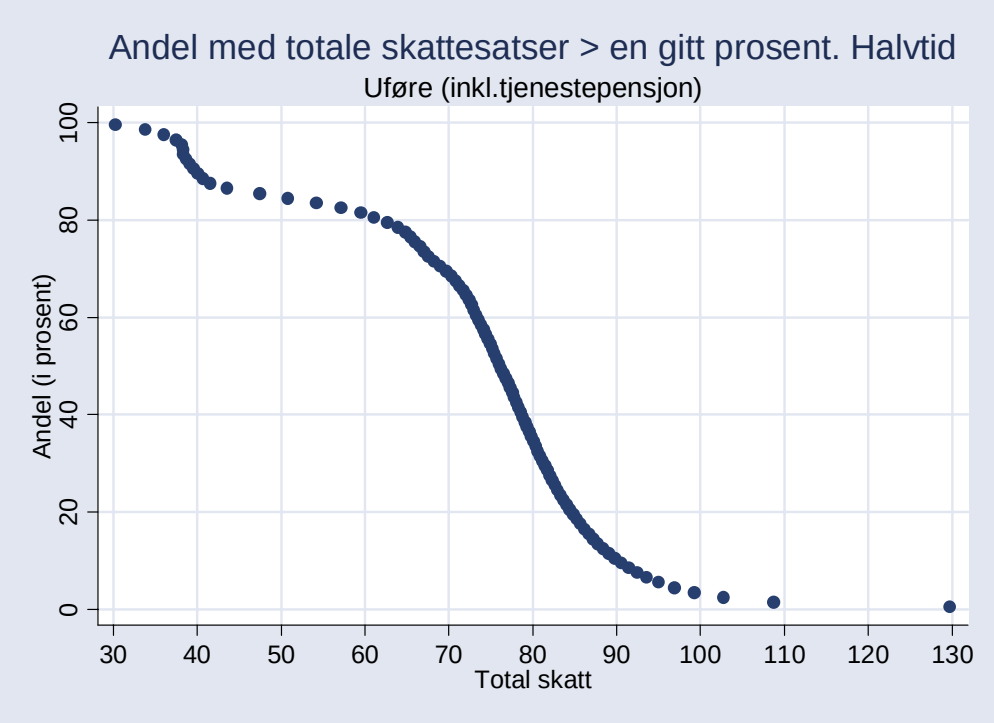
5.4.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb

I dette avsnittet ser vi på gevinsten knyttet til å jobbe halvtid framfor ikke å jobbe i det hele tatt. Igjen ser vi av figurene 5.4.2.1 og 5.4.2.2 at de fleste har noe å vinne på å jobbe halvtid og de med lav kompensasjonsgrad (f. eks de som mottar gradert uførepensjon) står overfor lave totale skattesatser.

Figur 5.4.2.1

Figur 5.4.2.2

5.4.3 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor å tilpasse seg rundt friinntektsgrensen

Hvis man er ufør kan man tjene opptil Folketrygdens grunnbeløp (1 G) uten at uføregraden skal revurderes. Skattemessig er det også relativt gunstig å tjene noe i tillegg til uførepensjonen, allikevel er det et mindretall (ca 24 prosent) av de som er helt uføre som har inntekt i tillegg til uførepensjonen. Av Tabell 5.4.3.1 ser vi at flesteparten av de som jobber har en svært lav inntekt, rundt 60 prosent tjener mindre enn 20 000 kroner, mens omkring 13 prosent av dem med positiv inntekt tjente mellom 40 og 50 000 kroner (Grunnbeløpet var på 46 423 kroner i 2000). Av tabellen ser vi også at enkelte hadde en inntekt på godt over friinntektsgrensen, 2,7 prosent hadde en inntekt på over 60 000 kroner – og i følge loven er det grunn til å tro at de vil få sin uføregrad revurdert.

Tabell 5.4.3.1 Fordeling av inntekter blant de helt uføre som har en arbeidsinntekt i henhold til Likningsfilene (n=38 366)[21]

Inntekt	0-10 000	10-20000	20-30000	30-40000	40-50000	50-60000	60-70000	Over 70 000
Antall innenfor hver gruppe	14 232	8 909	4 944	3 097	4 914	1 229	283	758
Andel (i prosent) innenfor hver gruppe	37,1	23,2	12,9	8,1	12,8	3,2	0,7	2,0

Vi har valgt å se litt nærmere på dem som tilpasset seg rundt friinntektsgrensen. 6569 personer, eller ca. 4 prosent av de helt uføre hadde en arbeidsinntekt på rundt 1G (1G ± 10 000 kroner). Dette er en interessant gruppe å analysere arbeidsinsentivene for, ettersom man ved tilpasningen rundt friinntektsgrensen har dokumentert en viss restarbeidsevne. Blant dem som er helt uføre er det sannsynligvis i denne gruppen vi finner personene med størst potensial for å gå tilbake til fulltidsarbeid. Samtidig vet vi ikke om og for eventuelt hvor mange fulltidsarbeid er en reell mulighet, det kan tenkes at en mindre økning i stillingsandelen er mer aktuelt enn en fulltidsjobb. Vi vet heller ikke om de er i stand til å jobbe like mye neste år og for enkelte kan tilpasningen rundt 1G være maksimalt av hva de er i stand til å yte i arbeidslivet.

Figur 5.4.3.1 viser hvor store inntektsgevinster disse personene anslås å få ved en eventuell overgang til fullt arbeid sammenlignet med den tilpasning de allerede har foretatt[22]. De fleste (88 prosent) vil vinne noe på overgang til fulltids arbeid. Men gevinstene er jevnt over små. Nesten 80 prosent anslås å vinne mindre enn 50.000 kroner ved å jobbe fulltid framfor å tilpasse seg rundt friinntektsgrensen. Dette illustrerer dilemmaet knyttet til fastsettelse av friinntekt. En gunstig friinntektsordning legger forholdene til rette for utnyttelse av en begrenset restarbeidsevne, men

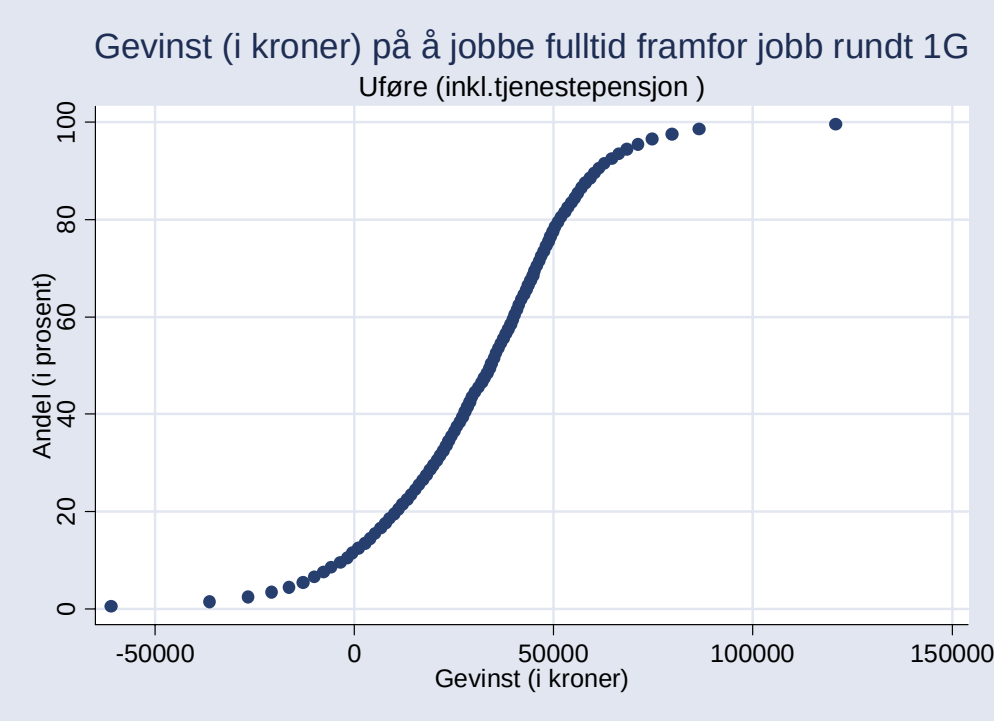
[21] Siden vi kun har opplysninger om inntekt på årsbasis har vi betinget på at disse personene har vært uføre gjennom hele 1999 og 2000. Grunn til at vi også (kun) har tatt med de som er uføre gjennom hele 1999 er at vi ikke skal få med inntekt som stammer fra arbeidsfold året før (f.eks feriepenger)

[22] Vi antar at disse personene ved fortsatt tilpasning rundt friinntektsgrensen vil tjene akkurat like mye i 2001 som de gjorde i 2000, dermed ser vi bort fra at de som tjener marginalt over friinntektsgrensen muligens vil få revurdert sin uførhetsgrad

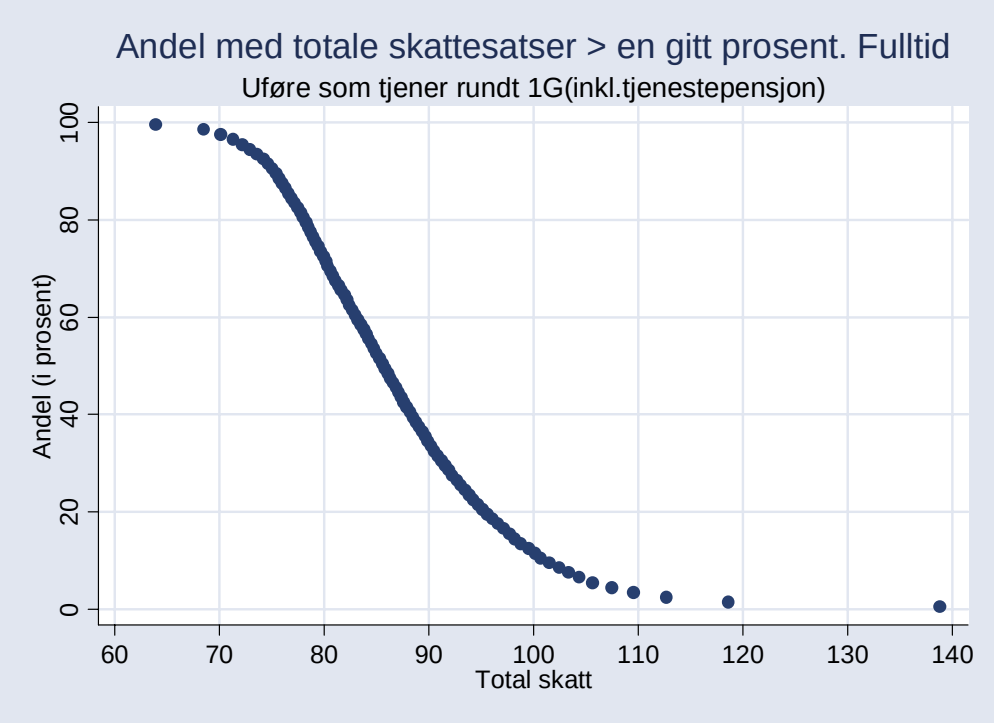
innebærer samtidig at insentivene for å komme seg helt ut av uføretrygd kan være nokså svake.

Figur 5.4.3.2 illustrerer de tilsvarende totale skattesatser på den aktuelle merinntekten ved overgang til full jobb. Figuren bekrefter inntrykket av at dette er en gruppe som kan stå overfor nokså høye skattesatser forbundet med full gjeninntreden i arbeidsmarkedet. Ca 35 prosent står overfor skattesatser på over 90 prosent ved overgang til fulltidsjobb.

Figur 5.4.3.1

Figur 5.4.3.2

5.5 AFP-pensjonister

I dette kapittelet fokuserer vi på personer som har tatt ut avtalefestet pensjon (AFP). Her kunne vi også ha inkludert alle som har rett til å ta ut AFP, men siden vi ikke har opplysninger om hvem av de som har krav på AFP som også ville ha fått en gavepensjon, ser vi kun på de som faktisk har tatt ut AFP. I motsetning til mange av de andre gruppene observerer vi størsteparten (82 prosent) i en tidligere fulltidsinntekt, noe som innebærer at inntektsanslagene og de tilhørende prediksjoner på gevinster ved å jobbe blir mindre usikre.

Denne gruppen skiller seg fra de øvrige gruppene beskrevet foran på et viktig område, nemlig at ytelsen ikke avhenger av helsemessige forhold og valget mellom jobb eller ikke-jobb faktisk er et fritt valg (selv om det også her er viktige gråsoner, f.eks. forbundet med nedbemanningsprosesser, der eldre arbeidstakere ”presses” til å ta ut AFP.) Avtalefestet pensjon er en individuell rettighet, gitt at man tilfredsstiller de kravene ordningen setter (knyttet til yrkeserfaring og varighet av ansettelsesforhold i

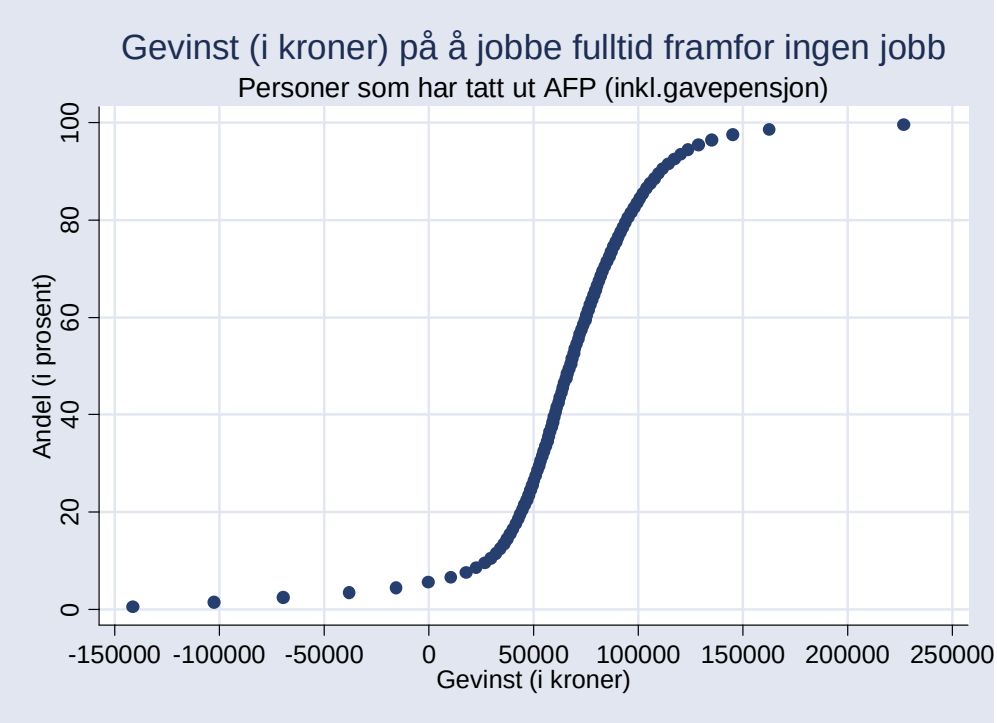
AFP-virksomhet). I figurene under ser vi på den økonomiske gevinsten AFP-pensjonistene *ville ha oppnådd* ved å fortsette for fullt i arbeidslivet i stedet (eller arbeide halv tid, i kombinasjon med delvis AFP). Siden personer med AFP-rettigheter i de aller fleste tilfeller ikke vil tape fremtidige pensjonspoeng på å ta ut AFP vil også de kortsiktige økonomiske gevinstene være omtrent de samme som de langsiktige gevinstene. Størrelsen på pensjonene kan også ha betydning for *arbeidsgivers* insentiver til å pensjonere sine ansatte og en gunstig pensjonsordning kan gjøre det lettere for arbeidsgiver å "presse" de ansatte til å slutte i jobben.

5.5.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb

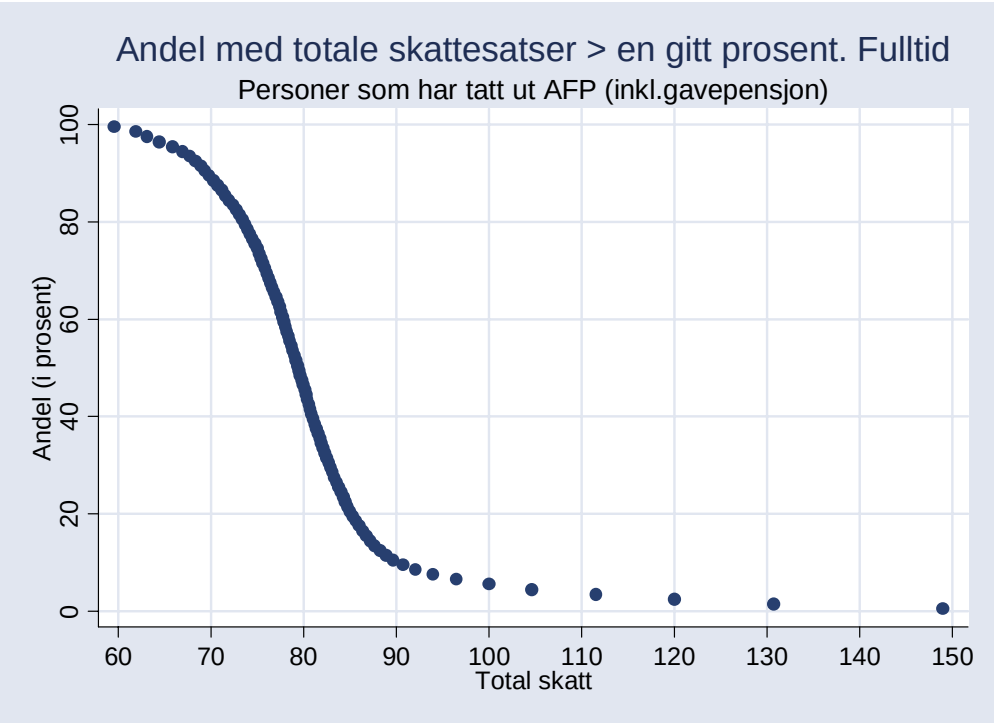
Gevinsten ved å jobbe heltid for AFP-pensjonister er beskrevet i Figur 5.5.1.1. Omlag seks prosent av populasjonen taper på å jobbe. Over 80 prosent har en inntektsgevinst som er mindre enn 100.000 kroner.

De totale skattesatsene for AFP-pensjonister er beskrevet i Figur 5.5.1.2. Den relativt lave nettogevinsten ved fortsatt jobb, i kombinasjon med at dette er en gruppe som relativt sett har nokså høye bruttoinntekter, innebærer at de totale skattesatsene er svært høye. Hovedtyngden av de totale skattesatsene ligger mellom 75 og 85 prosent. Omlag 90 prosent av populasjonen har skattesatser på over 70 prosent.

Figur 5.5.1.1

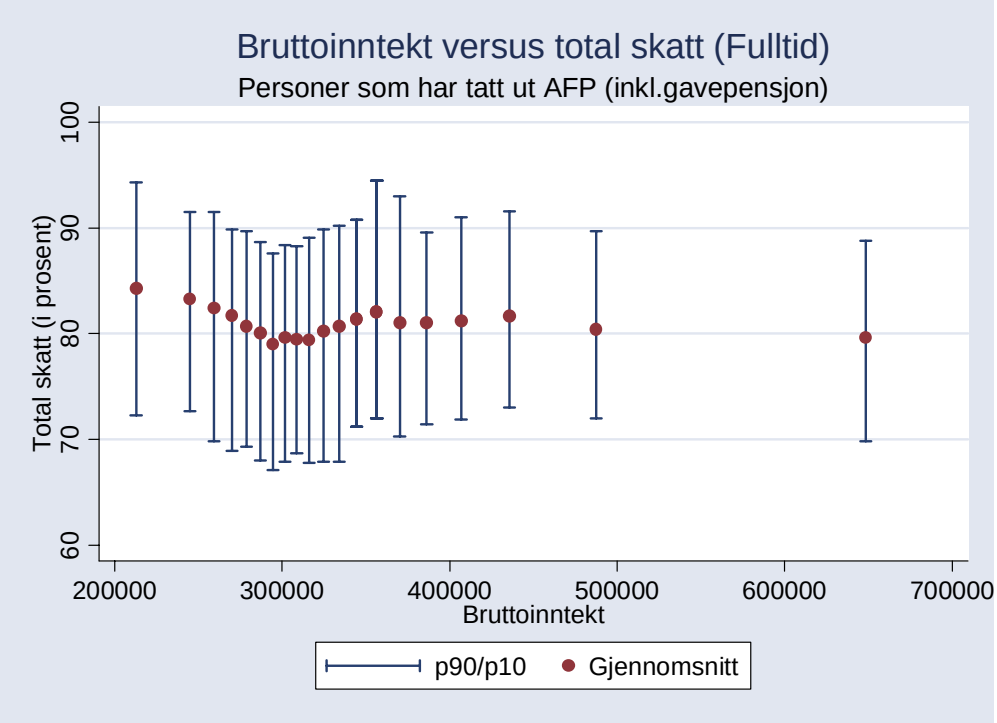

Figur 5.5.1.2

Figur 5.5.1.3 illustrerer hvordan de totale skattesatsene samvarierer med brutto arbeidsinntekt. Det er relativt liten sammenheng mellom inntekt og total skatt, allikevel finner vi at personer med de aller laveste inntektene har de høyeste totale skattesatsene.

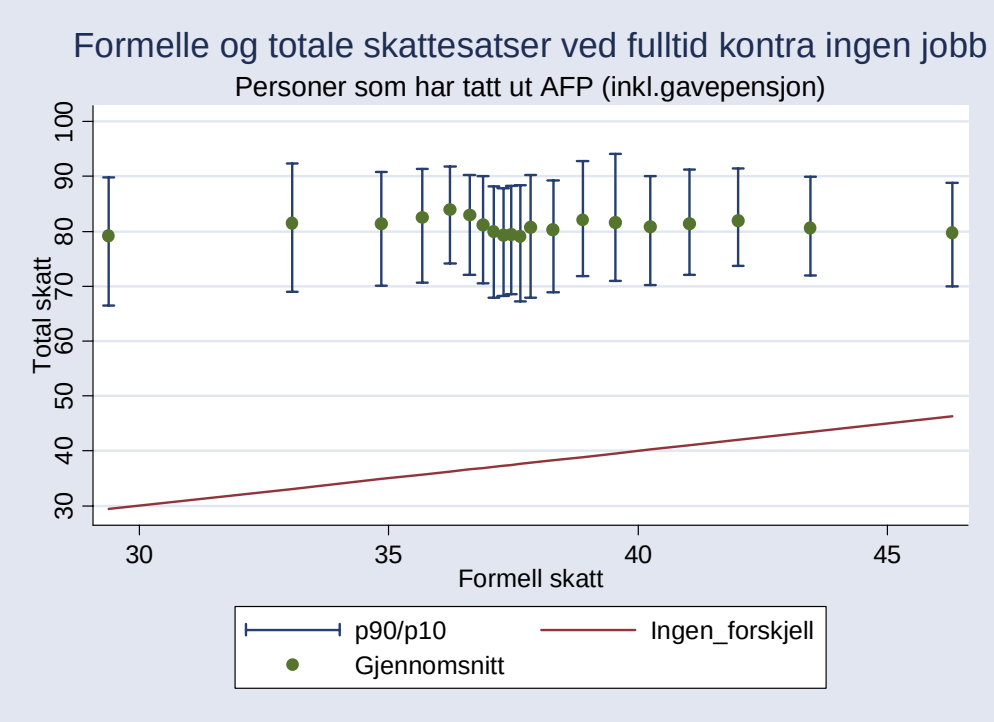
Figur 5.5.1.3

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike inntektsgrupper (fra de fem prosenten med lavest predikert inntekt til de 5 prosentene med høyest predikert inntekt). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av inntektsgruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

Figur 5.5.1.4. viser samvariasjonen mellom totale og formelle skattesatser. Figuren viser at det er lite sammenheng mellom formelle og totale skattesatser.

Figur 5.5.1.4

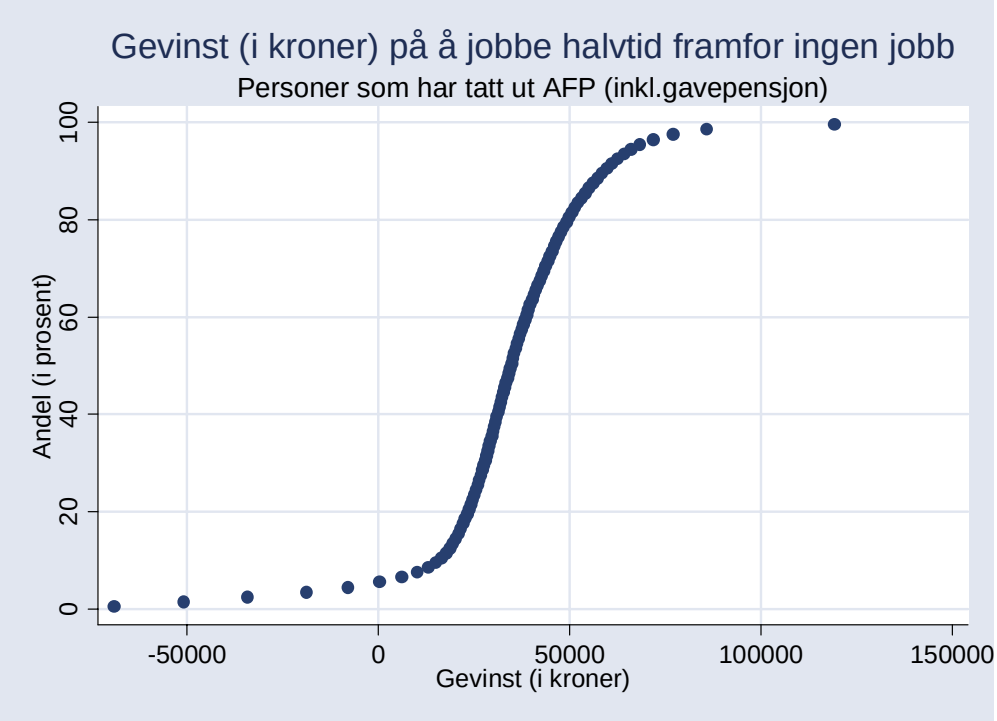

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike grupper, sortert etter deres formelle skattesats (fra de fem prosenten med lavest predikert formell skattesats til de 5 prosentene med høyest predikert formell skattesats). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av gruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

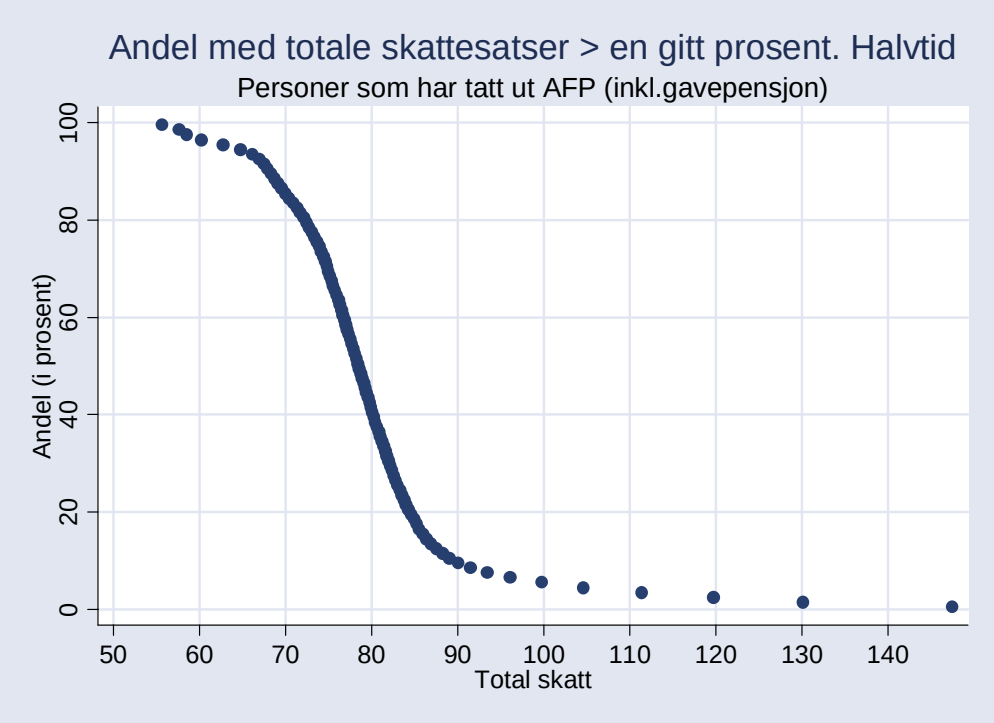
5.5.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb

I likhet med de andre trygdeytelsene vi fokuserer på er det mulig å få gradert AFP-ytelse, samtidig som man jobber halvt (dersom arbeidsgiver går med på dette). Figur 5.5.2.1 viser at omkring seks prosent vil tape på å jobbe halvt framfor å trekke seg helt ut av arbeidslivet

Figur 5.5.2.1

Figur 5.5.2.2

Andel med totale skattesatser > en gitt prosent. Halvtid
Personer som har tatt ut AFP (inkl.gavepensjon)
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
50
60
70
80
90
100
110
120
130
140
Total skatt

6. Nærmere om fordelingen av gevinster ved å arbeide for hjemmeværende med små barn

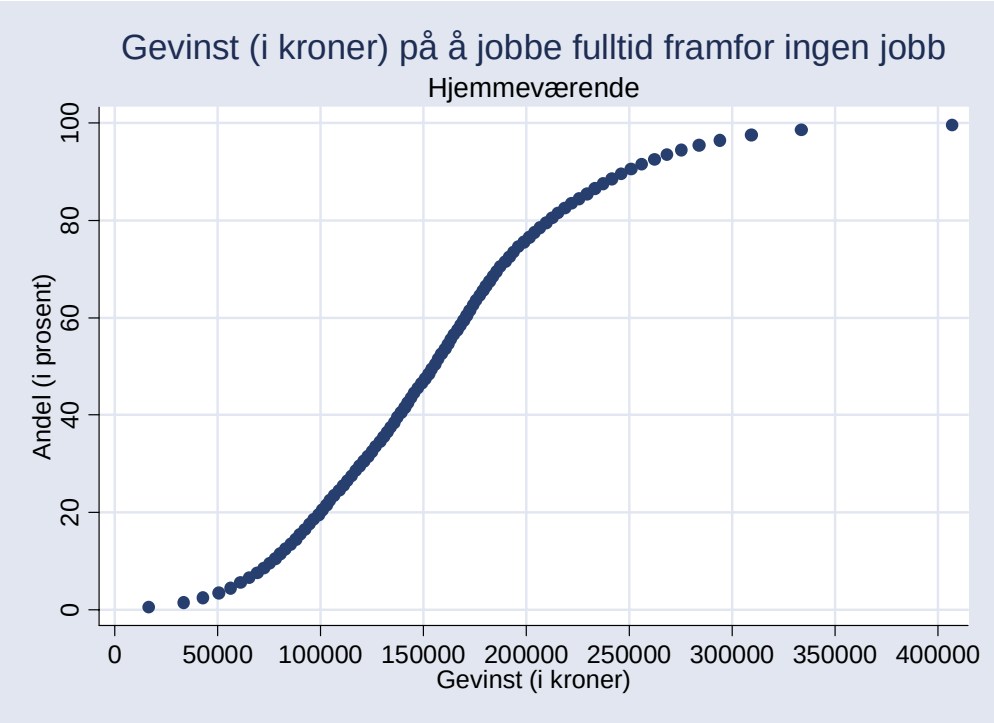
I dette kapitlet kartlegger vi arbeidsinsentivene for personer som er hjemmeværende (ikke registrert i jobb eller utdanning) med barn i alderen 2-6 år, og som ikke mottar annen trygd enn overgangsstønad (i tillegg til barnetrygd og kontantstøtte). Det var ca. 59.000 personer i denne gruppen ved utgangen av år 2000. Personer som mottar en av trygdeytelsene gjennomgått i kapittel 5 er ikke med i den populasjonen som studeres i dette kapitlet. I tillegg til formell skatt på egen arbeidsinntekt, fokuserer vi i dette kapitlet på fire andre forhold som kan påvirke hvorvidt disse personene vil delta i arbeidsmarkedet. Det første er at eventuell arbeidsinntekt vil påvirke skatten til en eventuell ektefelle. Det andre er at enslige forsørgere med overgangsstønad vil miste eller tape deler av en slik stønad. Det tredje er at personer med kontantstøtte vil miste denne stønaden (vi antar at overgang til fulltids jobb vil nødvendiggjøre utgifter til barnehageplass). Og for det fjerde inkluderer vi kostnaden til barnehageplass (gjennomsnittlig kostnad fulltids barnehageplass i år 2001) som en ekstra kostnad forbundet med det å gå over i fulltids jobb. Siktemålet er altså å komme fram til et samlemål på hva personer i denne gruppen har å vinne på å skaffe seg fulltids eller halvtids arbeid, og å sammenholde dette med den verdi de eventuelt kan skape i arbeidsmarkedet (gitt ved bruttoinntekt pluss arbeidsgiveravgift).

6.1 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe fulltid framfor ingen jobb

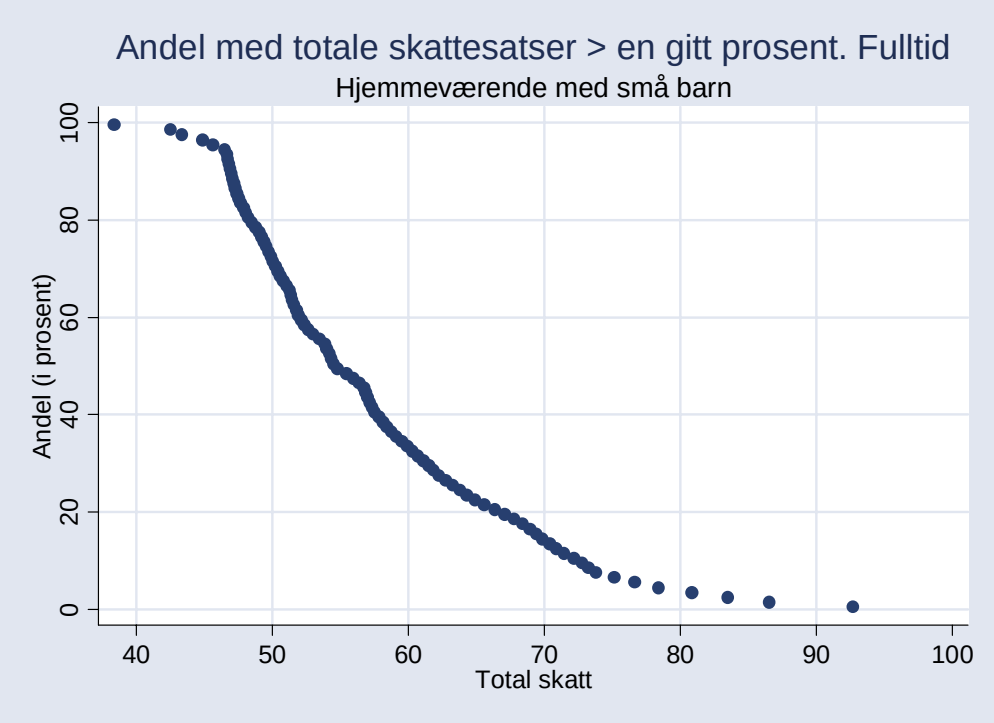
Gevinstene ved overgang til fulltids arbeid er beskrevet i Figur 6.1.1 Vi ser at de fleste (i underkant av 60 prosent) vil oppnå en inntektsgevinst på mellom 100.000 og 200.000 kroner. Omkring 20 prosent oppnår en inntektsgevinst på mindre enn 100.000 kroner. Ingen taper på å gå over i fulltids jobb.

De totale skattesatsene er likevel høye, relativt til hva arbeidstakere uten små barn står overfor, jf Figur 6.1.2. Nesten alle står overfor gjennomsnittlige skattesatser på over 40 prosent. Omtrent 70 prosent står overfor skattesatser på over 50 prosent, mens ca 15 prosent står overfor skattesatser som overstiger 70 prosent.

Figur 6.1.1

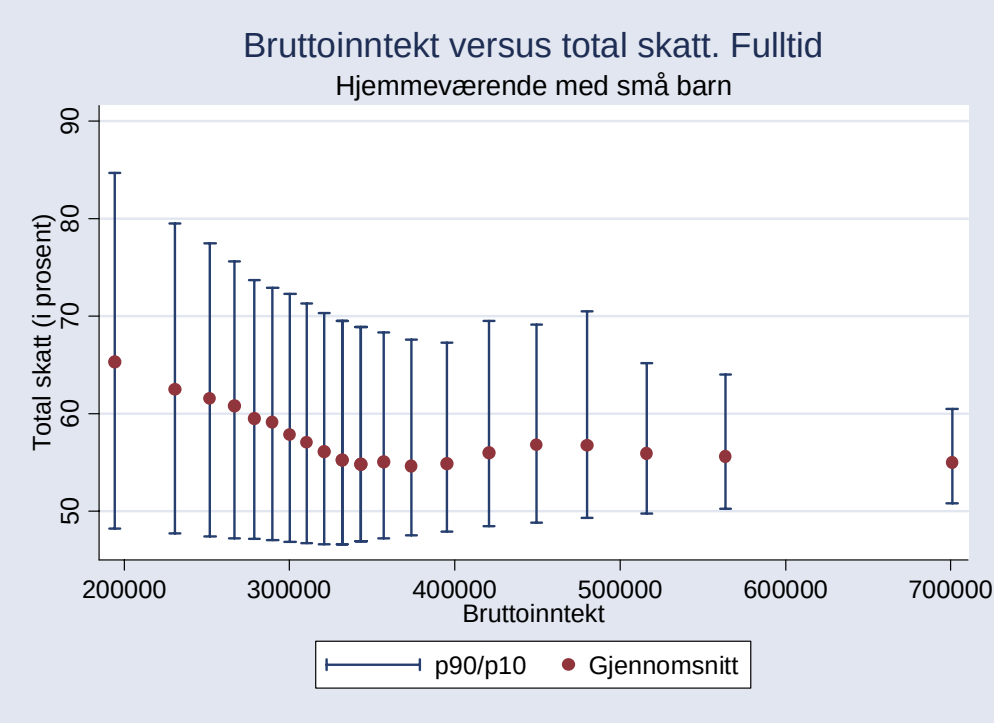

Figur 6.1.2

Andel med totale skattesatser > en gitt prosent. Fulltid
Hjemmeværende med små barn
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
40
50
60
70
80
90
100
Total skatt

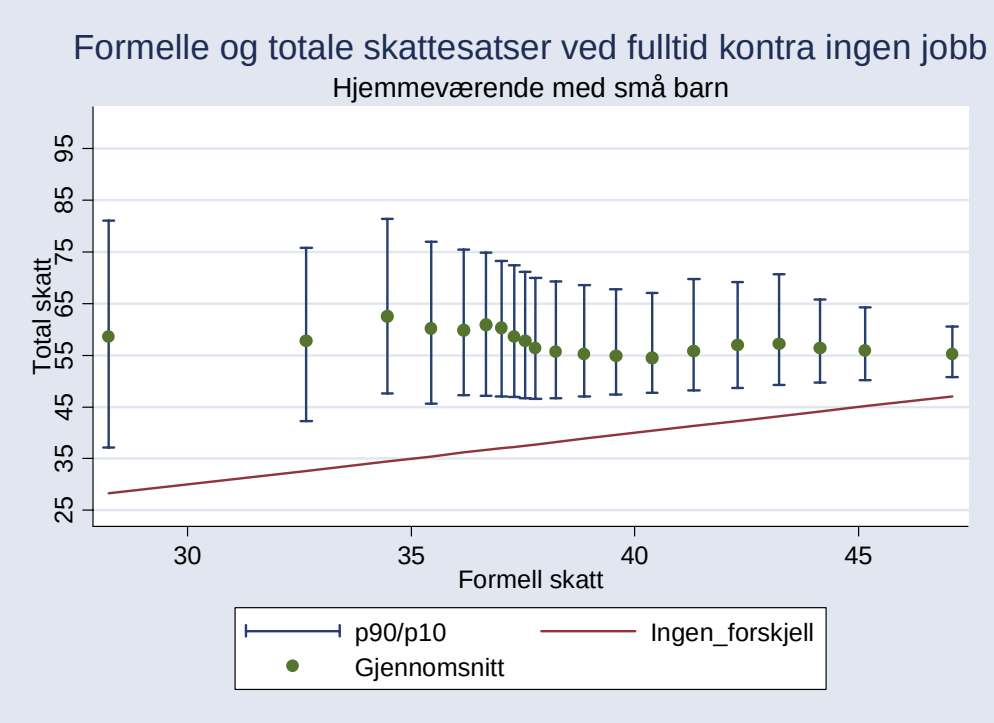
Sammenhengen mellom totale skattesatser og brutto inntekt er beskrevet i Figur 6.1.3, mens sammenhengen mellom totale og formelle skattesatser er beskrevet i Figur 6.1.4. Også for denne gruppen er det en tendens til at de totale skattesatsene er høyest for personene med de laveste inntektene. Årsaken til dette er at betydningen av utgifter til barnepass og (eventuelt) tap av kontantstøtte er størst i denne gruppen.

Figur 6.1.3

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike inntektsgrupper (fra de fem prosenten med lavest predikert inntekt til de 5 prosentene med høyest predikert inntekt). ”Gjennomsnitt” indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av inntektsgruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

Figur 6.1.4

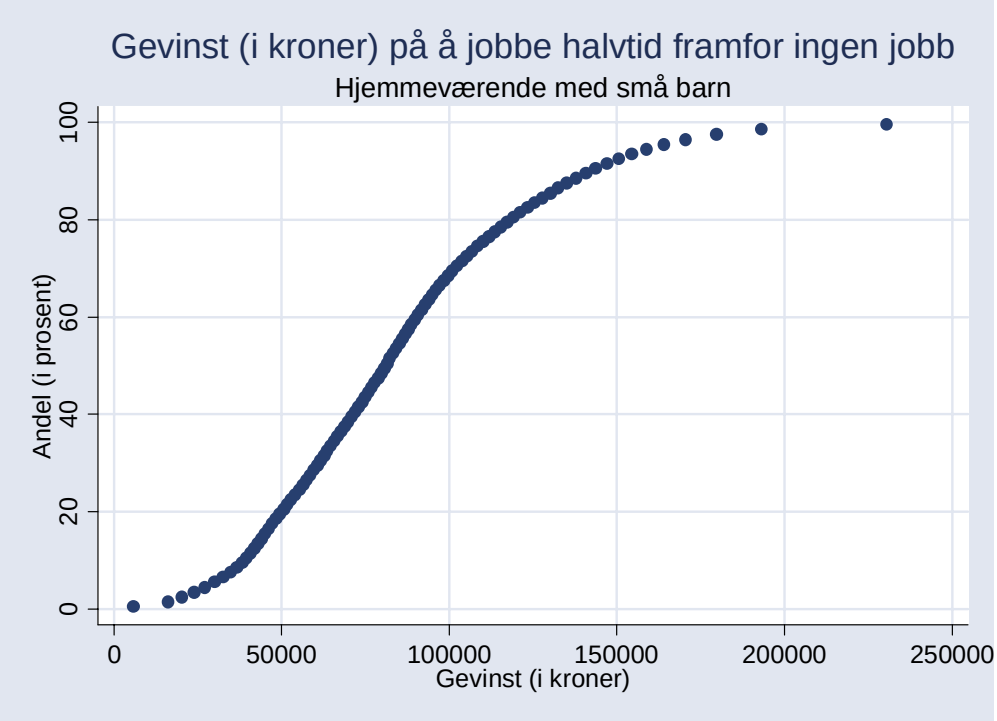

Note: Figuren presenterer totale skattesatser for 20 ulike grupper, sortert etter deres formelle skattesats (fra de fem prosenten med lavest predikert formell skattesats til de 5 prosentene med høyest predikert formell skattesats). "Gjennomsnitt" indikerer gjennomsnittlig total skattesats for hver av gruppene, mens p10 viser 10. percentilen og p90 viser 90. percentilen. 80 prosent av observasjonene i hver gruppe vil dermed befinne seg innenfor intervallet som er avmerket i figuren.

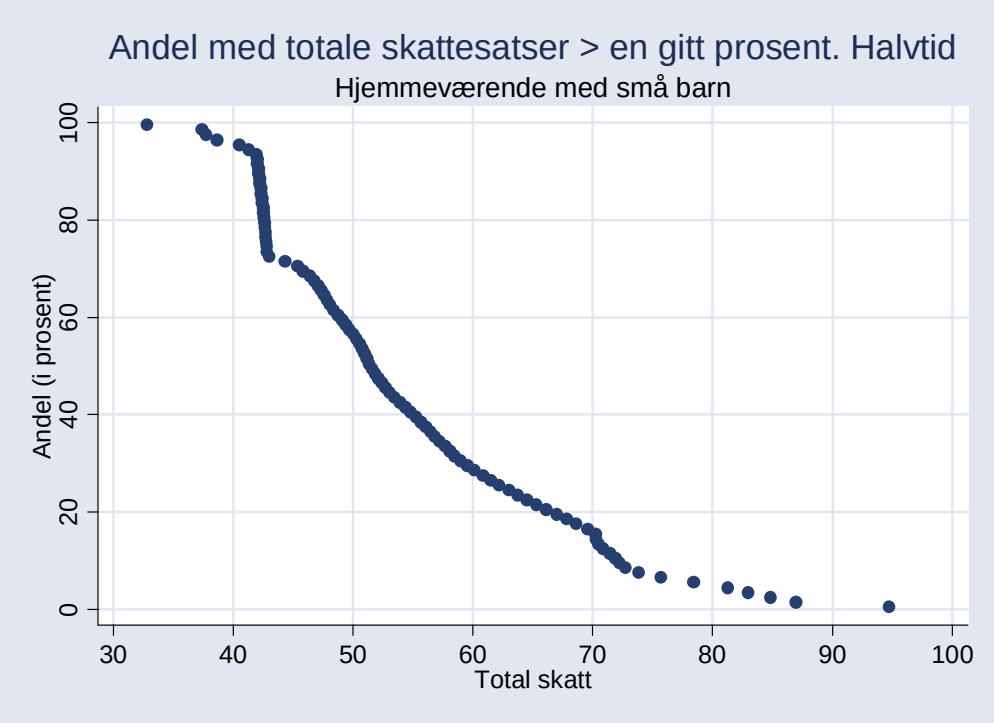
6.2 Gevinster/ totale skattesatser ved å jobbe halvtid framfor ingen jobb

For enkelte småbarnsforeldre kan det tenkes at valget står mellom å jobbe halvt og ikke å jobbe i det hele tatt. Ved beregning av skattesatser og gevinster antar vi at det å gå ut i halv stilling medfører utgifter til halv barnehageplass og reduksjon av en eventuell kontantstøtte/ overgangsstønad.

Figur 6.2.1

Figur 6.2.2

Andel med totale skattesatser > en gitt prosent. Halvtid
Hjemmeværende med små barn
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
30
40
50
60
70
80
90
100
Total skatt

7. Oppsummering og konklusjoner

I denne rapporten har vi sett på hvilke kortsiktige økonomiske gevinster personer som befinner seg i arbeidsmarkedets utkant har av å jobbe heltid eller halvtid. Ved utregning av totale skattesatser har vi tatt hensyn til at eventuelle trygdeytelser vil reduseres eller falle helt bort hvis man jobber. Dermed blir de totale skattesatsene, definert som den andelen av lønnskostnadene som ikke tilfaller arbeidstakeren i form av økt netto innekt, for de ulike trygdegruppene mye høyere enn hva man får inntrykk av gjennom den formelle beskatningen. Siden potensielle arbeidsinntekter, og i noen grad også trygdeinntekter, må predikeres på usikkert grunnlag, er også våre anslag på totale skatter og inntektsgevinster ved jobb usikre. Det er også viktig å være oppmerksom på at langsiktige økonomiske gevinster ved å arbeide kan være større enn de kortsiktige gevinstene. Deltagelse i arbeidslivet innebærer for mange en stigende lønnsprofil (pga opprykk). Dessuten vil mange trygdetilstander ikke bare innebære et inntektstap ”her og nå”, men også tap av framtidige pensjonsrettigheter.

Personer med trygderettigheter står overfor en gjennomsnittlig total skatt på ca 70 prosent ved full jobb framfor ingen jobb. Noen vil tjene mye på å jobbe, mens andre vil ha en arbeidsinntekt som ikke er særlig mye høyere enn inntekten de får av trygd. Etter våre beregninger vil enkelte (om lag tre prosent) faktisk tape penger på å jobbe fullt framfor å ikke jobbe i det hele tatt. Omlag 23-24 prosent står overfor totale skattesatser på mellom 80 og 100 prosent; dvs. at de har relativt lite å tjene på å jobbe fullt. Mange vil også ha ekstrakostnader forbundet med deltakelse i arbeidslivet (f. eks. reisekostnader og barnehageutgifter), og dette bidrar til at enda flere vil komme dårligere ut økonomisk ved å jobbe framfor å motta passive trygdeytelser. Det er likevel grunn til å fastslå at de aller fleste trygdemottakere vil komme bedre ut økonomisk dersom de jobber enn dersom de ikke gjør det. Men for enkelte kan gevinstene være relativt små. Såkalte ”inaktivitetsfeller” (situasjoner der personer har ingenting eller svært lite å vinne på å være aktiv i arbeidsmarkedet) oppstår oftest for personer som mottar sosialhjelpsytelser, enten alene eller som supplement til andre ytelser og for personer som får mottar supplerende ytelser i form av tjenestepensjon eller gavepensjon.

Høye totale skattesatser er i noen grad en uunngåelig konsekvens av sosiale forsikringsordinger. Trygde- og sosialhjelpsytelser er ment å kompensere for midlertidig eller varig bortfall av egen inntektsevne, og det ligger da i sakens natur at

de bidrar til å gjøre gevinsten ved overgang til jobb relativt sett liten. Med unntak av AFP er alle ytelsene vi har sett i denne rapporten avgrenset til personer med dokumenterte behov for ytelsene. Samtidig er det åpenbart en krevende oppgave å evaluere personers behov for slike ytelser over tid. I hvilken grad totale skattesatser på 70-80 prosent representerer noe problem, i den forstand at de medfører mindre yrkesdeltagelse enn vi ville ha hatt med lavere skattesatser, er et (krevende) empirisk spørsmål. Det ligger utenfor denne rapportens ramme å uttrykke oppfatninger om dette spørsmålet. Hvis man ønsker å redusere de totale skattesatsene er det to veier å gå: Man kan redusere trygde- og sosialhjelpsutbetalingene (gjøre det verre å være trygdet), eller man kan sørge for høyere avkastning på arbeid (gjøre det bedre å være i jobb). Problemet med den første strategien er at det ofte kan være en tungtveiende grunn til at relativt høye trygde- og sosialhjelpsutbetalinger er såpass høye som de er, f.eks. omsorgsansvar for barn. Den økonomiske avkastningen av arbeid kan fremmes, enten ved å satse sterkere på kompetanseheving i de aktuelle målgruppene, ved innføring av jobbsubsidier (eller bonusordninger) ved overgang til fulltids arbeid, eller ved å redusere skatten på arbeidsinntekter.

Med tanke på en eventuell reduksjon i skatten på arbeidsinntekter, kan det være av interesse å vite hvilke typer skattereduksjoner som vil gi størst effekt på arbeidsinsentivene for personer i arbeidsmarkedets ”utkant”. En reduksjon i toppskatten, eller i innslagspunktet for toppskatt, vil være et relativt treffsikkert virkemiddel på den måten at skattelettelsen nesten i sin helhet blir kanalisert til personer som arbeider full tid (eller i nærheten av full tid). På den annen side er det mange av trygdemottakerne som har utsikt til såpass lav lønn (jfr. beregningene i kapittel 4) dersom de skulle gå over i fulltids arbeid, at de vil ha liten eller ingen gevinst av en slik skattelettelse. I de tilfeller hvor halvtidsjobb er mest aktuelt vil en reduksjon i toppskatten ha enda mindre innvirkning, siden de aller færreste vil betale toppskatt i en halvtidsjobb. Vi har forsøkt å illustrere dette poenget i Tabell 7.1. Blant personene i vårt datamateriale som står overfor skattesatser på 80-100 prosent ved fulltids jobb, er det f.eks. bare 20,3 prosent som anslås å måtte betale toppskatt i det hele tatt dersom de hadde jobbet fullt. For de resterende 79,7 prosent vil et slikt tiltak dermed ikke ha noen effekt på arbeidsinsentivene. Blant personer som står overfor lavere skattesatser er det vesentlig flere som vil måtte betale toppskatt ved overgang til full jobb. Redusert toppskatt (eller reduksjon i innslagspunktet for toppskatt) er dermed ikke et virkemiddel som i særlig grad bidrar til å redusere de aller høyeste

totale skattesatsene. Nordberg (2005) fant at provenynøytrale skattereformer som reduserer progressiviteten i skattesystemet ved å kutte i de høyeste formelle skattsatsene, lett vil ha som konsekvens at de høyeste totale skattesatsene blir enda høyere.

Den mest treffsikre form for skattereduksjon vil være å øke bunnfradraget slik at en større del av arbeidsinntektene blir unntatt fra beskatning. Hvis et slikt tiltak skal bidra til å redusere de totale skattesatsene er det naturligvis avgjørende at bunnfradraget bare økes for arbeidsinntekter, og ikke for trygdeinntekter.

Tabell 7.1

Bruttoinntekt (eksklusiv arbeidsgiveravgift) og totale skattesatser ved fulltidsjobb

	Under 80% i total skatt			80-100% i total skatt			Over 100% i total skatt		
	Andel (i %) i gruppen	Gj.snittlig brutto-inntekt (i tusen kroner)	Andel (i %) som ville ha betalt topp-skatt	Andel (i %) i gruppen	Gj.sn br.innt (i tusen kroner)	Andel (i %) som ville ha betalt topp-skatt	Andel (i %) i gruppen	Gj.sn br.innt (i tusen kroner)	Andel (i %) som ville ha betalt topp-skatt
Alle	73,7	276	29,3	23,6	257	20,3	2,7	239	12,6
Ledige	91,0	278	32,2	8,6	244	16,7	0,5	211	4,4
Sosial-hjelp	73,2	255	26,4	19,3	240	24,0	7,5	241	23,5
Rehab./ attføring	71,6	267	26,0	25,0	247	16,0	3,4	220	8,7
Ufør (mindre enn 2/3)	96,3	243	10,1	3,6	202	0,7	0,1	211	0,0
Ufør (mer enn 2/3)	62,2	265	20,3	34,4	257	18,6	3,5	234	7,9
AFP-pensjonister	53,4	308	50,1	41,1	300	43,3	5,6	297	51,4
Hjemmeværende med små barn	96,2	330	56,5	3,8	252	19,4	0,1	193	0,0

Denne rapporten har fokusert på den *økonomiske* avkastningen ved å jobbe fullt eller halvt. Det er naturligvis mange andre forhold ved arbeidsmarkedet som har betydning når det gjelder å få flere trygdede i jobb og å forebygge tilgang på nye trygdeytelser. Det hjelper lite å bedre de økonomiske insentivene til å arbeide hvis manglende jobbmuligheter, økt grad av utstøtning, manglende tilrettelegging på

arbeidsplassene etc. i realiteten sperrer personer ute fra arbeidslivet. På den annen side vil det også være vanskelig å få folk inn i arbeidslivet hvis de har lite eller ingenting å vinne, rent økonomisk, ved å jobbe.

Referanser

ECON (2002): *Foreldrebetaling i barnehager*. ECON- notat 43/02. Oslo

Heckman J. (1976) *The Common Structure of Statistical Models of Truncation, Sample selection, and Limited Dependent Variables and a Simple Estimator for such models.* Annals of Economic and Social Measurement Vol. 5, 475-492.

Heckman, J. (1979) *Sample Selection Bias as a Specification error*. Econometrica. Vol. 47, Issue 1, 153-162.

Johnston, J. and DiNardo, J. (1997) *Econometric Methods (fourth edition).* Mcgraw-Hill.

Nordberg, M. *The Total Tax on Labour Income. Working paper, under arbeid.*

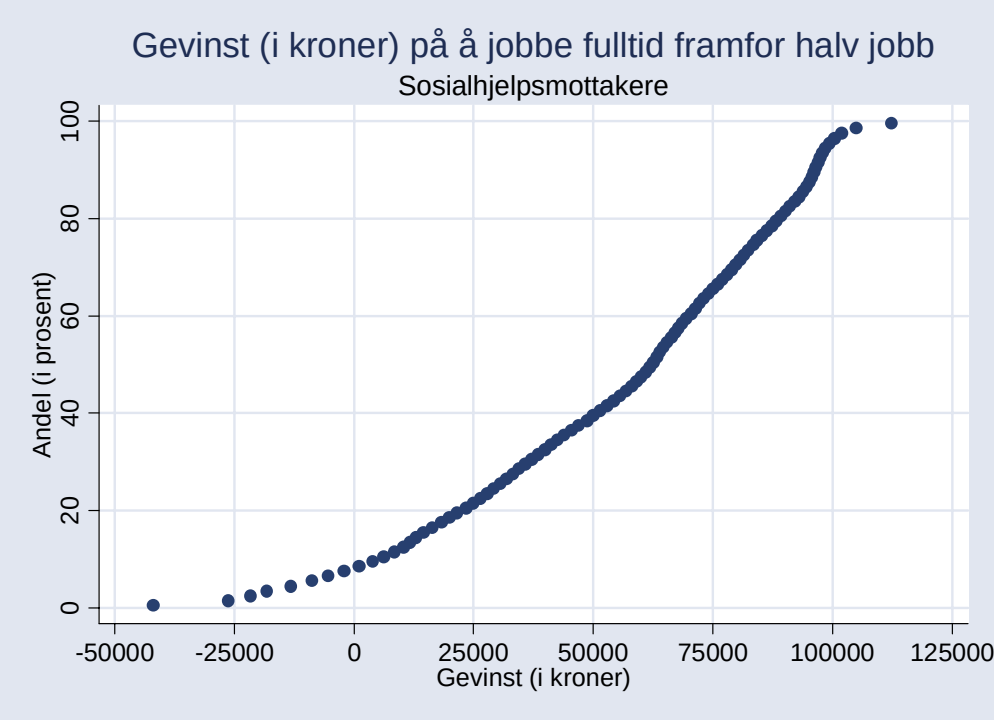
Røed, K. og S. Strøm (2002) *Progressive Taxes and the Labour Market: Is The Trade-off between Equality and Efficiency Inevitable?* Journal of Economic surveys, vol. 16, No.1

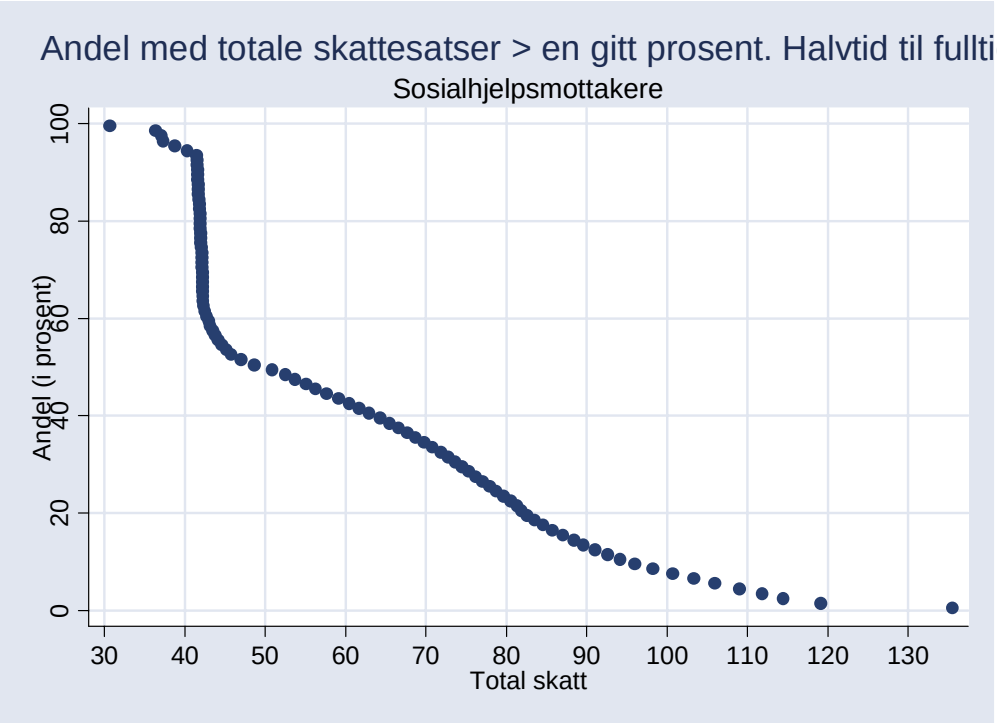
Wikman, A. (2005) *Om arbetsengagemang och andra motiv för arbetet än ekonomiska.* Arbetsliv i Omvandling 2005:4. Arbetslivsinstitutet. Stockholm

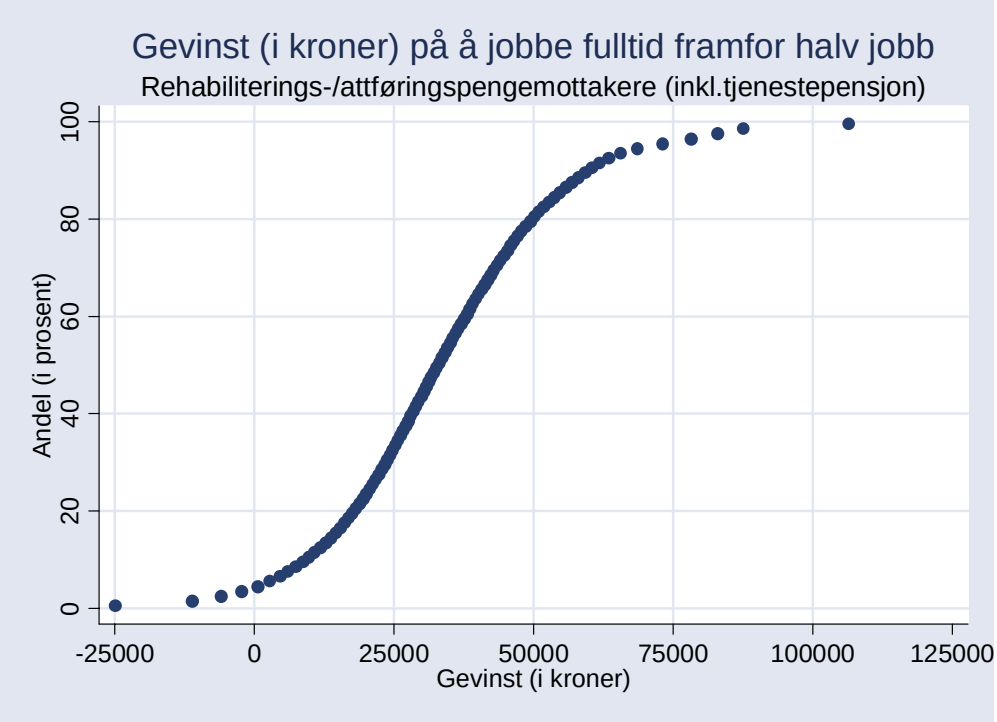
Appendiks A: En beskrivelse av datagrunnlaget for denne rapporten

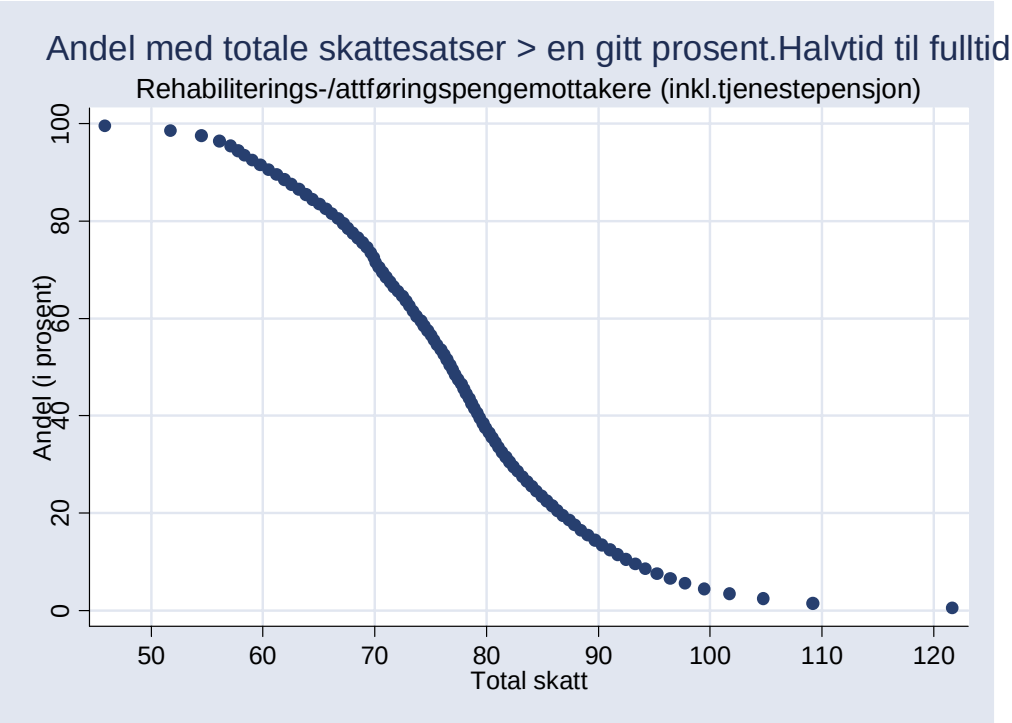
I denne rapporten bruker vi opplysninger fra ulike administrative registre over hele Norges befolkning. Disse registrene bestyres av ulike offentlige etater og blir overlevert til SSB. Her krypteres alle direkte identifiserbare kjennetegn (personnummer) før dataene blir utlevert til Frischsenteret. Trygdeopplysningene kommer fra Trygdeetaten, Sosialtjenesten og Arbeidsmarkedsetaten (Aetat), mens opplysninger om lønn stammer fra Arbeidstakerregisteret og Lønns- og trekkoppgavene. Arbeidstakerregisteret gir også opplysninger om hvor mye den enkelte jobber. Det er oppgitt tre stillingskategorier; 4-19 timer per uke, 20-30 timer per uke og over 30 timer per uke. For å se nærmere på hva som kjennetegner de ulike gruppene vi skal studere har vi koblet til demografi- og utdanningsfiler hvor vi finner opplysninger om kjønn, alder, innvandringsbakgrunn osv.

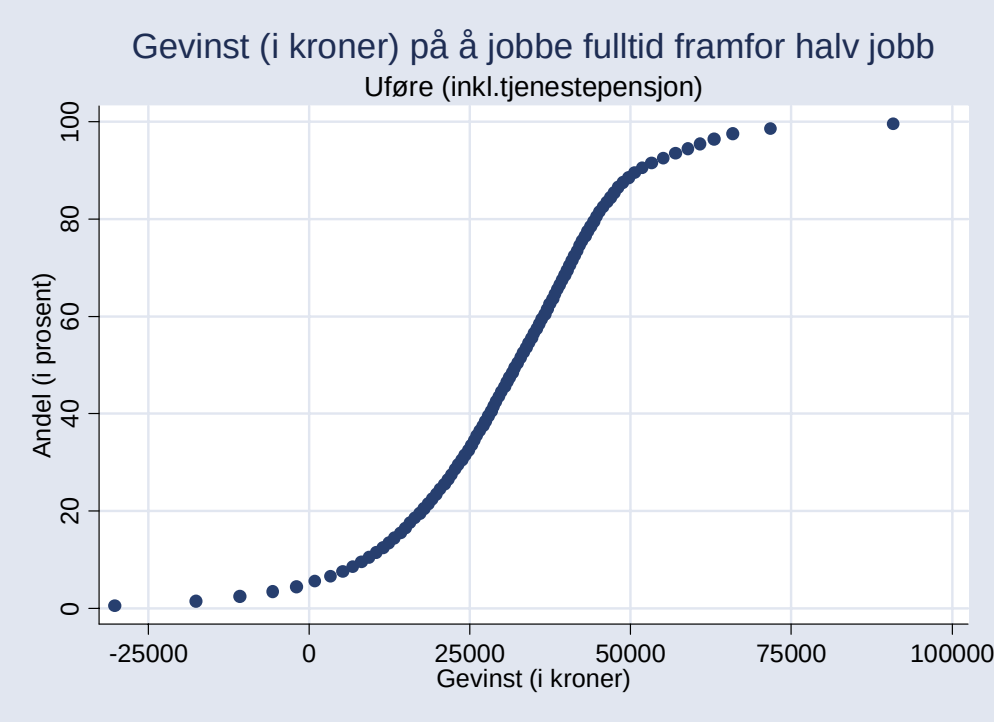
Appendiks B: Gevinster/ totale skattesatser ved å gå fra halvtid til fulltid

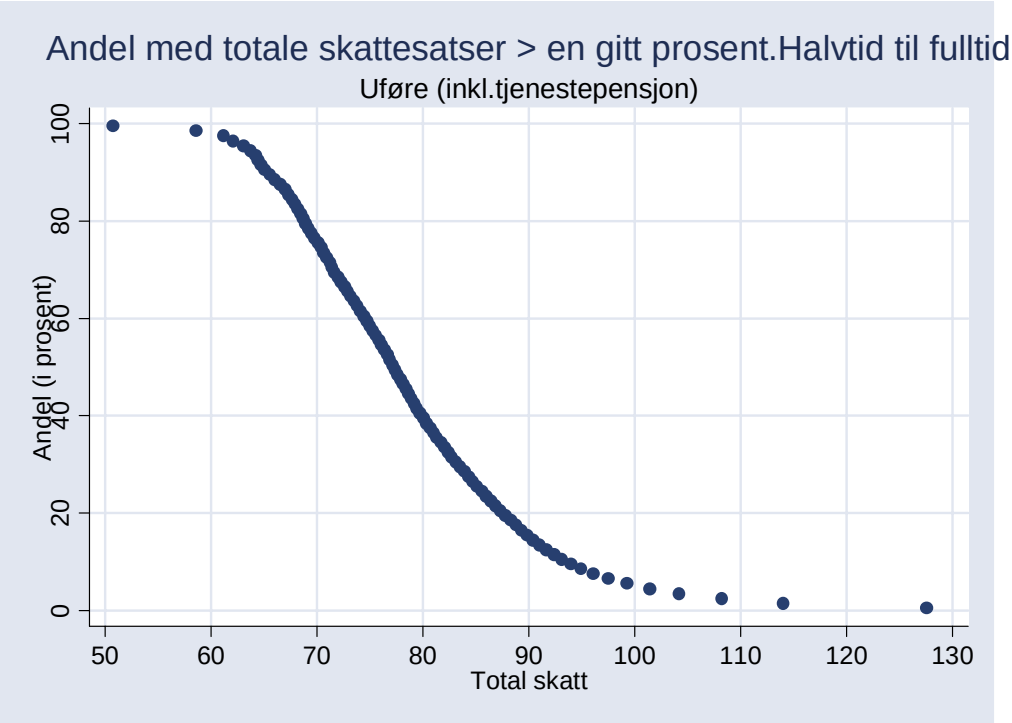

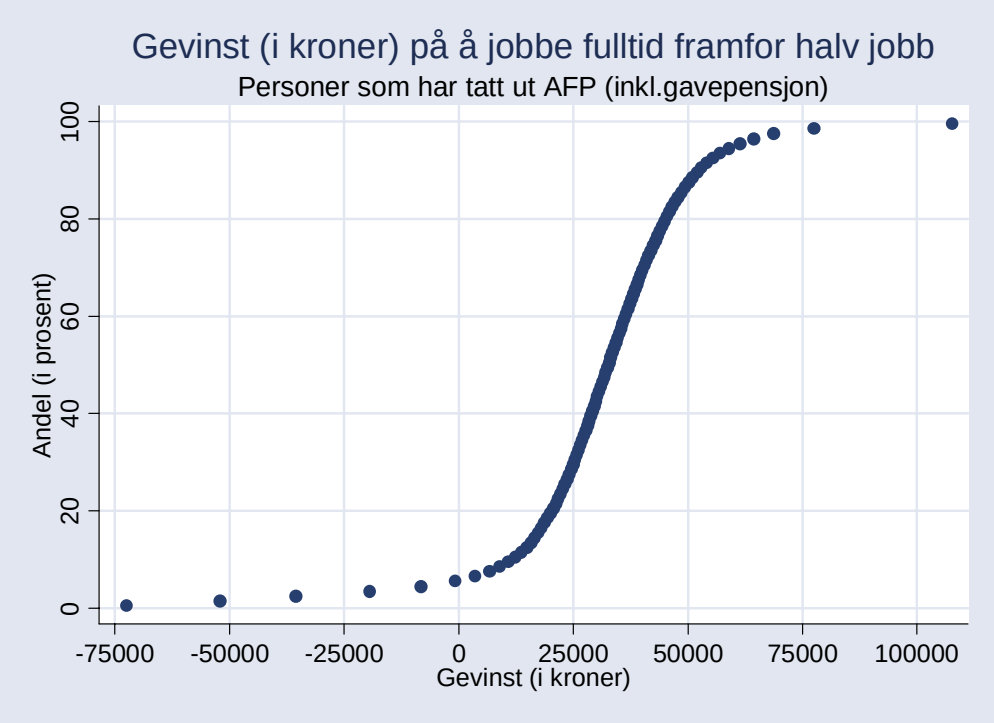

Andel med totale skattesatser > en gitt prosent. Halvtid til fulltid
Sosialhjelpsmottakere
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
30
40
50
60
70
80
90
100
110
120
130
Total skatt

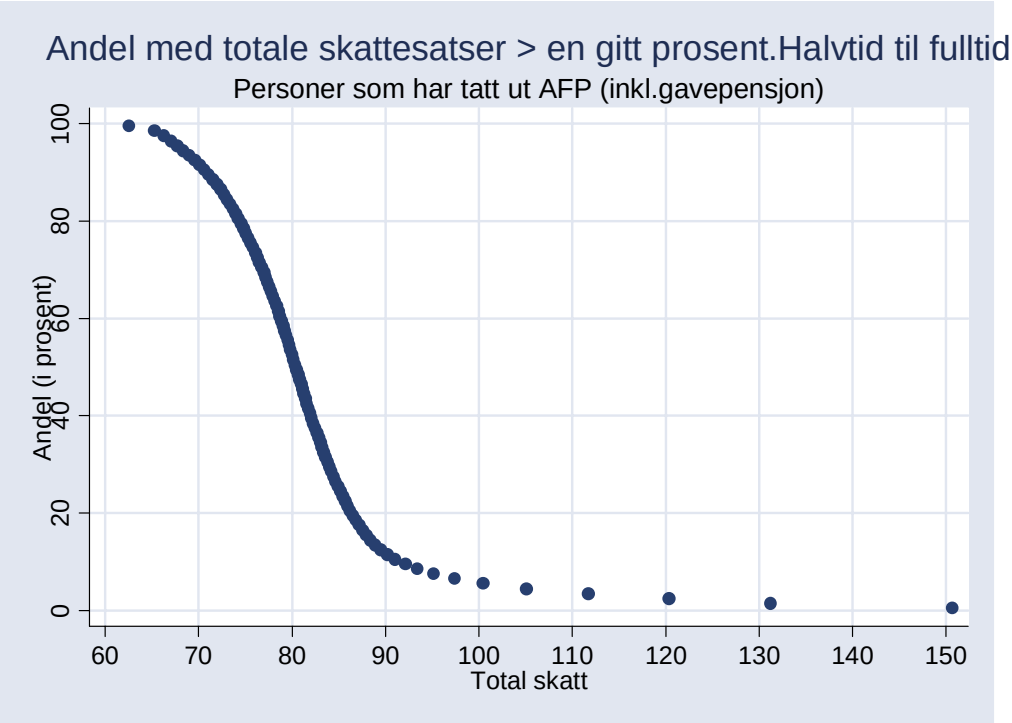

Gevinst (i kroner) på å jobbe fulltid framfor halv jobb
Rehabiliterings-/attføringspengemottakere (inkl.tjenestepensjon)
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
-25000
0
25000
50000
75000
100000
125000
Gevinst (i kroner)

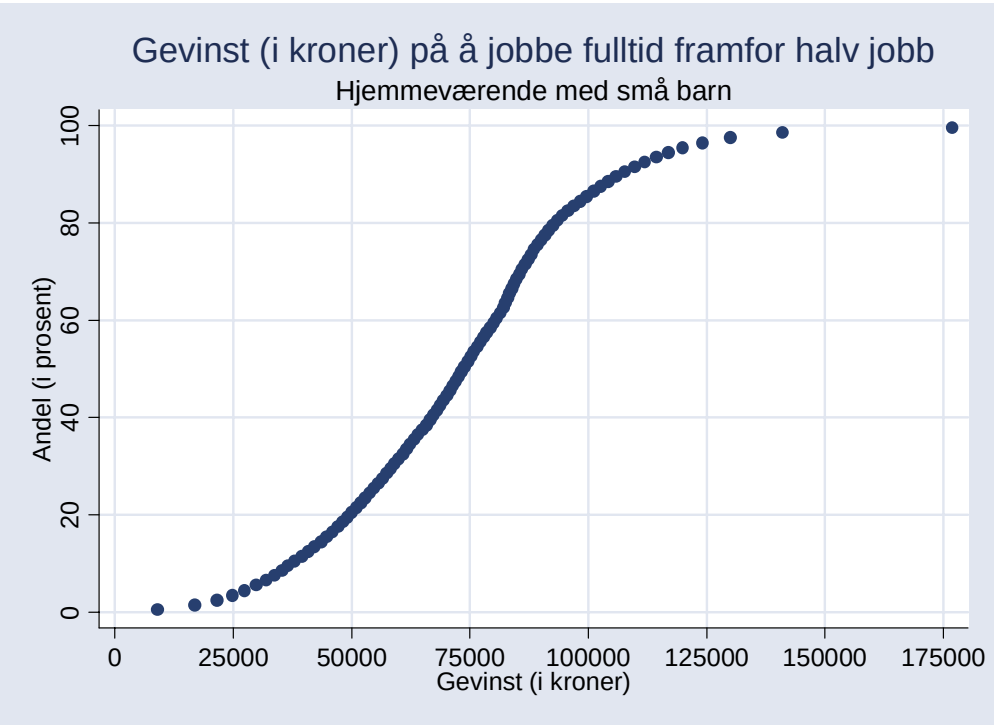

Andel med totale skattesatser > en gitt prosent.Halvtid til fulltid
Rehabiliterings-/attføringspengemottakere (inkl.tjenestepensjon)
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
50
60
70
80
90
100
110
120
Total skatt

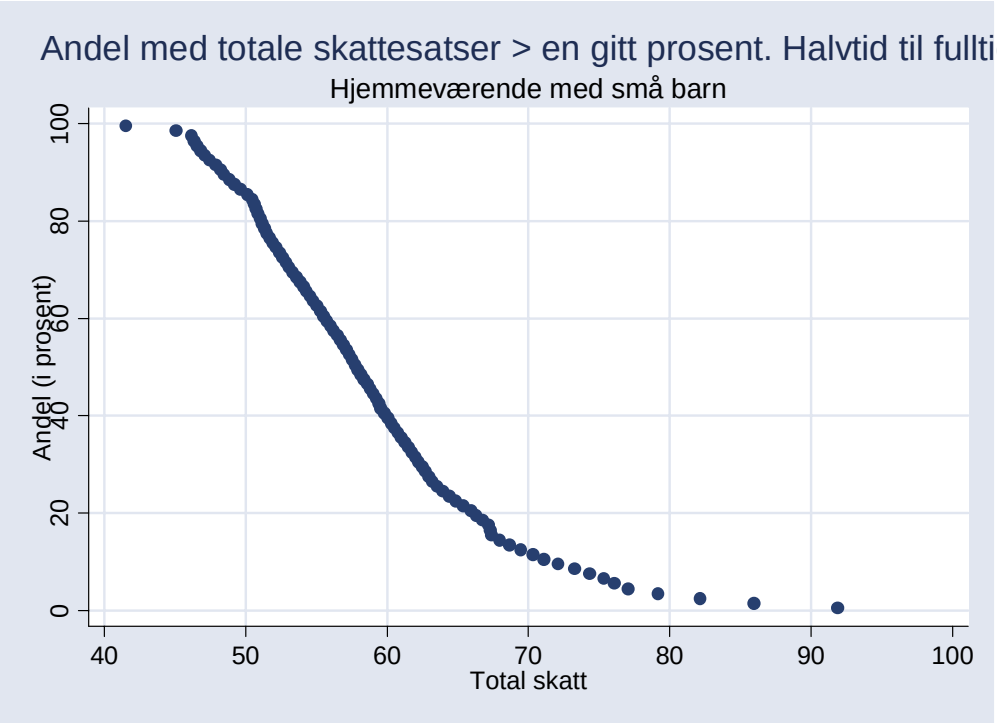

Gevinst (i kroner) på å jobbe fulltid framfor halv jobb
Uføre (inkl.tjenestepensjon)
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
-25000
0
25000
50000
75000
100000
Gevinst (i kroner)

Andel med totale skattesatser > en gitt prosent.Halvtid til fulltid
Uføre (inkl.tjenestepensjon)
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
50
60
70
80
90
100
110
120
130
Total skatt

Gevinst (i kroner) på å jobbe fulltid framfor halv jobb
Personer som har tatt ut AFP (inkl.gavepensjon)
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
-75000
-50000
-25000
0
25000
50000
75000
100000
Gevinst (i kroner)

Andel med totale skattesatser > en gitt prosent.Halvtid til fulltid
Personer som har tatt ut AFP (inkl.gavepensjon)
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
60
70
80
90
100
110
120
130
140
150
Total skatt

Gevinst (i kroner) på å jobbe fulltid framfor halv jobb
Hjemmeværende med små barn
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
0
25000
50000
75000
100000
125000
150000
175000
Gevinst (i kroner)

Andel med totale skattesatser > en gitt prosent. Halvtid til fulltid
Hjemmeværende med små barn
Andel (i prosent)
0
20
40
60
80
100
40
50
60
70
80
90
100
Total skatt

Appendiks C: Andel som taper på å arbeide avhengig av hvilke utgifter/inntekter som tas med i beregningene

I tabell 8.1 og 8.2 oppgir vi andelene blant de ulike trygdegruppene som vil tape på å jobbe fullt eller halvt basert på ulike beregninger ved kostnadene ved å jobbe. Siden enkelte i de ulike trygdegruppene også kan ha behov for barnepass ved å ikke jobbe vil vi antakelig overvurdere andelen som ikke vil vinne noe på å jobbe når vi inkluderer både reiseutgifter og utgifter til barnehageplass (for de som har små barn).

Tabell C.1 Andel som taper på å jobbe fullt framfor ingen jobb ut fra ulike anslag på nettogevinst ved å jobbe. Personer som mottar trygd[23]

	Uten sosialhjelp	Med sosialhjelp	Med sosialhjelp og (tjenestepensjon /gavepensjon)	Med sosialhjelp + reiseutgifter	Med sosialhjelp, reise- utgifter og barnehagepla
Ledige	0,2	0,5		0,7	4,6
Sosialhjelpsmottakere		7,5		8,0	13,3
Attførings- /rehabiliteringspengemottakere	0,4	1,5	3,4	2,7	4,4
Mindre enn 2/3 uføre	0,0	0,0	0,1	0,0	0,4
Mer enn 2/3 uføre	1,4	1,7	3,5	2,3	3,4
AFP-pensjonister	3,6	3,6	5,5	4,0	4,0

Tabell C.2 Andel som taper på å jobbe halvt framfor ingen jobb ut fra ulike anslag på nettogevinst ved å jobbe. Personer som mottar trygd

	Uten sosialhjelp	Med sosialhjelp	Med sosialhjelp og tjenestepensjon/ eller gavepensjon	Med sosialhjelp + reiseutgifter	Med sosialhjelp, reise- utgifter og barnehagepla
Ledige	0,2	0,8		1,0	5,3
Sosialhjelpsmottakere		21,9		23,7	28,4
Attførings- /rehabiliteringspengemottakere	0,4	1,9	3,8	2,3	5,4
Mindre enn 2/3 uføre	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Mer enn 2/3 uføre	1,4	2,1	3,8	2,9	4,1

[23] I disse tabellene er ikke hjemmeværende med små barn med siden vi allerede har gått ut fra at de har utgifter i forbindelse med barnehageplass. Inkluderer vi reiseutgifter for denne gruppen vil 0,1 % (0,3 %) tape på å jobbe fullt (halvt). I alle anslagene på hvor stor andel som taper på å jobbe er eventuell overgangsstønad medregnet.

AFP-pensjonister	3,6	3,6	5,5	4,0	4,0

Publikasjoner fra Frischsenteret

Alle publikasjoner er tilgjengelig i Pdf-format på : www.frisch.uio.no

Rapporter

1/2004	**Causality and Selection in Labour Market Transitions. Dissertation for the Dr.Polit Degree**	Tao Zhang
2/2004	**Arbeidstilbud når svart arbeid er en mulighet**	Tone Ognedal, Øystein Jørgensen, Steinar Strøm
3/2004	**Er det lengden det kommer an på? – Hvordan arbeidslediges jobbmuligheter påvirkes av nivået på dagpengene og hvor lenge de har gått ledig**	Øystein Jørgensen
4/2004	**Pris- og avanseregulering for legemidler**	Dag Morten Dalen, Steinar Strøm
5/2004	**Statlig styring av prosjektledelse**	Dag Morten Dalen, Ola Lædre, Christian Riis
6/2004	**Veier inn i, rundt i, og ut av det norske trygde- og sosialhjelpssystemet**	Elisabeth Fevang, Knut Røed, Lars Westlie, Tao Zhang
7/2004	**Undersysselsatte i Norge: Hvem, hvorfor og hvor lenge?**	Elisabeth Fevang, Knut Røed, Oddbjørn Raaum, Tao Zhang
8/2004	**Realopsjoner og fleksibilitet i store offentlige investeringsprosjekter**	Kjell Arne Brekke
9/2004	**Markeder med svart arbeid**	Erling Barth, Tone Ognedal
10/2004	**Skatteunndragelse og arbeidstilbud. En empirisk analyse av arbeidstilbudet når svart arbeid er en mulighet**	Kristine von Simson
1/2005	**Pliktige elsertifikater**	Rolf Golombek, Michael Hoel
2/2005	**En empirisk analyse av indeksprissystemet i det norske legemiddelmarkedet**	Tonje Haabeth
3/2005	**Formelle og totale skattesatser på inntekt for personer med svak tilknytning til arbeidsmarkedet**	Elisabeth Fevang, Morten Nordberg, Knut Røed

Arbeidsnotater

1/2004	**Samtidig bruk av Trygdeetaten, Arbeidsmarkedsetaten og Sosialtjenesten**	Morten Nordberg, Lars Westlie

2/2004	**Arbeidsledighet og svart arbeid. En empirisk analyse 1980 – 2003**	Øyvind Johan Dahl
1/2005	**Lifetime earnings**	Fedor Iskhakov
2/2005	**Skattefunksjoner i Norge 1990 - 2004**	Vivian Almendingen

Memoranda

Serien publiseres av Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo, i samarbeid med Frischsenteret. Listen under omfatter kun memoranda tilknyttet prosjekter på Frischsenteret. En komplett oversikt over memoranda finnes på www.sv.uio.no/sosoek/memo/.

1/2004	**To What Extent Is a Transition into Employment Associated with an Exit from Poverty?**	Taryn Ann Galloway
2/2004	**A dissolving paradox: Firms' compliance to environmental regulation**	Karine Nyborg, Kjetil Telle
4/2004	**Rainfall, Poverty and Crime in 19th Century Germany**	Halvor Mehlum, Edward Miguel, Ragnar Torvik
5/2004	**Climate policies and induced technological change: Impacts and timing of technology subsidies**	Snorre Kverndokk, Knut Einar Rosendahl, Thomas F. Rutherford
10/2004	**The sahdow economy in Norway: Demand for currency approach**	Isilda Shima
11/2004	**Climate Agreement and Technology Policy**	Rolf Golombek, Michael Hoel
12/2004	**The Norwegian market for pharmaceuticals and the non-mandatory substation reform of 2001: the case of enalapril**	Tiziano Razzolini
13/2004	**Sectoral labor supply, choice restrictions and functional form**	John K. Dagsvik, Steinar Strøm
17/2004	**Unilateral emission reductions when there are cross - country technology spillovers**	Rolf Golombek, Michael Hoel
25/2004	**Moral hazard and moral motivation: Corporate social responsibility as labor market screening**	Kjell Arne Brekke, Karine Nyborg
26/2004	**Can a carbon permit system reduce Spanish unemployment?**	T. Fæhn, A. G. Gómez-Plana, S. Kverndokk
5/2005	**The Kyoto agreement and Technology Spillovers**	Rolf Golombek, Michael Hoel
6/2005	**Labor supply when tax evasion is an option**	Øystein Jørgensen, Tone Ognedal, Steinar Strøm

9/2005	**The Fear of Exclusion: Individual Effort when Group Formation is Endogenous**	Kjell Arne Brekke, Karine Nyborg, Mari Rege
11/2005	**Tax evasion and labour supply in Norway in 2003: Structural models versus flexible functional form models**	Kari Due-Andresen
16/2005	**Prioritizing public health expenditures when there is a private alternative**	Michael Hoel
17/2005	**Young and Out: An Application of a Prospects-Based Concept of Social Exclusion**	Oddbjørn Raau, Jon Rogstad, Knut Røed, Lars Westlie
18/2005	**Immigrants on Welfare: Assimilation and Benefit Substitution**	Tyra Ekhaugen
19/2005	**Time and Causality: A Monte Carlo Assessment of the Timing-of-Events Approach**	Simen Gaure, Knut Røed, Tao Zhang
20/2005	**Organisational Change, Absenteeism and Welfare Dependency**	Knut Røed, Elisabeth Fevang
21/2005	**Extracting the causal component from the intergenerational correlation in unemployment**	Tyra Ekhaugen
29/2005	**Efficiency and productivity of norwegian tax offices**	Finn R. Førsund, Sverre A.C. Kittelsen, Frode Lindseth
33/2005	**Price regulation and generic competition in the pharmaceutical market**	Dag Morten Dalen, Steinar Strøm, Tonje Haabeth

Frischsenteret

Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning er en uavhengig stiftelse opprettet av Universitetet i Oslo. Frischsenteret utfører samfunnsøkonomisk forskning i samarbeid med Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Forskningsprosjektene er i hovedsak finansiert av Norges forskningsråd, departementer og internasjonale organisasjoner. De fleste prosjektene utføres i samarbeid mellom Frischsenteret og forskere ved andre norske og utenlandske forskningsinstitusjoner.

Frischsenteret
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 22958810
Fax: 22958825
frisch@frisch.uio.no
www.frisch.uio.no